Sosyalist Birlik

5

SOSYALİST ÜLKELERDEKİ GELİŞMELER

TEMMUZ-AĞUSTOS 1989 2500 TL

Birikim'de bu ay:

"Sosyalist" ülkelerde neler oluyor? • *Devrim olarak sosyalizm: Bir bilanço ve imkânlar* • *Çin'de askerî darbe ve komünist rejimlerin meşruiyet bunalımı* • *Barbar bir kültürün etkisi* • *Marksist devrim teorisi ve sosyalizm* • *Sol'da siyaset sanatının yerli yerine oturmamışlığı* • *'80'lerde Türkiye'de kadınların kurtuluşu hareketinin gelişmesi* • *Yerel yönetim, sosyal demokrasi ve sosyalistler* • *Söyleşi: "Yerel yönetimler daha da yerelleşmelidir"* • *Hekim hareketi Eylül 1988—Haziran 1989* • *İyi bir "aile fotoğrafı"* • *Günlük hayat krizinin taşıdığı devrimci potansiyel* • *Atatürk'e göre spor* • *SHP'de "demokrasi"nin merkezîleştirilmesi* • *Irak Kürtleri, Bulgaristan Türkleri ve milliyetçilik* • *İşçi Kurultayı'nda "söz işçilerin" miydi?* • *ODTÜ'de öğrenci hareketi ve "otobüs eylemi"* • *II. Sosyal Bilimler Kongresi'nin ardından* • *İrfan Yavru'nun yazısı üzerine bir not*

Ömer Laçiner
Ahmet İnsel
Hua Linshan
Taner Akçam
Halil Berktay
Şirin Tekeli
Tanıl Bora
Murat Karayalçın
Şükrü Aksu
Murat Belge
Semih Aytaçlar
Ercan Yaşa
Koray Doğan
Asuman Suner
Bülent Somay

Temmuz-Ağustos 1989/5

Sosyalist Birlik

AYLIK DERGİ

Sahibi
Atilla Aytemur

Yazıişleri Müdürü
Hürriyet Karadeniz

Yazı Kurulu
Yavuz Alogan, Atilla Aytemur, Zehra Başar, Halil Berktay, Oral Çalışlar, Necmi Demir, Hürriyet Karadeniz, Feyyaz Kurşuncu, Nurgül Şahin.

Yonetim Yeri
Babıali Caddesi 19/11 Cağaloğlu/İstanbul Tel. 527 03 99

Ankara Temsilcisi
Halil Berktay
P.K. 249 Kavaklıdere/ANKARA

Avrupa Temsilciliği
Mehmet Emin Yıldırım
Frederik Hendrik Str. 64/2
1052 Hx Amsterdam/HOLLANDA
Tel. (20) 88 10 26

Banka Hesap No
Hürriyet Karadeniz
1069304 İş Bankası Türbe Şubesi Cağaloğlu/İstanbul

Yazışma Adresi
P.K: 1164 Sırkeci
(34437)/İSTANBUL

Abone Koşulları
6 Aylık: 12.500 TL.
12 Aylık: 25.000 TL.

Yurtdışı Abone
60 DM

Basıldığı yer
Uygun Basın ve Ticaret Ltd.Şti.

Dağıtım
GAMEDA

Dizgi ve Teknik Hizmetler
Papirus Basım
Tel: 527 03 99

çin ve bulgaristan

Geçtiğimiz ay, dünyada ve ülkemizde gündemi, Çin'deki demokrasi ve özgürlük mücadelesiyle, Bulgaristan'daki ırkçı uygulamalar sonucu sınır dışı edilen Türklerin durumu oluşturdu. Her iki ülkedeki muhafazakâr yönetimler, uyguladıkları baskı ve terörle sosyalizme kara bir leke sürdüler.

Bu olaylar, bir kez daha muhafazakârlığın, sosyalizmin ilerlemesinin, çoğulculaşmanın ve çağdaşlaşmasının önündeki temel engel olduğunu gösterdi. Sosyalizm, ancak bu bürokratik yönetimlerin tutuculuğunu aşarak, insanlığa yeniden umut verebilir. Çin'de yeni bir sosyalist kültür yaratmak için can veren, kurşuna dizilen yiğit insanlar, bu gelişmenin ilk habercileri oldular.

Dergimiz Yazı Kurulu, Çin'deki katliamı ve idamları protesto için bu ülkenin İstanbul Başkonsolosluğunun önüne bir siyah çelenk koymayı kararlaştırdı. Yazı Kurulu üyelerimiz Halil Berktay, Oral Çalışlar ve Hürriyet Karadeniz protesto çelengini 23.6.1989 tarihinde konsolosluk önüne bırakırken gözaltına alındılar ve bir gün sonra serbest bırakıldılar.

Yazı Kurulu üyelerimizin tümünün imzasıyla yayınlanan basın açıklamasında şunlar belirtiliyordu:

"Çin'de 4 Haziran'da Tien Anmen Meydanı'nda özgürlük ve demokrasi isteyen kitlelerin üzerine tanklarla yürüyen ve binlerce insanı katleden Pekin yönetimi, son günlerde de bir günlük yargılamalarla şu ana kadar 20'den fazla Çin yurttaşını idam etmiştir.

"Gönlümüz, özgürlük ve demokrasi isteyen Çin halkıyla beraberdir. Türkiye kamuoyunun dikkatinin daha çok Bulgaristan'daki ırkçı ve şoven baskılar üzerinde yoğunlaştığı bugün, Deng'in muhafazakâr yönetimi, Asya'nın öbür ucunda, sosyalizme bir başka kara leke sürmüştür. 1956 Macaristan ayaklanmasının haklılığının ve yurtseverliğinin 33 yıl sonra *resmen* kabul edildiği bir ortamda, Çin'deki demokrasi talep ve gösterilerinin haklılığını, bütün insanlık şimdiden saptıyor.

"Geleceğin aydınlık sosyalizm ve demokrasi idealleri uğruna, Bulgaristan gibi Çin'deki uygulamaları da protesto ediyoruz."

** Yaz nedeniyle Temmuz-Ağustos sayımızı birlikte yayımladık. Eylül'den itibaren yine aylık periyodlarla yayımlamaya devam edeceğiz.*

Yavuz Alogan

tien anmen katliamı ve çin'de politik kitle hareketi üzerine düşünceler

Bu sayımızı sosyalist ülkelerdeki gelişmelere ayırdık. Çeşitli sosyalist çevrelerden aldığımız değerlendirmeleri gelecek sayılarımızda da yayınlamaya devam edeceğiz.

Tien Anmen katliamı, Çin'de dönüşü olmayan bir sürecin başlangıcını vurguluyor. Bu yazının amacı, olayların analizini yapmak ve tarihsel boyutu gözeterek, teorik bir yaklaşım sağlamaya çalışmaktır. Bu çaba içinde, başlıca beş görüş öne sürülüyor: (1) Çin'de Büyük Proleter Kültür Devrimi tekrarlanamaz; (2) Demokrasi mücadelesi ve politik kitle hareketi, doğrudan ÇKP'yi hedef almaktadır; ve Çin'in geleceğini, uzun vadede, pólitik kitle mücadelesinin yaratacağı öz-örgütler ve bunlardan hareketle oluşacak ikili iktidar kurumları belirleyecektir; (3) Çin'de, özellikle 1984'ten itibaren hızlandırılan "modernleşme" hareketi, sosyalizm içi bir reform hareketi değil, kapitalist bir restorasyon hareketidir; (4) Stalinist "tek ülkede sosyalizm" teorisi savunulduğu veya görmezden gelindiği sürece, Çin'de (ve Sovyetler Birliği'nde) meydana gelen tıkanmalar anlaşılamaz ve bunların marksist bir çözümlemesi yapılamaz; (5) II. Dünya Savaşı ile oluşan uluslararası politik dengelerin ve ideolojik-doktrinel kalıpların altüst olması, devrimci marksist enternasyonalizmin önündeki engelleri önemli ölçüde bertaraf etmiştir.

kültür devrimi'nin artık uygulanamayan kuralı: "cehennem kralını devirmek için küçük şeytanları serbest bırakın!"

ÇKP liderlerinden Hu Yaobang'ın 15 Nisan'da ölümü üzerine Tien Anmen Meydanı'nda yüz binlerce öğrencinin başlattığı gösteriler, Gorbaçov'un Pekin'i ziyareti sırasında ve sonrasında işçilerin ve kamu görevlilerinin de katılımı ile, ülke çapında milyonlarca kişiyi harekete geçiren bir halk ayaklanmasına dönüştü. Mao'nun ölümünden sonra görülen bu

üçüncü büyük kitle hareketinin en ayırt edici özelliği, parti ve devlet inisiyatifinin tamamen dışında başlamış ve gelişmiş olmasıdır. Çin'de 1949'dan sonra görülen bütün kitle hareketleri, ya kendiliğinden başlamış ve daha sonra partinin bir kesimi tarafından diğerine karşı yönlendirilmiş, veya bizzat parti tarafından başlatılmış ve belirli bir düzeyde tutularak o günün politik hedefine ulaşılıncaya kadar denetlenmiş ve sonra durdurulmuştur. En tipik biçimiyle Kültür Devrimi sırasında görülen ve geleneksel bir yönetme kuralı olarak uygulanan bu yöntem, en güzel ifadesini, eski bir Çin özdeyişinde bulur: "Cehennem Kralı'nı devirmek için küçük şeytanları serbest bırakın." Bu kural, 1976 ve 1978 gösterileri için de kısmen geçerlidir.

5 Nisan 1976'da Tien Anmen Meydanı'nda 100.000 kişinin başlattığı gösteriler, o sırada parti içinde "dörtlü çete"ye karşı sürdürülen mücadeleye destek oldu. Kendiliğinden başlayan ve sokak gösterileri biçiminde ülke çapında yayılarak süren kitle hareketi, parti içindeki hesaplaşmanın sona ermesinden, "dörtlü çete"nin tasfiye edilmesinden sonra yatışmaya başladı. 1978'in sonunda Deng Siaoping, parti içindeki bütün "sollar"ı temizleyerek iktidarını pekiştirdi. Yeni iktidarın ilk işi, Tien Anmen Meydanı'nda başlayan gösterileri resmen onaylamak oldu. Deng Siaoping, bu olayları, meşru ve kendiliğinden bir "devrimci ayaklanma" olarak selamlıyordu. Ama olaylar durmadı. "Görevinizi yaptığınıza göre artık evlerinize dönün", denilen kitleler çok değişik yöntemlerle parti bürokrasisine karşı mücadeleye başladılar. Pekin'de bütün bir geçmişi ve parti bürokrasisini sorgulayan duvar gazeteleri çıkıyor, kitlesel tartışma toplantıları yapılıyor ve resmî olmayan yayın organları elden ele dolaşıyordu. Programatik bir yaklaşımdan ve politik hedeflerden yoksun olan bu hareket bütün ülkeye yayıldı. 24'ü Pekin'de olmak üzere, ülke çapında çıkarılan 120 resmî olmayan yayın organı, sadece tarihsel ve politik değil, edebî ve sanatsal konuları da içeriyordu. 1981'e kadar sürecek Demokrasi Hareketi böylece başladı. Politik yayınları çıkaranlar, daha çok, Kültür Devrimi sırasında Kızıl Muhafızlar'a katılmış işçilerdi. Bunlar, kendilerini ihanete uğramış hissediyorlar ve daha belirgin biçimde, demokrasi ve yasal bir sistem (hakların güvence altına alınacağı bir hukuk sistemi) talep ediyorlardı. Bazı guruplar resmî olmayan politik partiler halinde örgütlenmeye başladı.

1976'da yapılan gösterileri "meşru" ve "devrimci" nitelemeleriyle öven Deng, esas imparatorun, yani ÇKP'nin, işlemeli kaftanla değil de, çırılçıplak dolaşmakta olduğunu yavaş yavaş kavrayan ve kavratan demokrasi hareketinin, kendisi için artık yararlı değil zararlı olmaya başladığını anladığında, tarih 1979 Mart'ını gösteriyordu. İşe, "demokrasi duvarı"ndan başladı. Daha birkaç ay önce, bu duvarın son derecede yararlı olduğunu, halkın sesini dile getirdiğini söylemişti. Ama, Mart ayında "demokrasi duvarı"nın bir "istikrarsızlık kaynağı" olduğunu ilan etti. Kitlelerden esen rüzgârı sırtlayarak mücadele edeceği bir "dörtlü çete" yoktu artık. Önünde, belirsizlikler ve ekonomik zorluklarla dolu bir restorasyon dönemi açılıyordu; otarşiye son vererek kapitalist dünyaya doğru ürkek adımlar atan, iç politik çatışmalarla hırpalanmış ÇKP, ideolojik bir kriz yaşıyordu ve bütün bu olanları tarihsel bir bilinçle sorgulayan demokrasi hareketi, izlenen bu yeni yolda, bilinmeyen, tehlikeli bir faktör oluşturuyordu. ÇKP hızla harekete geçti. Duvar gazetelerinin yasaklanmasını ülke çapında tutuklamalar izledi. Devlet ve onun baskı aygıtları illegal yayınlar ve örgütler arıyordu. 1981'e gelindiğinde, 1976 ve 1978'de yükselen iki kitle hareketi, öğrenci gösterilerinin yer yer devam etmesine rağmen, tutuklamalar, gösterişli yargılamalar ve ağır hapis cezaları ile bastırılmış durumdaydı.

Yukarda da belirttiğimiz gibi, bu hareketlerin programatik ve örgütsel hedefleri belirgin değildi. Öne sürülen talepler, batı tipi bir demokrasiden, Paris Komünü tipindeki bir demokrasiye kadar çeşitlilik gösteriyordu. Ancak bütün bu taleplerin, Kültür Devrimi yöntemlerini ve ideolojisini sorguladığı açıktır. Demokrasi hareketine katılan kitleler, Mart 1979'a kadar Deng Siaoping'i, "dörtlü çete"nin varlığında Kültür Devrimi yöntemlerine karşı çıktığı için, özgürlükleri savunduğu için desteklediler. Deng, özgürlükleri kısıtlamaya yöneldiği zaman desteklerini çektiler.

Nisan 1976 gösterileri, aynı yılın Ocak ayında ölen ve ÇKP içinde daima bir denge unsuru olan Cu Enlay'ın anısına düzenlenen Ölüm

Günü sırasında patlak vermişti. Son olaylar da, 1987'de öğrenci hareketlerini desteklediği ve daha fazla demokrasi istediği için parti yönetiminden uzaklaştırılan Hu Yaobang'ın cenaze töreninde başladı. Tören için toplanan kitleler, dağılmayı reddederek, "Yaşasın özgürlük!" sloganı ile harekete geçtiler. En çok atılan, "Kahrolsun Diktatörlük!" sloganını, "Kahrolsun Yolsuzluk!" sloganı izliyordu. Törenden hemen önce, Tien Anmen Meydanı'ndaki hükümet binasını işgal etme girişiminde bulunan 6 bin gösterici kurşuna dizilene kadar meydanı terk etmeyecekti. Bu arada, Şian'da, halk, lüks ithal mallarının satıldığı Bell Tower'a saldırıyor, resmî büroları tahrip ediyor, on araç ve yirmi evi ateşe veriyordu.

Halkın, Başbakan Li Peng'in istifasını istemesi üzerine, resmî yayın organı *Renmin Ribao* derhal bir tehdit savurdu: "Hu'nun ölümü hükümet aleyhtarı gösterilere neden oldu. Buna daha fazla müsamaha gösterilmeyecektir." Tien Anmen Meydanı'nda konuşan 34 yaşındaki bir öğretmen ise şöyle diyordu: "Kimse artık komünizme ve partiye inanmıyor." Bu arada 500 bin öğrenci "Eylem Koordinasyon Komitesi" kuruyor ve şu talepleri açıklıyordu: demokrasi, özgürlük, insan hakları ve hukuk düzeni.

Olaylar, kısa süre içinde, aralarında binlerce kilometre mesafe olan kuzey doğudaki Harbin'den, Orta Çin'deki Lanzhou'ya, kuzeydeki Pekin'den, Nanking-Şangay ve güneydeki Şangsa ve Kanton'a kadar, çok geniş bir coğrafî alana yayıldı ve Tien Anmen katliamından sonra bir iç savaş boyutu kazandı.

Bu arada ÇKP içinde Çin usulü, dışa kapalı ve şiddetli bir mücadele sürdü. Parti'nin 1983'te başlatmak istediği "ideolojik temizlik" kampanyasına karşı çıktığı için aydınlar ve öğrenciler tarafından desteklenen parti genel sekreteri Zao Ziyang bir görünüp bir kayboldu ve nihayet, 26 Haziran'da üç arkadaşı ile birlikte "partiye karşı klik oluşturduğu" gerekçesi ile görevinden alındığı ve yerine eski istihbaratçı ve sertlik yanlısı Kiao Şi'nin getirildiği açıklandı. Pekin'den kaçtığı, istifa ettiği, dört kurşunla vurulduğu iddia edilen ve parti içinde güçlü bürokratik bağlara sahip olduğu için "yıldızı parlayarak" başbakanlığa getirildiği yazılan, "renksiz bürokrat" Li Peng, televizyonda göründü ve her şeyin normale döndüğünü söyleyip, katliamı başarıyla tamamlayan 27. Kolordu subaylarını kutladı. Ve nihayet, ayaklanmanın ilk aşamasının bastırıldığı kesin olarak anlaşılınca, Deng Siaoping de televizyonda boy gösterdi ve olayları "bir avuç kişinin yarattığı kaos" olarak niteledi. "Karşı devrimci ayaklanma"ya katılanların şiddetle cezalandırılacaklarını söyleyen Deng, resmî devlet ideolojisinin tarihe mal olmuş ve güncel olarak artık hiç bir anlam taşımayan dört ilkesinden (sosyalist yol, halkın demokratik diktatörlüğü, KP'nin önderliği ve Marksizm-Leninizm-Mao Zedung düşüncesi) vazgeçmediklerini; reform ve dış dünyaya açılma politikasının partinin temel görevi olarak kalacağını ilan etti. Böylece, bir arada uygulanması ve gerçekleştirilmesi mümkün olmayan bu ilke ve önermeleri yan yana sıralayarak, ÇKP'nin sonunu hazırlayan temel açmazı da göstermiş oldu.

bundan sonra ne olacak?

Öne sürülen tahminleri üç noktada toplamak mümkün: bazılarına göre Çin'de yeni bir Kültür Devrimi başlamıştır ve bu devrim, "liberal-reformcu" kanadı devirerek Mao Zedung düşüncesi'ni rehabilite edecektir: bir diğer kesime göre, demokrasi talebi ile başlayan halk ayaklanması "muhafazakâr" parti yönetimini devirecek ve sosyalist yasallığı sağlayarak Çin glasnost ve perestroykasını başlatacaktır; ve bir diğer görüşe göre, Halk Ordusu müdahale edecek ve bundan sonra "reformlar"ın ruhuna uygun bir üst-yapı düzenlemesine gidilecektir.

Birinci görüşün geçerliliği yoktur. Yukarda da belirttiğimiz gibi, Çin'de meydana gelen ayaklanma, yukardan başlatılmış, belirli politik hedeflere yöneltilmiş güdümlü bir hareket değildir ve bu özelliği ile, 1949'dan sonra Çin'de görülen bütün kitle harekelerinden ayrılır. Ortada, partinin ve ordunun, kendisini politik ve askerî bakımlardan tahkim etmiş bir kesiminin, kitleleri provoke ederek bombalanmasını istediği bir "revizyonist karargâh" veya buna tekabül eden bir başka şey, yoktur. Ayaklanma hareketi, politik bir hareket olmakla birlikte henüz kendi örgütlenmelerini oluşturmamış ve mücadelesine, içgüdüsel olmayan, kapsamlı bir programatik yön vermemiştir.

Bu hareket, 1956 Macaristan'ına ve 1968 Çekoslovakya'sına benzeyen tipte, politik bir kitle hareketi, bir halk ayaklanmasıdır ve özellikle Zao Ziyang'ın tasfiye edilmesiyle birlikte ÇKP'yi hedef almıştır. Kültür Devrimi sırasında manüple edilen bütün ayaklanmaların ve taktik düzeyde girişilen bütün eylemlerin başında bizzat Mao Zedung ve bütün silahlı kuvvetlerin başında da Lin Piao bulunuyordu. Dolayısıyla, stratejik hedefe varıldığında, yani Liu Şaoci fraksiyonu tasfiye edilerek bütün "revizyonistler" parti ve devlet yönetiminden uzaklaştırıldığında, bir diğer deyişle, serbest kalan küçük şeytanlar Cehennem Kralı'nı devirdiklerinde, hareket kolayca denetim altına alınarak bastırıldı. Şimdiki Çin yönetimi ise, politik kitle hareketini dizginleme rezervlerini, 1976'nın sonunda ikna yolu ile ve 1981'de devlet terörü ile kullanmış ve tüketmiştir. Mayıs hareketini ise katliam yaparak geriletmek zorunda kalmıştır.

Ayaklanan kitlelerin Mao Zedung Düşüncesi'nin rehabilitasyonunu istediklerine dair en ufak bir belirtisi yoktur. Halk, "yüz çiçek" sloganının bir demagoji olduğunu anlamıştır ve ne kadar soyut ve programsız olursa olsun, hemen ve şimdi kullanılabilecek bir özgürlük ve demokrasi istemektedir. Öte yandan, bugünün dünyasında (Sovyetler Birliği'nde ve Sovyet blokunda meydana gelen büyük altüst oluş, eski Moskova-Pekin çatışmasının ortadan kalkması, stratejik anlayışların değişim geçirmesi ve Çin topraklarına dışardan yönelen askerî tehditlerin ortadan kalkması -Tayvan sorununun lafı bile edilmiyor; Gorbaçov, Doğu Asya ve Pasifik'teki silahlı Sovyet güçlerini geri çekiyor-), Mao Zedung'un, ifadesini Üç Dünya Teorisi'nde bulan dış politikasına, emek yoğun iktisat politikalarına, tek kelimeyle, ekonomide ve politikada 1960'ların ve 1970'lerin otarşisine dönmek, nüfusu bir milyarı bulan Çin Halk Cumhuriyeti için mümkün değildir.

Şu anda, Mao Zedung Düşüncesi, ancak Deng Siaoping'in savunduğu kadar, resmî devlet ideolojisinin manevi bir ögesi olarak savunulabilir. Bu öge devletin ve partinin resmî söyleminin bir parçasından başka bir şey değildir.

"Muhafazakârlar"ın bir halk ayaklanması ile devrilecekleri ve ardından Çin glasnost ve perestroykasının başlayacağı görüşüne gelince... Bu görüşü öne sürenlerin, öncelikle, Çin'de "dörtlü çete"yi tasfiye eden, 1976-78'de bir özgürlük ortamı yaratan ve Sovyetler Birliği'ndekine kıyasla daha cesur ve ileri ekonomik "reformlar"ı başlatan kadronun, nasıl olup da "muhafazakâr merkez" haline geldiğini ve daha fazla özgürlük isteyenleri katlettiğini açıklamaları gerekiyor. Çünkü bu görüşü savunanlar, kısa süre önce, Çin'de Kültür Devrimi politikalarına son veren Deng Siaoping fraksiyonunun "sosyalist yasallığı" sağlamaya çalıştığını, "yenilikçi" olduğunu, kitle inisiyatifine (sadece kâr etme bakımından değil, politik özgürlükler bakımından da) önem verdiğini, tek kelimeyle doğru yolda olduğunu öne sürüyorlardı. Oysa şimdi, bir kan banyosuyla, "yenilikçi" kanadın bir gün içinde muhafazakâr" kanada dönüşümü olayı ile karşı karşıyalar.

İlk bakışta basit gibi görünen bu tutarsızlıktan hareketle, Sovyetler Birliği'ni de kapsayacak şekilde ortaya atılması gereken soru şudur: uzun yıllar toplumu cendere içinde tutan monolitik parti ve baskıcı devlet aygıtlarının, kendi mekanizmalarına dayanarak ve kendi kendilerini reforme ederek, yukardan aşağı uygulamalarla toplumu özgürleştirmeleri ve sosyalist demokrasinin kalıcı kurumlarını ve kurallarını, yine yukardan aşağı yaratmaları mümkün müdür? Sovyetler Birliği'nde ve Çin'de olanlar, bunun mümkün olmadığını açıkça göstermektedir. Bunun aksini iddia eden mantığın, süreci açıklarken dayandığı son nokta, parti içinde uzun yıllar bozulmadan kalabilmiş iyi unsurların "yenilikçi" atılımı başlattıkları görüşüdür. Bu görüş, Sovyetler Birliği'ndeki politik mücadeleler hakkında bilgisizdir, tarih bilincinden yoksundur ve subjektiftir. Sovyetler Birliği, daha şimdiden, kökleri 1920'lere uzanan yaygın millî çatışmalarla sarsılmaktadır; bu çatışmaları, Sovyet işçilerinin, başta Moskova bürokrasisi olmak üzere bütün nomenklaturaya karşı başlatacakları kitle hareketlerinin izleyeceğini kestirmek için kâhin olmaya gerek yok. Bu süreç içinde, Gorbaçovların yukardan reformcu, Yeltsinlerin batı tipi demokrat söylemlerinin geçersiz kalacağı açıktır.

Bütün doğu blokunda, Sovyetler Birliği'nde ve Çin'de, ister tedrici olarak dünya kapita-

list sistemi ile bütünleşme yönünde, ister denetimli piyasa mekanizmalarıyla sistemi koruma ve sosyalist demokrasi yönünde olsun, merkezî bürokrasiler tarafından atılan ve atılacak bütün adımların, dipten gelen politik bir kitle hareketi ve millî mücadele dalgasına çarpacağı ve sürecin halk kitlelerinin bizzat kuracakları yapılarla tamamlanacağı görülüyor. Bu süreç, her yerde, Polonya'da olduğu gibi, örgütlü ve disiplinli, ne yaptığını bilen bir kitle iniyisatifi ile değil, daha kendiliğinden ve patlamalarla süren bir yörünge izleyecek. Demek ki, bu ülkelerde tabandan yükselen yeni bir politik kitle mücadeleleri dönemi başlıyor. Öyle görünüyor ki, bu dönem kapandığında, biz devrimci marksistlerin, bugün kullandığımız kavramların pek çoğu geçersiz kalmış veya değişime uğramış olacak. Dolayısıyla, resmî propaganda kanallarından alınan bölük pörçük bilgileri, eski jargonla harmanlayarak, büyük büyük **teorize** etmeden önce, olanları, tarihsel bir perspektif içinde değerlendirmek ve anlamaya çalışmak önem taşıyor. Aksi halde, "yenilikçi" Deng'in bir gecede "muhafazakâr cani" veya "reformcu" Gorbaçov'un ilerde belki bir zalim Stalin veya zavallı Dubçek vb. haline gelmesi; çok doğru, haklı ve birikimli bazı başka saptamaların güvenilirliğini ve ağırlığını azaltıcı bir etki yapacak, şaşırtıcı olacaktır.

Demek ki, dünyadaki geniş sosyalizm alanı içinde ve özellikle bu aşamada, belirleyici olan, son sözü söyleyecek ve toplumu dönüştürecek olan güç, merkezî bürokrasiler değil, bizzat ve esas olarak kitlelerin politik mücadeleleridir. Kitleler, Stalinist sistemi reforme etmeye çalışan merkezî bürokrasilere, nomenklaturaya, ÇKP'nin kapitalizmi restore etmeye çalışan rüşvetçi ve kokuşmuş kadrolarına karşı ayaklanarak mücadele edeceklerdir. Bu mücadele içinde halk kitleleri, kapitalizmi ve emperyalizmi, Stalinizm'i ve sosyalist demokrasiyi, batı tipi özgürlükleri ve Paris Komünü tipindeki özgürlükleri, kendi deneyleri içinde tekrar tekrar tanıyacaklar, sınayacaklar ve yönlerini bu deneyimin sağlayacağı birikime göre belirleyeceklerdir.

Çin'de, ordunun partiden bağımsız olarak müdahale etmesi ve iktidarı topyekûn ele geçirmesi ise, çok zayıf bir olasılıktır. Halk Ordusu, diğer ülkelerin orduları gibi, kriz zamanlarında darbe yolu ile Bonapartist rol oynayacak tipte, bir kışla ordusu değildir. Esasen, tek parti aygıtının mutlak hâkimiyeti ordunun bağımsız bir rol oynamasına izin vermez. Halk Ordusu, geleneksel olarak, bugüne kadar meydana gelen bütün politik olaylarda partiye sıkı biçimde bağımlı politik bir rol oynamıştır (örneğin, Kültür Devrimi sırasında, devrimci komiteleri bizzat örgütlemiş, zaman zaman bu komitelerin içinde erimiştir). Dolayısıyla, ordunun, partiyi veya partiye hâkim olan fraksiyonu iterek ve bütünlüğünü koruyarak tek başına iktidarı ele geçirmesi mümkün değildir. (Öte yandan, bu kez 1956 Macaristan'ı veya 1968 Çekoslovakya'sı gibi, dışardan gelen askerî güçlerin ülkeyi bir demir yumrukla hizaya sokması da söz konusu olamaz.)

Bu durumda, Halk Ordusu'nun darbe yapmasından değil, bir iç savaş potansiyeli olarak bölünmesinden söz edilebilir. Nitekim, Tien Anmen katliamından hemen sonra, duruma hâkim olan 27. Kolordu'nun 38. Kolordu ile bir süre çatıştığı ve bazı birliklerin katliamı lanetleyen sloganlar atarak silahlı olarak halkın arasına karıştıkları, çeşitli haber ajansları tarafından bildirildi. Li Peng ve ekibi, ordunun bir kesimine dayanarak başkente hâkim olmuş durumda; fakat diğer eyaletlerdeki ordu birliklerinin aynı tavrı aldığına veya sürdüreceğine dair kesin bir belirti yok.

Muhtemel gelişmeler hakkında ancak şu söylenebilir: Çin'in geleceğini, devletten ve partiden bağımsız politik kitle mücadelesi, halkın bu mücadele içinde yaratacağı öz-örgütler ve bunların taleplerinden hareketle oluşacak ikili iktidar kurumları belirleyecektir. Çin halkının kapitalizmi istemediği, ama kendi "sosyalizm"inden de hoşnut olmadığı açıktır. Bu politik devrim mücadelesi, kendi ideolojik içeriğini, temel sloganlarını, yönetim organlarını, yine bu mücadele süreci içinde oluşturacak ve bugün kullandığımız kavramların ve benimsemiş olduğumuz anlayışların bir kısmını geçersiz kılarak veya zenginleştirerek sınıf mücadeleleri tarihinde yeni ve özgün bir dönemi başlatacak; tarihte olmuş hiçbir şey (Kültür Devrimi, Sovyetlerin ve ikili iktidarın klasik biçimleri vb.) bu mücadele içinde tekerrür etmeyecektir.

politik kitle hareketinin hedefi: çin komünist partisi

Bugüne kadar ÇKP, özgün marksizmini, sürekli değişim halindeki dünya konjonktürüne uyarak farklı biçimlerde yorumladı ve "sosyalist ilk birikim"ini sağlamak için, devlet güdümlü kitlesel bir ajitasyonun eşlik ettiği değişik, ama genelde emek yoğun iktisat politikaları uyguladı. Bu değişimlere paralel olarak, son kırk yıl içinde aynı monolitik partide başlıca üç büyük tasfiye yaşandı: Sovyetler Birliği'nden kopuş ve Kültür Devrimi sırasında Liu Şaoci ve gurubu; Halk Savaşı stratejileri, Üç Dünya Teorisi'ne dönüşürken Lin Piao ve gurubu; ve nihayet, "modernleşme" başlarken dörtlü gurup ve Kültür Devrimi'nin yükselttiği politik kadrolar, tasfiye edildiler.

Bütün bu dalgalanmalarda ve iç hesaplaşmalarda, değişim geçirmeden durumunu koruyan bir unsur vardı: devletin ve partinin kendi içinde ve ülke çapında uyguladığı rejimin bürokratik merkeziyetçi, monolitik ve yukardan güdümlü karakteri. Tien Anmen olaylarıyla birlikte bu monolitik yapı ilk kez, fırtına halinde bir kitle hareketi ile, ağır ve telafi edilmesi imkânsız bir darbe yedi.

ÇKP daima kapalı bir kutu olmuştur; bilinçli olarak gizemlileştirilmiştir. Dünya karalarının 14'te birini kaplayan ve dünya nüfusunun beşte birini barındıran bir ülkenin, politikalarını, ideolojisini hattâ kültürünü yukardan belirleyen parti aygıtı, 1935'ten itibaren daima kitlelerin önünde, özellikle daha sonraki aşamalarda, dışında ve yukarısında yer almıştır. Bu nedenle, her ne kadar Çin Devrimi, 1925-27 devrimci mücadelelerinin deneylerinden dersler çıkaran bir politik kadro tarafından Stalinist Komintern ile üstü kapalı ama kararlı bir hesaplaşma içinde gerçekleştirilmişse de, Mao Zedung Düşüncesi'ndeki devlet ve parti rejimi anlayışının, özünde, ortodoks Stalinizm'in, verili tarihsel ve kültürel koşullara uyarlanmış bir versiyonu olduğu açıktır. Şimdi yıkılmakta olan, işte bu yapıdır.

"Modernleşme" sürecinin başlaması ile birlikte, liderlik kültünden vazgeçilmesine, dünya kapitalist pazarının bir parçası olma ve kültürel (bilimsel ve teknik) alanda dışa açılma çabalarına rağmen, devlet ve parti rejiminin bürokratik merkeziyetçi ve monolitik karakteri değişmedi. Parti ve devlet yetkililerinin, üniformalarını çıkarıp, takım elbise giyip, kravat takmaları ve ellerine birer Bond çanta almaları, kendilerine, Japon işadamlarına benzemelerini sağlayan "modern ve çağdaş" bir görünüm kazandırdı; fakat, Stalin'den miras alınıp, "Kruşçev revizyonizmi"ne karşı mücadele içinde "çelikleştirilen" parti ve devlet bürokrasisi çarkını zerre kadar değiştirmedi. Tien Anmen meydanında, avcı erlerinin desteğinde ve muharebe nizamında silahsız öğrencileri katletmek için ilerleyen tankların önüne dikilen, televizyonda gördüğümüz beyaz gömlekli adam, işte bu ikiyüzlülüğe karşı çıkıyor, gizemli ve baskıcı devlet rejiminin ve bürokratik aygıtın yıkılmasını istiyor. Enternasyonal sosyalizmin tarihî ve ahlakî boyutları bakımından büyük devrimci anlamlar içeren bu eylemi gerçekleştirirken, karşı çıktığı rejimin, Marks'ın, Lenin'in ve Troçki'nin komünizmi ile özdeş olmadığını, Stalinist tek ülkede sosyalizm teorisinin dolaylı bir ürünü olduğunu belki biliyor, belki bilmiyor. 1800'lerden beri bütün dünya ezilenlerinin (lanetlenmişlerin) marşı olan Enternasyonel'i söylüyor... Fakat, George Bush tarafından alkışlanıyor. Birkaç gün sonra, bir darbeye kurban gitme ihtimalinin olmadığını açıklamak zorunluluğu hisseden Gorbaçov, "akıl, sağduyu ve ağırbaşlı yaklaşımın Çin'de galip geleceğini" umuyor; İtalyan Komünist Partisi'nin parlak lideri Occhetto, utancın kendisine bulaşmasını önlemek için, "Biz artık uluslararası komünist hareketin bir parçası değiliz," diyor (ne de olsa, yakında seçimler var!). "Hür dünya" sınıfsal içeriğinin sanki buharlaşıp uçtuğu bir "demokrasi rüzgârı"nın Çin'de esmekte olduğunu ilan ediyor. Daha fazla özgürlük vaat ederek iktidara gelen Deng'in emri ile, daha fazla özgürlük isteyen 1400 öğrenci, Tien Anmen Meydanı'nda kurşuna diziliyor. Olaylar, ne yönden bakılırsa bakılsın, klasik trajedinin bütün öğelerini taşıyor.

Çin'de Tien Anmen olayından geriye dönüşün mümkün olmadığı açıktır. ÇKP'nin, bundan sonra aynı bürokratik yapıyı sürdürerek kitlelerin güvenini kazanması ve ülkede "istikrar" sağlaması mümkün değil. Kitlelerin politik devrim mücadelesi doğrudan ÇKP'yi ve onun bürokratik aygıtlarını hedef almıştır.

"tek ülkede sosyalizm teorisi"nin vardığı yer: kapitalist restorasyon

Parti ve devlet bürokrasisinin 1950'lerden beri kendi merkeziyetçi sistemini ve monolitik yapısını koruduğunu yukarda belirtmiştik. Ülke ekonomisinde, özellikle, Ekim 1984'te toplanan XII. Kongre'nin ardından iyice genişletilen restorasyon, bu katılaşmış, gizemlileştirilmiş bürokrasi eliyle yürürlüğe konuldu. Parti bürokrasisi, piyasa ilişkilerinin yaygınlaştırılmasını, her üretim biriminde kârlılığın gözetilmesini ve özel mülkiyet edinilmesini açıktan teşvik etmeye başladı. 1979'da başlayan restorasyon dönemi boyunca, ÇKP yetkilileri ilk kez bu kadar açık konuşuyorlardı.

Aslında, "Dört modernleşme" hareketinin başlatıldığı XI. Kongre'de (Aralık 1978), parti bürokrasisi daha temkinli bir tutum sergilemiş, sosyalizmi yeniden ve Deng Siaoping'in, "kedinin rengi değil, fareyi yakalaması önemlidir," deyişine uygun biçimde tanımlamıştı. Sosyalizm halkın maddî yaşamını iyileştirmek demekti; parti ve rejimin meşruiyeti böyle bir anlayışla sağlanabilirdi; üretici güçler ve teknoloji geliştirilecek, maddî müşevvikler arttırılacaktı; üretimin artmasını sağlayan her yol ve yöntem sosyalizmi güçlendireceği için doğru ve uygundu.

Bu temkinli başlangıç, özellikle XII. Kongre'den sonra uygun bir üstyapı projesi geliştirilemediği için ülke ekonomisini tam bir kaosa sürükleyecek şekilde hızlandırıldı ve ipin ucu kaçırıldı. Planlamaya bağlı sektör sayısı azaltıldı; istihdam sisteminde daha serbest koşullar yaratıldı; uzmanlara işletme yönetiminde daha geniş inisiyatif ve teşvik verildi; tarımda ve daha sonra sanayide sorumluluk sistemi (gelir ve kârların daha az bir kısmının devlete transferi) getirildi; ücretler ve fiyatlar, piyasa, kârlılık ve üretkenlik ölçütlerine adapte edildi; dış ticaretteki sınırlamalar gevşetildi; 14 kıyı kentinde dışa açık "özel ekonomi bölgeleri" (açık pazarlar) kurulması kararlaştırıldı.

Bu sürecin anlamı nedir? Bu sürecin anlamı, planlı ekonomi unsurlarının yerine adım adım piyasa unsurlarının ikame edilmesi; piyasanın "kendiliğinden" düzenleyici rolünün, ön plana çıkarılmasıdır.

Bilindiği gibi, sosyalizmin nihaî olarak kurulması, üretici güçlerin, teknolojinin ve bilimin yüksek bir gelişmişlik düzeyini gerektirir. Bununla birlikte, az gelişmiş, ekonomisi tarım ağırlıklı bir ülkede sosyalist devrim gerçekleştiği zaman (yani Çin'de olduğu gibi, devrimci parti politik iktidarı tek başına ele geçirdiği zaman), bu ülke, ekonomisini bir bütün olarak sosyalizm yönünde bir geçiş ekonomisi olarak planlamaya yönelir. Bunun için, örneğin, planlı ekonomiyi, piyasanın "görünmez eli"nden korur. Bu arada, ağır sanayii devletleştirme, tarımı kollektifleştirme ve ticareti kooperatifleştirme yönünde hareket eder. Bu süre içinde, kapitalist kategoriler (ücret, fiyat, kâr, piyasa vb.) denetim altında olmakla birlikte varlıklarını koruyacaklardır; çünkü, böyle bir ülkede varlıklarını sürdüren çok çeşitli mülkiyet biçimlerini bir veya birkaç hamlede ortadan kaldırmak mümkün değildir.

Öte yandan Marks'ın ve Lenin'in deyişi ile, "gelişmiş kapitalist ülkelerin bir veya birkaçında" sosyalist devrim gerçekleşmedikçe veya, aynı anlama gelmek üzere, sosyalist devrimin uluslararası düzeyde yayılması (Troçki) mümkün olmadıkça, tek ülkede başlayan sosyalist devrimin, sosyalizmin nihaî kuruluşuna ve giderek komünist topluma ulaşması, gerçekleşemez. Dolayısıyla, tek ülke sosyalizmi sonsuza kadar bir geçiş ekonomisi içinde kalamaz; bir çeşit devlet kapitalizmine varabilir; Sovyetler Birliği'nde olduğu gibi hiç bir yere varamayarak bir tıkanmaya uğrayabilir; veya Çin'de görüldüğü gibi, iktisadî zorlamalar nedeniyle geçiş sürecini, tersine, kapitalist kategorilerin güçlendirilmesi, dünya kapitalist pazarı ile bütünleşilmesi yönünde, işletebilir.

Olaya bu açıdan baktığımız zaman, Çin'de sosyalizm içi bir reformlar dizisinden söz edemeyiz. Tek ülke sınırları içinde gerçekleştirilen reformlar, sosyalizme geçiş sürecinin mümkün olan sınırlarını aşmıştır. (Bilindiği gibi, reform, niteliği değiştirmeksizin yeniden biçimlendirme, düzeltme, ıslah etme demektir.) "Dört modernleşme" ile başlayan süreç içinde yapılan uygulama, kapitalist bir restorasyon hareketidir. (Restorasyon; yani, yıkılmış olan eski yapıyı -kapitalizm- o yapıdan artakalan ögelerden yararlanarak aslına uygun biçimde onarma.) Bir milyarlık Çin, muazzam bir tüketici piyasası olarak dünya kapitalist sistemine açılmakta, sermayenin ve toprakların

özel ellerde toplanması, devlet tarafından teşvik edilmektedir.

Deng Siaoping'in iktidarını pekiştirmesi ile birlikte Çin, kapitalist restorasyon yönünde adeta bir atılım yaptı. 1930'larda tarımı kollektifleştiren ve böylelikle Stalinist polis rejimi altında ve kitlelerin ezilmesi pahasına görece sağlam bir ekonomik altyapı ve bu yapının neredeyse tamamına hükmeden bir merkezî planlama sistemi kuran Sovyetler Birliği'ne kıyasla Çin ekonomisi daha zayıf ve denetimsiz bir yapıya sahipti. Bu nedenle ÇKP bürokrasisi, Sovyet ekonomisinin sahip olduğu denetim ve frenleme mekanizmalarından yoksun kaldı. Bu durumda restorasyon kısa süre içinde rengini belli ederek, ülke ekonomisini bir kaosa sürükledi. (Bu kaosun kitlelerin bilincinde bir kültür krizi ve moral şok olarak yaşandığına kuşku yok. Yıllarca Mao'nun Kızıl Kitabı ile eğitilen, dış dünyaya tamamen kapalı kalan ve aynı kalitede malları tüketen insanlar, birden, kapitalist dünyanın gözkamaştırıcı oyuncaklarıyla -Pierre Cardin defileleri, güzellik yarışmaları, renkli televizyonlar, coca-cola ve Marlboro, dev reklâm panoları, moda vb. vb.- karşılaştılar. Bu kültür şoku, o güne kadar yaratılan havayı ve kullanılan resmî söylemi kitleler nezdinde bir çeşit riyakârlık olarak deşifre ederken, insanları da değişik arayışlara ve ifade biçimlerine itmiş olmalı. Tien Anmen'e dikilen özgürlük anıtı, böyle bir kültür şokunun somut ifadesi gibi görünüyor.)

Burada, enflasyon, dış borç, bütçe açıkları vb. rakamları vererek ve bunları geçmiş dönemlerin rakamlarıyla karşılaştırarak, kapitalizmin ne kötü bir şey olduğunu uzun uzadıya açıklayacak değiliz. Ancak bir nokta var ki, onu önemle vurgulamak gerekiyor.

Çin'de, 1949 Devrimi'nden sonra işçilerin sağladıkları ve onları kapitalist dünyanın işçilerinden ayıran en önemli kazanım, iş güvencesidir. "Demir pirinç tası" adıyla bilinen bu güvence, işten atılmama garantisi ve kıdem ile ustalaşma esasına dayanan sekiz derecelik bir ücret sistemine dayanır. Parti bürokrasisi, kapitalist restorasyonun kendi içinde tutarlı mantığının bir sonucu olarak işçilerin bu temel hakkını geri almaya başlamıştır. Çok önce, 8 Mart 1983 tarihli *Renmin Ribao*'da, bu sistemin gelecekte kaldırılacağı ve bütün işçilerin sözleşmeli olacağı duyurulmuştu. Zamanla, bu ilke yasal olarak değişirilmemekle birlikte yer yer uygulama dışı bırakılmıştır. Bu konuda hâkim olan anlayışı göstermek bakımından, işçilerin haklarını koruması gereken İşçi Sendikaları Federasyonu Genel Başkanı'nın *Newsweek* dergisine verdiği bir demeçte söyledikleri, tipiktir. "Teşvik sistemi desteklenmeli, iflaslara izin verilmeli ve yaratıcılık ödüllendirilmeli. Bu, kuşkusuz, bizim verimlilik temeline dayanmayan ve yaşam boyu iş garantisi tanıyan tutumumuzla çelişiyor... Şimdi sosyalizmin bir emtia ekonomisi yaratması gerektiğini düşünüyoruz. Ama, eşitlikçi bir toplumu ve yaşam boyu bir işi garanti eden 'demir pirinç tası' diyebileceğimiz bir sistem halen geçerlidir. Bu zararlı bir uygulama." (*Cumhuriyet*, 21.3.1989.)

Bu sözler, işçilerin en temel güvencelerinden yoksun bırakılarak piyasaya sürülmek istendiklerini; emek fiyatının, buzdolabı veya bir kilo pirinç gibi, piyasa mekanizmalarına (ve verimlilik ilkesine) göre serbestçe belirlenmesinin istendiğini gösteriyor. Aynı zamanda bu durum, işçilerin "sosyalizm"i istemedikleri, kapitalizmi istedikleri, "muhafazakârlar"a veya "reformcular"a muhalif oldukları için değil; doğrudan doğruya, kendi öz sınıfsal çıkarlarını savunmak için greve gittiklerini, sokakta mücadele ettiklerini ve öldüklerini gösteriyor. Kuşkusuz, bu durum, işçilerin politik talepleri olmadığı anlamına gelmez. İpin ucunun kaçırıldığını anlayan, genel hoşnutsuzluğun grevlere ve gösterilere yansımaya başladığını gören bürokrasi, bir volkanın üzerinde oturmakta olduğunu fark ederek son anda frene basmaya çalıştı. Başbakan Li Peng, 21 Mart günü parlamentoda yaptığı konuşmada, merkezî hükümetin ekonomi üzerinde denetimi arttırmaya kararlı olduğunu ilan etti. Daha bir yıl önce ekonominin merkezî denetimden kurtarılması için çağrılar yapılıyordu. Oysa şimdi, Li Peng, "Deneyimler göstermiştir ki, gerekli merkezcilik, bütünlük ve disiplin olmazsa, ekonomiyi düzene sokmak mümkün olmaz," diyordu. Varılan noktada, merkezciliği ve disiplini sağlamak için katliama girişmek gerekti.

Çin'de felakete yol açan bu hızlı restorasyon ile NEP dönemi arasında yapılan tarihsel anolojiler anlamlı değildir. Sovyetler Birliği'nin o dönemde karşılaştığı sorunlar farklıdır. Birincisi, Bolşevikler, bir iç savaştan henüz çık-

mışlardı ve en temel ekonomik mekanizmaları işletmeye çalışıyorlardı; ikincisi, geçiş sürecinin başlangıcında, "savaş komünizmi" döneminin iktisat politikalarını uygularken, eşitlikçi bir toplum kurma yönünde iyimser bir tutumla fazla ileri gitmişlerdi; dolayısıyla NEP bir restorasyon değil, bir frenleme hareketi idi. Ayrıca o sırada emperyalizmin ekonomik ablukası devam ediyor ve olay, 1920'lerin dünyasında, Versailles Antlaşması'nın belirlediği uluslararası politik koşullar içinde cereyan ediyordu.

Bugün için, Çin'de "sosyalist" geçmişten kalan iki şey vardır: devletin, üretim sürecini besleyen ana kaynakların denetimini hâlâ elinde tutmaya devam etmesi ve kadim parti bürokrasisi. Geçiş süreci geriye doğru işledikçe, bir diğer deyişle, kapitalist restorasyonun ilerki aşamalarında, bu ana kaynakların devlet denetiminden özel girişimcilerin eline geçmesi kaçınılmazdır. Kendi içinde bölünmüş, halk kitlelerini silah zoruyla baskı altında tutan ÇKP ise tarihsel misyonunu tamamlamıştır. Kapitalist restorasyon sürecini şimdilik durdurmaya, bir yandan baskı uygularken, öte yandan tavizler vererek öfkeli halk kitlelerini yatıştırmaya, mahkemeleri işletmeye ve böylece "istikrar"ı sağlamaya çalışacaktır. Şimdiki durumun ne kadar süreceğini kestirmek güç; fakat, ÇKP'nin bir halk hareketiyle ve bütün diğer sosyalist ülkeleri sarsacak şekilde, yıkılacağı, açıktır. Çin'de son sözü, "demir pirinç tası"nı savunmak için mücadele eden işçiler, üniversite binalarında kuşatılmış öğrenciler, kırsal kesimde, son zamanlarda meydana gelen sınıflaşma sonucunda geçmişe kıyasla yoksullaşan emekçiler söyleyecek.

yeni umutlar

Bugünden geriye doğru bakıldığında, Çin'in şimdi yaşadığı trajedinin tarihsel köklerini, 1960'ların başında, Çin-Sovyet anlaşmazlığının ilk aşamalarında bulmak mümkündür. Isaac Deutscher, Kruşçev'in XX. Kongre'ye (1956) sunduğu "gizli rapor"la birlikte Sovyetler Birliği'nde başlayan de-Stalinizasyon sürecinin en ihtişamlı döneminin, aynı zamanda, Çin-Sovyet dayanışması ve işbirliğinin de en ihtişamlı dönemi olduğunu belirtir. 1954-1958 yılları arasında Çin'e yapılan Sovyet ekonomik ve kültürel yardımı, bu ülkenin sanayileşmede, sadece kendi kaynaklarına dayanarak yapabileceğinden çok daha güçlü bir başlangıç sağlamasını mümkün kılabilecek ölçüde, en yüksek düzeye ulaşmıştı. Deutscher, bu düzeyin, Çin'de "sosyalist ilk birikim"i, Sovyetler Birliği'nin 1930'larda çektiği türden acılara gerek bırakmadan sağlayabileceğini, yazar.

Bu süreç devam etseydi, Sovyetler Birliği, Çin ve onların bütün müttefiklerin, "birbirinden tecrit olarak, kendi 'tek ülke'leri içinde, her biri kendi otarşik sosyalizmlerini geliştirecek şekilde değil, fakat geniş ve planlı bir uluslararası işbölümü temelinde, yakın işbirliği içinde sosyalizme doğru yönelmeleri" mümkündü. (I. Deutscher, "The Failures of Khrushchevism", *Ironies of History, Essays on Contemporary Communism* içinde, Oxford U.P., s. 135-6.) İlk kez o dönemde, milyonlarca insanı kapsayan güçlü bir "Sosyalist Birleşik Devletler" kurma umudu canlanmıştı. "Stalin'in 'imparatorluğu' üzerinde asılı duran boğucu güvensizlik, korku ve ulusal egoizm havasını, temiz bir enternasyonalizm rüzgârı dağıtıyordu." (agy) Deutscher, bu rüzgârın Macar iç savaşı ve Pekin-Moskova çatışması ile kesildiğini, umutların kaybolduğunu ve bir düşmanlık döneminin başladığını, yazar.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin, kendi sınırları içine kapanarak, Büyük İleri Atılım ve Kültür Devrimi politikalarıyla bugünlere gelmesine yol açan sürecin, 1950'lerin sonunda, Deutscher'in sözünü ettiği umudun tükenmesi ile ilgili, hattâ bunun dolaysız bir sonucu olduğunu söylemek aşırılık olmaz.

Yalnız kalan Çinliler bütün dünyaya meydan okudular; sadece insan emeğine dayanarak sosyalist birikimin sağlanabileceği düşüncesiyle yüz milyonlarca insanın katıldığı emek seferberliğini başlattılar. Ve sürecin sonunda, sosyalizmin sadece irade ve imanla kurulamayacağını kanıtladılar. Bir de, şunu kanıtladılar: bir ülkede devrimci proletaryanın iktidarı ele geçirmesi, bir son değil, sadece bir başlangıçtır. Troçki'nin, daha 1929'da, Çin Devrimi'nden yirmi, günümüzden altmış yıl önce söylediği gibi, "Sosyalist devrim ulusal sınırlar içinde başlar, fakat bu sınırlar içinde tamamlanamaz... Tecrit edilmiş bir proletarya

diktatörlüğünde, ulaşılan başarıların yanı sıra, kaçınılmaz olarak iç ve dış çelişkiler de gelişir. Tecrit edilmişlik durumunun devam etmesi halinde proleter devleti en sonunda bu çelişkilerin kurbanı olur." (*Sürekli Devrim*, KÖZ, s.16.)

Deutscher'in 1950'lerin sonunda hissettiği enternasyonalizm rüzgârı, Çin'deki ve Sovyet blokundaki gelişmelerin ilerki aşamalarında yeniden canlanabilir mi? Sorunun yanıtını, kuşkusuz, sadece bu ülkelerdeki politik mücadeleler değil, aynı zamanda ve daha ağırlıklı olarak, dünya emperyalist-kapitalist sisteminin iç çelişkileri belirleyecektir. Ancak daha şimdiden şunu söylemek mümkün: II. Dünya Savaşı'nın ardından oluşan uluslararası politik dengeler ve ideolojik-doktrinel kalıplar altüst olmuştur; sosyalizmi, Stalinizm'in içinde donduran bütün kalıplar hızla erimektedir. Sosyalizmin, reel devlet politikalarının zincirlerinden kurtulması bile tek başına bir devrim değerindedir. Bunu kavrayabilmenin tek şartı, kapitalist ideolojinin genel ve yaygın mantığına hapsolmamak, sosyalist bilinçli kalmaktır.

Kısaca, yeni devrimci mücadelelere ve yeni devrimci umutlara yelken açmak için yeterli neden vardır. Bu seferki yol, bilinmeyenlerle ve muhtemel sürprizlerle dolu olsa da...

Korkut Boratav

sosyalizmin bazı güncel sorunları üzerine

Sovyetler Birliği, Çin, Yugoslavya, Polonya ve Macaristan'da meydana gelen son gelişmeler, Türkiye'nin sosyalist çevrelerinde herhalde heyecan ve iyimserlikten ziyade karamsarlık yaratıyor. Bence, gözlediğimiz olaylar, "iyi" veya "kötü" yargılarıyla kestirip atılamayacak kadar karmaşık. Tarihten, kültürden kaynaklanan ve her ülkede birbirinden ayrılan pekçok etken, siyasal ve ekonomik değişmelere farklı renkler getiriyor. Genelleme yapmaktansa, bazı geçici saptamalarla yetinmek ve bazı sistemli sorular üretmek bu yüzden şimdilik daha uygundur.

İlk olarak, bu ülkelerde "'siyasal ve ekonomik reformlar" diye adlandırılan dönüşümlerin birbirinden ayrı ele alınmasının yararlı olduğunu düşünüyorum. Sovyetlerde "glasnost" ve "perestroyka" terimleri de bir parça bu ayrılığı yansıtıyor. Ancak, reform hareketinin bu iki boyutu arasında, ülke koşullarınca belirlenen diyalektik bir bağlantı da var: Ekonomik güçlüklere, siyasette demokratikleşme olmadan çözüm bulunamayacağı bilinci SBKP'nin çizgisini belirlemiş görünüyor. Buna karşılık, demokrasiyi -bence- daraltarak piyasa ilişkilerini hızla genişleten bir "ekonomik modernleşme" yolunu seçen Çin'de, ekonomik reformların yol açtığı sosyal sorunlar, demokratikleşme taleplerine yol açıyor. Ancak yine de "reform" hareketlerinin ekonomik ve siyasal boyutları birbirinden bir hayli farklı özellikler de taşıyor.

Siyasetten başlayalım: Devrimci dönüşüm yılları geçildikten sonra, geleneksel sosyalist yapılarda Marksist kuramın öngördüğü sınıf egemenliğinin -yani bir emekçiler demokrasisinin- gerçekleşemediğini söylemek herhalde mümkün. Kültürün ve eğitimin giderek yaygınlaştığı SSCB ve Doğu Avrupa'da siyasetin demokratikleşmesi hareketi sosyalizmin gelişiminin kaçınılmaz (ve hatta "olmazsa olmaz") bir par-

çası olarak görülmelidir. Bu oluşumların, sosyalizmi salt bir mülkiyet biçimi ile tanımlayan sığ görüşlerin aşılması anlamına geldiği ve bir emekçiler demokrasisine yöneldiği ölçüde sosyalizmin güçlenmesine, kök salmasına katkıda bulunacağı söylenmelidir.

Bence, SSCB'nin seçtiği siyasi yol bu bakımdan umut vericidir: Devrimin "bütün iktidar Sovyetlere" sloganının canlandırılması sembolik olmanın ötesinde önemler taşıyor. Parti içinde plüralizmin, hatta fiilen hiziplerin oluşmasına imkan veren; partiye "öncülük" işlevlerini yeniden kazandırarak, devlet aygıtıyla ilgili işlevleri gerçekten demokratikleşmiş sovyetlere intikal ettirmeyi hedefleyen; halkın içindeki çelişkilerin şiddetle değil, sabır ve ikna yoluyla çözüleceğini artık benimsemiş görünen; devletle bireyler arasındaki ilişkilerde "hukukun üstünlüğü" ilkesine angaje olan; toplumsal bozuklukların aşağı yukarı tümünün ve örneğin "liderlerin maddi ayrıcalıkları" gibi duyarlı sorunların basında, halk temsilcileri kongresinde ve partide açıkça tartışılmasına yol açan politik dönüşümlerin her eğilimde sosyalistler tarafından alkışlanması gerektiğini düşünüyorum.

İlginçtir ki, farklı platformlardaki çok sayıda adayın katıldığı Sovyet halk temsilcileri kongresi seçimlerini kazananlar içinde SBKP üyeleri, bir önceki yüksek sovyete göre daha yüksek bir oranı oluşturmuşlar. Bu, farklı akımları bünyesinde yansıtmaya başlayan SBKP'nin siyasal öncülük işlevini üstlenebileceğini gösteriyor. Buna karşılık, siyasi plüralizmi parti dışana taşıma eğilimi gösteren Macaristan ve Polonya'da (farklı adlar taşıyan) KP'lerinin öncü roller oynamaya devam edebilecekleri şüpheli görülüyor. Ben şahsen, parti içinde gerçekleştirilen son derecede geniş bir siyasi plüralizmin sosyalizmi güçlendireceğini; ancak sosyalizm-dışı programlar içeren çok partili bir rejimin sosyalizmin geleceğini tehlikeye sürükleyebileceğini sanıyorum. Her toplumsal sistem, kendi bekasını, güvenceye alan hukuki ve siyasal önlemler oluşturur. "Varolan sosyalizmler"in de bir yandan bu güvenceleri oluşturması; bir yandan da tanım gereği "en geniş demokrasi" anlamına gelen sosyalist demokrasiyi inşa edecek formülleri bulması umulur. Ancak, Polonya'da göründüğü gibi halkın desteğini hemen hemen külliyen yitirmiş bir partinin "sosyalizm adına" siyasete egemen olma hakkından da söz etmek herhalde güçtür.

Ekonomik reformlar sorunu ise çok daha karmaşık değerlendirmelere imkân veriyor. Ulusal ekonomik göstergeleri bakımından en çok başarılı sayılabilecek iki ülke, ekonomik reformlar bakımından farklı yollar izleyen ve gelişme düzeyi sıralamasının iki ucunda yer alan Demokratik Almanya ile Çin... Aşırı piyasa çözümlerinin yarattığı olumsuzlukların tipik örnekleri olarak Yugoslavya ve Macaristan gösterilebilir. Buna karşılık SSCB'de aşırı merkeziyetçi ekonomik yönetim biçimlerinin tam bir çıkmazda olduğu; ancak piyasa ilişkilerini ihtiyatla genişletme yolunun da şimdiye kadar pek parlak sonuç vermediği ortada. Dolayısıyla, plan/piyasa ve merkeziyetçilik tartışmalarını her yer ve her zaman için geçerli genel çözümlerle sonuçlandıracak deneyimlerden bahsetmek pek güç görünüyor.

Buna karşılık ekonomik reformlarla ilgili kritik bir sorun piyasa ve mülkiyet ilişkileri etrafında düğümleniyor: Temel mülkiyet ilişkilerini değiştirmeyen; dolayısıyla sosyalizme karşıt bölüşüm ilişkilerini sistematik hale getirmeyen bir piyasa çözümünün imkânsız olmadığı hem kuramsal, hem de pratik bakımdan savunulabilir. Halk komünlerini tasfiye ederek tarımda buna ters bir yol tutan ve salt üretim göstergeleri bakımından başarılı görünen Çin deneyiminin bugün karşılaştığı sosyal ve politik sorunların arkasında, biraz da bu aşırı pragmatizm yatmıyor mu?

• Öte yandan, özellikle Doğu Avrupa'da geniş halk kitlelerini de etkisi altında tutan "sosyalizmin sosyal kazanımlarını ve güvencelerini yitirmeyi reddeden; ancak aynı zamanda Batının tüketim normlarına ulaşmayı israrla talep eden" ekonomik tavırların yarattığı sorunlar da var. Dışarıdaki sosyalistlerin pek üzerinde durmadığı bu sorunlar, "reform" tartışmalarının kapsamını aşan ideolojik ve politik boyutlar kazanıyor.

Kısacası, sosyalizmin yenilenmesi veya tıkanması seçeneklerinin ortaya çıktığı bir tarih dönemecinde yaşıyoruz. Bütün risklerine rağmen bir öngörü yapmak gerekiyorsa -bir iki ülkede verilebilecek firelere rağmen- sosyalizmin bu dönemeci insanlığın eşitlik ve özgürlük doğrultusundaki uzun yürüyüşünün bir adımını oluşturacak bir yenilenme ile aşacağını düşünüyorum.

Mehmet Gündüz

bürokratik reel sosyalizm çöküşe! yaşasın devrimci sosyalist demokrasi!

Pekin Baharı'nın çiçeklerine kış vurdu. Böylece bir kere daha bürokratik reel sosyalizmle emekçi kitleler arasına kan girdi. Artık Çin'in bürokrat yönetimini bu vebalden hiçbir güç kurtaramaz.

Bu ilk değil. Yetmiş yıldan bu yana sosyalist devrimleri destekleyen emekçi kitleler, sosyalizm adına bürokratlaşmaya, demokrasinin ellerinden alınmasına, kendi konseylerinin dağıtılmasına ve özyönetimlerinin yok edilmesine, Stalinist teröre her seferinde karşı çıkmışlar, direnmişler, aşağıdan ayaklanmalara girişmişlerdir. Stalinist bürokrasiler de her seferinde zorbalıkla, ateşle karşılık vermişlerdir bu emekçi direnişlerine. Bu ayaklanmalar, bürokrasinin ve burjuvazinin ağız birliği yaparak ilan ettikleri gibi, kapitalizme özlem duymanın sonucu değildi, sosyalizmin bürokratik yozlaştırılmasına karşı tepkiydi.

Böylece, sosyalizm tarihinde iki ana eğilim; birbirine temelden karşı ve antagonist çelişme içinde bulunan bürokratik eğilimle, devrimci sosyalist demokrasi eğiliminin soy zincirleri oluşmuş bulunuyor. Bir tarafta; bürokratik reel sosyalizmin kurucusu Stalin; Kronstand ayaklanmasının kırılışı; 1936 temizlikleri; İspanya iç savaşında emekçi hareketinin bastırılışı; halk demokrasilerinin kuruluşu sırasında devrimci konseylerinin dağıtılışı; Doğu Alman işçilerinin ayaklanmasının, Poznan isyanının bastırılışı; 1956 Macar devriminin silah zoruyla ve kan dökülerek yenilgiye uğratılması; Sovyetler Birliği'nde Stalin'in devamı Brejnev'in iktidara gelişi; Çekoslovakya'da Prag baharının ezilişi; Polonya'da işçi hareketinin

zor yoluyla önlenişi; Çin'de Li Peng[1] ve Deng Siao Ping; Tien An Meydanında demokrasi isteyen kitlelerin kurşun yağmuruna tutuluşu...

Diğer tarafta; Marks ve Engels; Paris komünü; 1917 Ekim Devrimi, Lenin ve Bolşevik Partisi; Sovyetler Birliği'nde bürokratlaşma ve özgürlüksüzlük tehlikesine ilk dikkat çeken Rosa Luxemburg; bürokratlaşmaya ilk tepki olarak ortaya çıkan Kronstand ayaklanması; sol muhalefetin mücadelesi ve Troçki; İtalya'da hapishaneden Stalinizme karşı tavrını ortaya koyan Gramsci; İspanya iç savaşında Komünist Partisi'nin sınıf işbirliği hattına karşı emekçi devrimini savunan L.Caballero ve A.Nin; Çin'de Stalin'in direktiflerine karşı direnerek devrimi zafere ulaştıran Mao ve büyük halk devrimi; Stalinizmin ihanetiyle yenilgiye uğrayan Yunan devrimi; halk demokasilerinin ilk döneminde ortaya çıkıp sonra bastırılan emekçi konseyleri; Doğu Almanya'da, Polonya'da bürokrasiye karşı ayaklanmalar; 1956 Macar Devrimi, İmre Nagy ve arkadaşları; 1960'lı yıllarda Kültür Devriminin bürokrasi tarafından manüple edilemeyen ilk kitlesel dönemi; Latin Amerika'da geleneksel çizgiyi sorgulayan devrimci hareketler; Che Guevara; bütün dünyadaki 1968 başkaldırısı; 1968 Prag Baharı; Polonya'da Dayanışma hareketi; Sovyetler Birliği'nde Glasnost hareketi ve bu hareketin sol kanadını oluşturan Yeltsin-Afanasiyef kesimi; Çin'de demokrasi hareketi...

Bu noktadan sonra devrimci sosyalist demokrasi hareketi, bürokratik reel sosyalizmle her türlü bağını keserek, kitlelere kendi sosyalizm projesini bağımsızca götürmek zorundadır. Kanımca, ya bu yapılır, ya da sosyalizm bürokrasinin çürütücü ağırlığı altında ölüp gider... Bunun için, sosyalist demokrasi temelinde birleşen devrimci sosyalistler, projelerini acilen netleştirmek ve bu temelde birleşmek zorundadırlar. Burada, böyle bir projenin tartışılmasına yardımcı olmak üzere sosyalist demokrasiye ilişkin görüşlerimi kısaca özetlemeye çalışacağım.

çoğulculuk sosyalizme yakışır[2]

Sosyalist demokrasinin iki koşulu var. Birincisi, kitlelere güven, ikincisi, çoğulculuk.

Kitlelere güvenmeyen, kitleleri karşısına alan ve "yüce sosyalizmin çıkarları" uğruna giderek zorbalık uygulamaya kalkan bir sosyalizm, sonuçta çürümeye ve bir avuç azınlığın paravanası olmaya mahkumdur. Bu durumda o "yüce amaçlar" da hiçbir zaman ulaşılamayan ve ulaşılamayacak sloganlara dönüşürler. Bir sosyalist iktidar, geniş kitlelerin güvenini kazanamamışsa, kitleler tarafından istenmiyorsa, silah zoruyla iktidarda kalmaya boşuna yeltenmemelidir. Çünkü bu, sosyalizmden, onun amaçlarından en uzak noktadır.

Gelelim çoğulculuk sorununa. Çoğulculuk, saf ve sınıflar üstü demokrasi hayranı liberalizmin iddia ettiği gibi sınıfsal uzlaşmanın aracı da değildir, bürokrasinin iddia ettiği gibi burjuvazinin bir aleti de değildir. Tersine siyasal ve toplumsal alanda uygulanacak gerçek bir çoğulculuk, kapitalizme değil, sosyalizme yakışır.

Önce şunu belirtelim ki, çoğulculuk, çok partililiğe eşit değildir. Burjuvazi kendi çok partili sistemini çoğulculuk olarak lanse ediyor. Çoğulculuk, elbette çok partililiği içermekle birlikte, ondan daha geniş ve kapsamlı bir uygulama olmak zorundadır. Sosyalist çoğulculuğun esas özelliğinin kitlesel çoğulculuk, kitlelerin katılımını sağlayan bir çoğulculuk olduğu vurgulanmalıdır.

Sosyalist düzende çok partililikten ne anlaşılmalıdır. Birincisi, işçi sınıfı içinde farklı politikalara sahip partilerin var olabileceği kabul edilmelidir. İşçi sınıfının illa tek partisi olur

1. *2000'e Doğru* dergisinin 9 Nisan 1989 tarihli 3/15 sayılı nüshasında "Liberalleşmeye Acı Fren" başlıklı bir yazıda, bugünkü Tien An Men katliamının baş sorumlularından, muhafazakârlığın başını çeken Başbakan Li Peng, ekonomik reformlara karşı çıktığı için açıkça olumlu karşılanıyor. Şöyle yazılıyor: "Li Peng, Batı basınında 'muhafazakâr' diye adlandırılıyor. Planlamaya ağırlık veren, işçi kitlelerinin durumunu daha çok gözeten ve piyasa ekonomisini daha az vurgulayan çizginin önderliğini yapıyor. Bu nedenle Li Peng'e Mao'nun mirasına daha bağlı bir rol de yakıştırılıyor."
Bir yandan, halk hareketine ve demokrasi mücadelesine en fazla karşı olan Li Peng gibi bir muhafazakâr bürokratı açıktan açığa destekleyip, bir yandan da bu konuda hiçbir özeleştiri yapmaksızın, demokrasi hareketine "yeni devrim" diye alkış tutmak, ancak reelpolitikerliği iyiden iyiye meslek haline getirmiş bizim muhafazakârlarımızın marifeti olabilirdi.

2. Sosyalist demokrasi konusundaki önerilerim, çok daha geniş bir şekilde, ne yazık ki, halen yayınlatma imkânı bulamadığım *Geri Dönüş ve Sosyalist Demokrasi* adlı kitabımda yer alıyor.

önermesi bir doğmadır ve hayat tarafından yalanlanmıştır. İşçi sınıfı içi partilerin sosyalizmdeki legalitesi kesinlikle güvence altında bulunmalıdır.

İkincisi, sosyalizm bir sınıflar bloku ile iktidara gelecektir ve işçi sınıfının müttefiki sınıflar sosyalizmde de yaşayacaktır. Köylülük, küçük burjuvazi, orta burjuvazi ve daha başka sınıf ve kesimlerin partileri, sosyalizmde yaşama ve mücadele etme hakkına sahip olmalıdırlar. Böyle olmadığı zaman, bu sınıfların karşı devrim safına geçmesinden en başta baskıcı uygulamalar sorumlu olacaktır.

Üçüncüsü, sosyalizmin kapitalizmi yıkma ve yeni toplumu kurma süreci içinde, proletarya hakimiyetinin hedefi olan burjuvazinin siyasi partilerine bile legalite tanınmalıdır. Bu partiler, açıkça karşı-devrimci ayaklanmaya katılmadıkları sürece sosyalist uygulamaları eleştirme ve karşı çıkma hakkına sahip olmalıdırlar. Burjuva partileriyle halk önünde açıkça tartışmak, burjuvaziden çok proletaryaya yarayacaktır.

Buraya kadar, sosyalist çoğulculuğun çok partililiği üzerinde durduk. Ancak sosyalist çoğulculuğun esası bu değildir. Esas önemli olan kitlesel katılım ve çoğulculuktur.

Kitlesel katılımın sağlanabilmesinin tek yolu kitleler içinde çoğulculuğu uygulamaktır. Kitleler hiçbir zaman homojen değildir. Çeşitli sınıfların yanısıra, çeşitli kesimler, farklı çıkarlar, farklı ideolojiler, farklı anlayışlar kaçınılmaz olarak var olacaktır. Bütün bu farklılıkları sosyalizm kanalına akıtmak ve kitlelerin sosyalizm için gönüllü seferberliğini sağlamak ancak bu farklılıkları tanımakla ve onlara kendilerini serbestçe ifade etme olanağını vermekle mümkündür. Zaten verilecek bir şey yoktur, kitleler bu toplumsal oluşumun sahibi olarak haklarını korumalıdırlar.

Kitlelerin halk meclisleri ve merkezi planlama içinde temsil edildiklerini farzetmek olmaz. Bu, hayat içinde gerçekten ete kemiğe bürünmelidir. Bu da somut pratikte halkın çeşitli kesimlerinin kendilerini serbestçe ortaya koymasıyla, çıkarların çatışması ve tarafların tartışmasıyla mümkün olabilecektir. Bir mühendisle bir işçi arasında, bir köylü ile aydın arasında çelişki olamayacak mıdır? Bunun gibi daha binlerce çelişki olmayacak mıdır? Mühendisler, teknisyenler, öğretmenler, öğrenciler, hizmet işçileri, aydınlar, yazarlar, müzisyenler, garsonlar, tarım işçileri, memurlar, köylüler, yayıncılar, gazeteciler, hademeler, sağlık işçileri, maden işçileri, askerler, milisler, küçük satıcılar, temizlik işçileri, gençler, kadınlar, çocuklar, yaşlılar, emekliler ve daha başka sayılamayacak kadar çok meslek ve kesim, toplumsal grup vb. kendilerini o sonsuz çeşitlilik içinde ve herbiri kendi kesimsel menfaati çerçevesinde, kendi kitle örgütü içinde örgütlenerek ve bağımsızca ifade etmedikçe sosyalizmde kitlelerin temsili söz konusu olmayacaktır.

Sosyalist kitlesel çoğulculuk, halk içindeki çelişkileri doğru olarak çözmenin de biricik yoludur. Herşeyi bilen, kerameti kendinden menkul bir partinin bu çelişkileri doğru bir şekilde çözeceğini varsaymak yerine, en iyisi bu çelişmelerin sahipleri tarafından serbestçe ortaya konmasını ve çıkarlar arasında mücadele olmasını sağlamaktır.

İdeolojik ve toplumsal hegemonyanın gerçekleştirilmesinde geçerli yöntem, sosyalizm karşıtı güçlerin etkisini azaltmak ve en geniş çoğunluğun sosyalizm içinde kendini ifade etme şansını kanıtlamaktır. Bu yapılmadığı zaman zor, iknanın önüne geçecek ve giderek yalnızca zora dayanan, dolayısıyla işçi sınıfına da yabancılaşan bir rejim ortaya çıkacaktır.

Sosyalizm, aslında bilinmeyene doğru bir yolculuktur. Bu yolculukta hiç beklenmeyen sayısız sürprizle karşılaşmaya hazır olmak gerekir. Sosyalizm, keyiftir, icattır, geleceğin fethidir. Bilinmeyene doğru yolculuk yanılgılarla doludur aynı zamanda. Yanılgıları en aza indirmenin yolu, "yanılmaz" önderlikler fetişizmine düşmek değil, toplumun kollektif zekasını ve yeteneklerini harekete geçirmektir. Bu da ancak insanların, sınıfların, zümrelerin, kesimlerin, gurupların farklı düşüncelerini, kaygılarını, önerilerini hiçbir kısıtlama yapmaksızın serbestçe ortaya koyabilmeleriyle mümkündür.

sosyalist demokrasinin kurumları

Konseyler: Sosyalizmde belirleyici iktidar aygıtı emekçi konseyleri ve merkezi emekçi konseyi olmalıdır. Bunların burjuva parlamentosundan belirleyici farkı, gerçek iktidar aygıtları olmaları, yani kendileri dışında seçime

tabi olmayan ayrı bir devlet mekanizması tanımamaları ve esas olarak üretim birimlerine dayandıkları için emekçilerin insiyatif, denetim ve katılımına olanak vermeleridir.

Kanımızca, konseyler iktidarı yerine geçirilen parti iktidarı, çeşitli pratikler içinde emekçi insiyatifine ve katılımına uygun olmadığını açıkça göstermiştir. Hatta diyebiliriz ki, bu yol, gerçekten işçi sınıfının partisi olan bir partinin bu niteliğini yitirmesine ve kitlelerden kopmasına da neden olabilmektedir. Emekçilere hesap verme durumunda olmayan, seçime tabi olmayan bir partinin salt ideolojik tutumuna güvenmek gerçekçi değildir. İdeolojik sağlamlığın da güvencesi, yine alttan denetim ve gerekirse emekçiler tarafından silkelenme koşullarının bulunmasıdır.

Peki, emekçi konseylerinin gerçekçi iktidar organları haline gelmesi durumunda, emekçi kitlelerin yanlış bir yönelimle, diyelim ki, yanlış partileri, yanlış kişileri ya da burjuva partilerini seçmeleri söz konusu olamaz mı? Sosyalizm eğer gerçekten kitlelerin malı olacaksa böyle bir olasılık çok güçlü değildir. Ancak yine de böyle bir ihtimalin getirdiği sakıncaları göze almak, gerçek emekçi iktidarının organlarını iptal etmenin getireceği riskten çok daha iyidir.

Sürekli ordu ve polis: Profesyonel polis, asla proletaryanın aleti olamaz. Başından lağvedilmelidir. Bunun yerine yerel emekçi milisleri geçirilmelidir. Yerel emekçi milislerinin de, bugün reel sosyalist ülkelerde görüldüğü gibi, profesyonel polise dönüştürülmesine karşı kesin önlemler alınmalıdır.

Sürekli ordunun yerine, acilen, tehlike durumlarında toplanacak halk ordusu oluşturulmalıdır. Bu tehlike, yalnızca dış tehlike olabilir. Halk ordusunun, içerde halka karşı kullanılması kesinlikle yasaklanmalıdır. Ordu içinde asker demokrasisi uygulanmalı, askerlerin yöneticilerini seçmesi ve asker konseylerinin egemenliği sağlanmalı, rütbeler kaldırılmalıdır.

Kitle örgütleri ve sendikalar: Sendikalar ve kitle örgütleri tam bağımsızlığa sahip olmalıdırlar. Direnme ve grev hakkı yasal olmalıdır.

Fikir özgürlüğü: Sosyalizmde hiç kimse fikrinden dolayı suçlanamamalıdır. Burjuva fikirler de kendilerini ortaya koyabilmeli ve açık tartışma yürütülmelidir. Açıkça karşı-devrimci olan fikirler bile, fiili ajitasyona geçmemek ve salt fikir planında kalmak koşuluyla kendilerini rahatlıkla ifade edebilmeli ve güvence altında bulunmalıdırlar.

Basın-yayın özgürlüğü: Sosyalizmde basın ve yayın alanı sermayenin hegemonyasından kurtarılmalı ve proletaryanın hizmetine verilmelidir. Bu, basın organlarının yayınının merkezi emekçi konseyinin denetiminde olması anlamına gelir. Ancak merkezi emekçi konseyinin de basın özgürlüğünü kısıtlayan bir işlev üstlenmemesi için toplum içinde var olan bütün sınıflara, güçlere, kitle örgütlerine vb. gazete ve yayın çıkartma hakkı sağlanmalı ve konseyden de bağımsız bir basın konseyinde bütün bu güçlerin temsilcileri temsil edilmelidir. Bu basın konseyi, yayın çıkartmak isteyen her kuruluşa basın tahsisatı vermeli ve burada yazılanlar, hiçbir şekilde bu tahsisatın kesilmesine yol açamamalıdır. Böyle bir uygulama olduğu zaman, ilgili kuruluş, yine halk tarafından seçilen merkezi Basın Mahkemesine başvuruda bulunabilmelidir. Merkezi basın mahkemesi, basın ve yayın alanındaki her türlü yasakçılık eğilimine karşı itiraz mercii olmalı, yalnızca bu tür davalara bakmalıdır.

Aynı şekilde TV ve radyo yayınları, halk içindeki bütün güçlerin kullanımına, güçleri oranında açık bulunmalıdır. Bu tür kitle iletişim araçları, hükümetten bağımsız olarak çalışmalı, halk içindeki farklı güçlerin görüşlerini ve aralarındaki tartışmaları yansıtmalıdır.

Adalet: Yargıçların atamalarını yapan merkezi yargıç kurulu doğrudan doğruya halk tarafından seçilmelidir. Yerel yargıçlar bu kurul tarafından atanmalıdır. Sosyalizmde insanların keyfi bir şekilde suçlanması ve tutuklanması kesin olarak önlenmelidir. Sosyalizmde idam cezası, ırza geçme ve işkence suçları hariç tutularak, kaldırılmalıdır.

Sanat-kültür: Sanat alanı üzerindeki her türlü siyasi denetim ortadan kaldırılmalı, sanatçıların, kültür ve bilim insanlarının kaygısızca ve özgür bir ortamda çalışmaları güvenceye kavuşturulmalıdır. Halkın, dünyanın bütün sanatsal ürünlerinden, herhangi bir sınıfsal damga vurulmaksızın yararlanması sağlanmalı, sanatsal ve kültürel düzeyin yükselmesi, bu yöndeki yapıtların ekonomik iktidar aracılığıyla teşvik edilmesiyle sağlanmalıdır.

Merkezi plan: Ekonomik iktidar merkezi emekçi konseyinin bir kolu olan ekonomik

konseyin elinde bulunmalıdır. Bu konsey, ülke çapındaki merkezi planı, aşağıdan emekçi birimlerinin demokratik tartışma ve önerileriyle geliştirmeli ve tekrar onların onayına sunmalıdır.

Kısaca öneriler bunlar. Elbette son derece kısıtlı ve boşlukları olan öneriler. Ancak işe bir tarafından girişmek gerekiyor. Ve her proje başlangıçta zaaflarla malûldür. Devrimci sosyalistlerin ortak çabası, geçmiş pratiklerin kollektif bir biçimde gözden geçirilişi ve gelişen mücadelenin ortaya çıkartacağı yaratıcı öneriler sosyalist projenin geliştirilmesine hizmet edecektir.

Mehmet Gündüz'ün Pekin Baharına Selam *başlıklı geçen sayımızda yayınlanan yazısından bir bölüm yazı işleriyle görevli arkadaşlar tarafından çıkartılmıştı. Yazarın isteği üzerine bu bölümü yayınlıyoruz.*

Muhafazakarlarımız Ayak Sürüyor

Bizim sosyaliz-içi muhafazakarlığımız, Çin'deki kitle hareketleri karşısında kemküm eden bir tutum içindedir. Bir yandan böylesine büyük bir hareketin karşısına çıkıyor görüntüsü vermekten kaçınılmakta, diğer yandan kitle hareketine karşı çeşitli bahaneler ileri sürülmekte, burun kıvırılmakta ve bir hareket beğenmemezlik tavrı takınılmaktadır.

Muhafazakarlarımız, Çin'deki kitle hareketinin "ideolojisini" beğenmiyorlar. Demokrasi talebi ön planda olduğu için bunu "burjuva liberalizmi" olarak görüyorlar. Bu bakışın, burjuva basınının bakışının aynısı olması bir yana, demokrasi sözcüğünü gördüğü her yerde liberallik damgasını vuran Stalinist anlayışın ürünü olduğunu belirtmek zorundayız. Aynı bakış açısı, Çin yönetiminin Polonya'daki dayanışma hareketini değerlendirişine de yansımışıtı. Bizim muhafazakarlığımız da monolitik, baskıcı ve bürokratik olduğundan, aynı Çin yöneticileri gibi, aşağıdan gelişen her halk hareketine ve demokrasi talebine burjuva liberalizmi demekten kendini alamıyor.

Kitle hareketini beğenmemezliğin ikinci gerekçesi, Çin'li göstericilerin Gorbaçov'u alkışlamalarıdır. Bu bakışa göre, gösterilere katılan çok sayıda aydın, fikir emekçişi öğretim görevlisi politik liberalleşme için umutlarını Gorbaçov'a bağlamışlardır.

Burjuva basınının terminolojisini benimseyerek demokrasi talebine "liberalleşme" adının takılmasındaki vahim hata bir yana, böyle bir demokrasi talebiyle ortaya çıkan kitle hareketinin Gorbaçov'u müttefik almaya çalışmasını yardırgamak, ancak mücadele dışı tuzu kuruluğun ürünü olabilir. Gorbaçov, kendi ülkesinde, Glasnost politikasıyla, tıkanıklığı gidermenin yolunun demokratikleşme olduğunu açıklamıştır. Çin'deki yönetim ise, bürokratik baskı mekanizmasını hâlâ korumaya çalışmaktadır. Bu durumda demokrasi için mücadele eden kitlelerin, kendi yönetimlerini sıkıştırmak için, kendi ülkesinde siyasi yapıda demokratikleşme yolunda girişimlerde bulunduğunu söyleyen bir lideri müttefik almasından daha doğal ne olabilir? Ama bu müttefik alış, hiç de sanıldığı gibi bir "umut bağlama" değildir. Yalnızca çetin bir mücadelede müttefikleri arttırma tavrıdır. Nitekim mücadele Gorbaçovu'un gelişinden epey önce başlamış ve onun gelişinden sonra da yükselerek sürmüştür. Gorbaçov'un, göstericileri "maceracılıkla" nitelendirme anlamına gelebilecek sözleri, kitlelerin moralini hiç de bozmamış, bu sözler olsa olsa Gorbaçov'un demokratikliği konusundaki yargılara bir kıstas olmuştur. Üstelik, Polonya Dayanışma hareketi çok doğal olarak Batının desteğini olumlu bir unsur olarak değerlendirirken ses çıkarmayanların Gorbaçov'un gelişini leyhe bir ağırlık olarak değerlendirmeyi eleştirmeleri tuhaftır.

Muhafazakarlarımız ekonomik reformların eleştirisini onaylıyor, ama demokratikleşmeye bir türlü akıl erdiremiyorlar. Göstericilerin reformların getirdiği toplumsal eşitsizliğin sonuç-

larına haklı tepkilerinin, nedense 'politik liberalleşmeyle' özdeşleşmiş olduğunu iddia ediyorlar.

Muhafazakarlar demokratikleşmeyi sosyalizmin dışında gördükleri için, Sovyetler Birliği'nde olsun, Çin'de olsun büroksaninin en muhafazakar, kitle hareketine en uzak kesimlerinin yanına düşüyorlar. Nitekim, Çin'li göstericilerin baş hedefi haline gelen muhafazarkarların temsilcisi Başbakan Li Peng'i geçmişte olumlu bir unsur olarak değerlendirilmesi tesadüfi değildir. Peki soralım, yozlaşmaya karşı kitleler hangi silahla mücadele edeceklerdir? Demokrasi olmadan, söz özgürlüğü, basın özgürlüğü, kişi hakları vb. olmadan herhangi bir şeye karşı mücadele etmek mümkün müdür? Nitekim Sovyetler Birliği'nde yaşanmıştır. En Stalinist, kitlelerin en fazla bastırıldığı dönemler, sosyalizmdeki yozlaşmanın, bürokratlaşmanın, kitlelerden kopmanın en yoğun yaşandığı dönemlerdir. Zaten ekonomide sağa savrulan Çin yönetiminin, bürokratik baskı mekanizmasından vazgeçmemekte direnmesinin nedeni de budur.

"Ama ideolojisi" bahanesinin ardına sığınanlara söyleyecek son sözümüz ise şudur: Polonya'da mumlarla yürüyenleri, kilise ideolojisinin ardından gidenleri, hatta "kahrolsun komünizm" sloganını atanları bile içinde barındıran Dayanışma hareketinin, özünde haklılığını görüp destekliyoruz da, neden Çin'de çok daha sol bir ideolojik söyleme sahip kitle hareketine yan çiziyoruz? İşte bu da çift standartlılığın bir başka örneğidir. Sosyalizmin teorik tıkanıklığının kitle hareketi ile aşılacağını söyleyenlerin gerçek bir kitle hareketi gördüklerinde dizlerinin titremesi ibret vericidir .

Bu satırlar 25 Mayıs tarihinde yazılmıştı ve bu tarihe kadar muhafazakârlarımızın gerçek durumu yukarda özetlendiği gibiydi (Bakınız: 21.5.1989 tarihli ve 3/21 sayılı *2000'e Doğru* dergisindeki Çin'le ilgili yazı). Ancak kitle hareketinin büyüklüğü karşısında her zamanki reelpolitiklikliğiyle tavır değiştirme gereği duyan muhafazakar eğilim bu kez kitle hareketinin aşırı bir taraftarı görüntüsüyle ortaya çıkmıştır. Ancak kitle hareketinin esas yönelişini anlamamakta ve kendi Stalinist mantıklarına uygun bir biçimde yorumlamakta ayak diretiyorlar. *2000'e Doğru* dergisinin 28 mayıs 1989 tarihli 3/22 sayısında da görüleceği gibi, muhafazakarlarımız, kitle hareketini bütünüyle ekonomik reformlara karşı çıkan, baş slogan olarak "kahrolsun Deng ekonomisi" sloganını ileri süren, adeta klasik Maocu ve merkezi-bürokratik kumanda ekonomisinden yana bir hareketmiş gibi göstermeye ve hareketin monolitik-Stalinist yapıyı hedef alan esas yönelimini gözlerden saklamaya çalışmışlardır. Oysa bu hareket Mao'nun mirasının olumlu yanlarından beslense de klasik Maocu bir hareket olarak ele alınamaz; Mao'nun sorgulamadığı monolitik siyasal yapının aşılması hedefi hareketin esas özüdür ve kitleler ekonomik reformların olumsuz sonuçlarından şikayetçi olmakla birlikte, asla klasik kumandacı-bürokratik ekonomik yapının özlemi içinde değildirler, muhafazakârlarımız gerçeği tahrifte o kadar ileri gitmişlerdir ki, dergilerine resmini koydukları bir göstericinin arkasında yazan "I Love Life, I need feed, but I'd rather dıe without demokracy" sloganını Türkçeye "yaşamı seviyorum, yemeğe ihtiyacım var. Dahası demokrasisiz ölürüm" şeklinde çevirmişlerdir. Oysa sloganın gerçek çevirisi şudur: "Hayatı seviyorum, yemeğe ihtiyacım var. Fakat demokrasisiz ölürüm." Yani göstericiler, yemeğe ek olarak demokrasi talep etmiyorlar. Yemeğe ihtiyaçları olduğu halde yaşayabileceklerini, ama demokrasisiz yaşayamayacaklarını söylüyorlar.

Şadi Ozansü

1936 moskova - 1956 budapeşte - 1989 pekin

"...Despot bir bürokrasinin yıllardır süren diktatörlüğü büyük fiyat artışlarına yol açtığı gibi, halkın yaşam düzeyinin de giderek düşmesini beraberinde getirdi. Kendi küçük gruplarının ayrıcalıklı yaşam düzeyini sürekli koruyabilmek için bu bürokratlar çeşitli bonolar basıyorlar: Hazine bonoları, Devlet bonoları. Bu yoldan da halkın zaten düşük olan gelirinin bir bölümünü daha ceplerine indiriyorlar.

Pekin'de yaşayan bütün insanları gerçeği öğrenmek ve ülkedeki her ulustan halkın kendi geleceğini eline alabilmesi için birleşmeye ve mücadeleye çağırıyoruz.

Asker ve Polis kardeşler! Halkın yanında yer alın! Gerçeğin yanında yer alın! Halkın düşmanlarının aleti haline gelmeyin! Bugüne kadar sizler de soyulup baskı altında ezildiniz. Halkı baskı altında tutan cellatlar hesap vereceklerdir. Halk hiçbir zaman unutmaz! En kısa zamanda şu taleplerimizin yerine getirilmesini istiyoruz: Ücretler artırılmalı, fiyatlar dondurulmalıdır. Devlet memurlarının ve onların karılarıyla çocuklarının gelirleri ve kendilerine sağlanan ek ödenekler açıklansın! Biz, şehrin tüm işçi sınıfı ve tüm halk sınıfları ülkedeki tüm öğrencilerin yürüttükleri haklı mücadeleyi destekliyoruz."

Pekin İşçileri Birliği'nin 20 Nisan 1989 tarihli bu bildirisi demokrasi ve özgürlük talepleriyle Tian Anmen meydanını doldurmuş onbinlerce öğrencinin karşı-devrimci ÇKP bürokrasisine karşı yürütmekte oldukları mücadeleyi desteklemek için kaleme alınmıştı. Nitekim aynı işçiler daha sonra bu öğrencileri ordu birliklerinin muhtemel bir saldırısına karşı korumak üzere meydanda barikatlar oluşturdular. Ellerinde kızıl bayraklarla Enternasyonal'i söyleyen bu öğrenciler ve işçiler aradan birkaç

gün geçtikten sonra ÇKP'nin emrindeki ordunun vahşice saldırısı sonucu kitleler halinde katledildiler. Şimdi aralarından önemli bir bölümü de göstermelik askeri mahkemelerde alelacele yargılanarak idam ediliyorlar. TV'de görüntülerini izlediğimiz bu mahkemeler ve yargılamalar bize hiç de yabancı değil. Benzerlerini daha yakın tarihimizde yaşadık. Ama 1936'da Moskova'da ve 1956'da Budapeşte'de de yaşamıştık ne yazık ki. Kitlelerin ve devrimcilerin emperyalist ve kapitalist dünyada karşılaştıkları baskılar ve zulüm karşısında ancak kin ve öfke duyabiliyoruz. Oysa benzer olaylar, bayraklarında uluslararası işçi sınıfını ve tüm ezilenleri simgeleyen sembollerin hâlâ yer almaya devam ettiği ülkelerde meydana geldiğinde bu kin ve öfkemize utanç da karışıyor. Ama ben bu utancın neden duyulmaması gerektiğini anlatacağım. Anlatacağım çünkü devrimci marksizm 60 yılı aşkın bir süredir bu katliamları düzenleyen stalinci bürokrasi ile tüm bağlarını daha başından koparttığından ve bu katliamlara kendisi de maruz kaldığından taşımamaktadır bu utancı.

A- dönüm noktası 1936 moskova'dır!

Yenilgi ile sonuçlanan 1871 Paris Komünü'nü bir tarafa koyarsak, kelimenin gerçek anlamında devrimci bir işçi devletine örnek olarak tarihte yalnızca 1917-1921 yılları arasında Lenin ve Troçki'nin önderliğindeki Bolşevik çoğunluklu hükümetin iktidarda olduğu Sovyetler Birliği'ni gösterebiliriz. İç savaş sırasında alınmış olan, partilerin yasaklanması gibi bazı sınırlayıcı önlemlerin -kesinlikle ilkeselleştirilmeden- sürdürülmüş olmasına rağmen böyle bir devletin varlığını 1923 yılına kadar uzatmak yanlış olmasa gerek. 1923 yılında Alman Devriminin başarısızlığa uğraması ile birlikte Dünya Devrimi geri çekilmeye başlamış ve 1943 yılına kadar sürecek olan dünya ölçeğinde karşı-devrimci dönem başlamıştır. Bu döneme uygun olarak 1923'ten itibaren stalinci bürokrasinin kontrolüne girmiş bulunan Sovyet *işçi devleti,* bu yazının sınırlarını aştığından analizini sunamayacağım bir *deforme* (şekilsizleşmiş) *işçi devleti* biçimini almıştır. Bu *deforme işçi devleti* (Bk. "Sovyet Devletinin Sınıf Karakteri" adlı makale, L. Troçki, *Sınıf Bilinci,* sayı: 2) Almanya'da Nazizm'in iktidara gelmesine kadar sürmüş ve bu tarihten itibaren bir *dejenere* (yozlaşmış) *işçi devletine* dönüşmüştür. İşçi devletinin bu iki biçimi arasındaki fark, birincisinde bürokrasinin kendini kitlelere dayanmak zorunda hissetmesi, ikincisinde ise kitleleri tamamen karşısına alma gereğini duymasıdır. Bu durumun uluslararası düzeye yansıması halinde ise, deforme bir işçi devletinin bürokrasisi olası bir devrimi *kendi* çıkarlarına tâbi kılmaya çalışırken, dejenere işçi devletinin bürokrasisi kesinlikle her devrimi *reddeder.*

Buradan şu önemli sonuç çıkarılabilir: Mücadelenin seyrine göre, deforme bir işçi devletinde bürokrasinin içindeki güçler dengesinde bir değişikliğe yol açabilmek için bu bürokrasinin 'sol' kanadı lehine davranmak mümkün hale gelebilir. Gerçekten de dünya devriminin bir yükselişi durumunda bu bürokrasinin yaslanmak zorunda olduğu kitle hareketi içinde güç kazanma olanağına kavuşacak olan radikalleşmiş işçi sınıfı bu kitle hareketi içindeki küçük burjuva güçleri tehdit etmeye başlar. Bu durumda işçi sınıfının en radikalleşmiş kesimlerinin desteğini alan devrimci marksizm dünya devrimci yükselişine sırtını vererek bürokrasinin içindeki çelişkilerden yararlanıp bu bürokrasinin sol hizbini kararlı politik reformlar yapmaya sevkedebilir. Troçki'nin 1933 yılına kadar, bu türden bir işçi devletinin üzerinde yükselen stalinci bürokrasiye karşı tutumu buydu. *Deforme işçi devletini* eski haline getirebilmek için *reformlar* yolu yeterliydi. Buna karşılık *dejenere işçi devletin*de ise bu türden bir devrimci yükseliş tehdidi altında kalan bürokrasi, kendi çelişkileri nedeniyle radikal reformlara ilişkin hiçbir perspektifi bulunamayacağından işçi sınıfına karşı muhalefetini sertleştirir. Bu durumda bürokrasi ağırlığını burjuvaziden yana kullanmak zorunda kalır ve işçi sınıfının da burjuvazi ile beraber onu da yıkmaktan başka yolu kalmaz.

İşte 1933'ten itibaren stalinci bürokrasi Lenin'in kurduğu işçi devletini bu türden bir *dejenere işçi devleti* haline getirmeye başlamış ve bu yozlaşmayı 1936 yılındaki mâlum Moskova Duruşmaları ile perçinlemiştir. Bu tarih aynı zamanda *bürokratik karşı-devrimin* de tarihidir. Bürokratik olarak yozlaşmaya uğramış bir işçi devletini eski haline getirebilmek için artık reformlar yolu kapalıdır. Gerekli olan bir *politik devrim*dir. Politik devrim ise bürokra-

sinin 'sol' kanadına dayanılarak yapılamaz, *ayrı bir devrimci örgütlenmeyi* zorunlu kılar.

Bütün bu saptamalardan sonra bir önemli hususu özellikle belirtmekte yarar var: Bürokrasinin yozlaşması nedeniyle bürokratik olarak yozlaşmaya uğramış Sovyet devleti her şeye rağmen gene de bir *işçi devleti*dir. İşçi devleti olması 1917 Ekim Sosyalist Devriminin bir kazanımı olmasından ileri gelmektedir. Rusya'da kapitalistlerin mülksüzleştirilmelerini sağlamış olan bu devlet, kapitalizm Sovyetler Birliği'nde restore edilmedikçe *ilerici* karakterini koruyacaktır. Böyle bir restorasyonun gerçekleşmesi için ise bir *burjuva karşı-devrime* gerek vardır ki, bu da henüz gerçekleşmemiştir. Hiçbir ilerici özelliği bulunmayan kast stalinci bürokrasidir. Dünyada varolan tüm işçi devletlerinde proletaryanın sırtında asalakça yükselen bu kast 1933'e kadar *devrimci olmayan* (non-révolutionnaire) bir nitelik arzetmesine rağmen bu tarihten sonra açıkça *karşı-devrimci* bir yol oynamıştır ve halen de oynamaktadır. Devletle bürokrasi arasındaki bu ayırımı yapmamın nedeni politik sonuçları açısından taşıdığı önemdir. Devrimci marksistler dejenere de olsa Sovyetler Birliği dahil olmak üzere tüm işçi devletlerini emperyalizme karşı savunurlar. Ama bu savunmanın en sağlıklı yolu da, bu devletleri ağır ağır bir restorasyon felâketine doğru sürüklemekte olan stalinci bürokrasinin işçi sınıfının bu ülkelerdeki devrimci eylemi yoluyla devletin sırtından süpürülüp atılmasından geçer.

"sscb sosyalist mi kapitalist mi?" sorusu yanlıştır

Böyle bir soru sorup ona cevap aramak son derece yanlıştır. SSCB'nin sosyalist veya kapitalist olduğunu iddia etmek *geçiş sorunsalını* reddetmek yani marksizmin sosyalizm anlayışını kavrayamamak anlamına gelir. Stalin'e gelene kadar hiçbir marksist, yani ne Marx ne Lenin ne Troçki ve ne de diğer devrimci marksistler komünizmin alt evresi olan sosyalizmin proletarya diktatörlüğüne denk düştüğünü söylememişlerdir. Marx için bir *geçiş evresi,* Lenin ve Troçki için bir *geçiş dönemi* veya *geçiş toplumu* söz konusudur. Dolayısıyla bırakalım varolan dejenere işçi devletlerini, Lenin ve Troçki'nin 1917-23 yılları arasındaki gerçek işçi devleti dahi 'sosyalist' bir ülke değildir(*) ve olamazdı. Emperyalizm dünya pazarına hakim olmaya devam ettikçe, yani nihai olarak yıkılmadıkça da *kapitalizmden sosyalizme geçiş toplumları* varlıklarını sürdürecektir.

B- stalinci bürokrasinin 2. savaş sonrası devrim ve karşı-devrim'lerdeki rolü

Bilindiği gibi 2. savaş sonrasında SSCB tek işçi devleti olma durumundan çıktı. Sırasıyla önce tüm doğu Avrupa (Demokratik Almanya, Bulgaristan, Romanya, Çekoslovakya, Macaristan, Polonya, Yugoslavya ve Arnavutluk) ve daha sonra Çin Halk Cumhuriyeti, Kore ile Vietnam ve en nihayet Küba birer işçi devleti haline geldiler. Bu ülkelerin tümünü *işçi devleti* olarak nitelememin nedeni, hepsinde şu veya bu yoldan burjuvazinin mülksüzleştirilmesiyle birlikte kapitalist mülkiyet ilişkilerinin tasfiye edilmiş olmasıdır. Angola, Mozambik ve G.Yemen'i işçi devletleri olarak nitelememin nedeni de budur. Bunlar başarılı birer bağımsızlık savaşı verip sömürgelikten kurtulmuş olmakla birlikte kapitalist üretim ilişkilerine son veremediklerinden, aynı işi daha önce gerçekleştirmiş -yani siyasi bağımsızlığı- olan Cezayir'in yolunu tutmuşlardır. Benzer nedenlerle Nikaragua için de aynı şeyi söylemek mümkündür. Her ne kadar Nikaragua'da bir işçi devleti olma yolunda atılmış olan adımlar azımsanmayacak ölçüdeyse de, gerek ABD emperyalizminin baskısı ve gerekse SSCB bürokrasisinin Nikaragua'yı -üstelik Küba'yı da devreye sokarak- Orta Amerika'nın karşıdevrimci ülkeleriyle ve 'kontralarla' bir masaya oturtma girişimi durumu umutsuzlaştırmaktadır. Devrimden bu yana on yıl geçmiş olmasına rağmen durum hâlâ ortadadır. Ancak geçenlerde Ortega'nın söylediği şu sözler anlamlı olsa gerek: "Biz Nikaragua olarak Küba'nın izlediği yolu izlemek niyetinde değiliz. Bizim izlemek istediğimiz yol Kuzey Avrupa sosyal demokrasisinin yoludur."

Şimdi, bu ülkelerin doğu Avrupa coğrafyasında yer alanlarından Yugoslavya ve Arnavutluk dışındakilerde işçi devletinin kuruluşu sos-

(*) Bu durumda "SSCB"nin üzerindeki sosyalist sözcüğü kuşkusuz yanlış değildir. Bundan sonra da devrimci işçi devletleri kurulduğunda sosyalist adını almalıdırlar. Ama bu sadece bir hedef göstermesi açısından önemlidir. Nasıl ki iktidardaki Bolşevik Partisinin Komünist Parti adını alması gibi. Ama parti bu adı alınca ülke komünist olmamıştır.

yal devrimlerle değil Kızılordu'nun girişi ile gerçekleşmiştir. Dolayısıyla buralardaki değişime *devrimsiz toplumsal dönüşüm* adını koymak sanırım pek de yanlış olmaz. Yugoslav ve Arnavutluk devrimleri ise stalin bürokrasisine *rağmen* gerçekleşmiş, stalinci kampın tanık olduğu ilk iç çatışmaya neden olmuştur. Bilindiği gibi 1949 Çin devrimi de stalin bürokrasisini karşısına almıştır.

2. Savaş sonrasında kurulan bu işçi devletlerinden hiçbiri 1917-23 arasında Sovyetler Birliği'nde hayat bulan bir *devrimci işçi devleti* benzeri bir dönem geçirmemişlerdir. Ve gene bu devletlerin hiçbirinde -Küba hariç, onu az sonra daha ayrıntılı açıklamaya çalışacağım- *deforme işçi devleti* süreci de yaşanmamıştır. Dolayısıyla bunların tümü daha başından itibaren birer *yozlaşmış işçi devleti*, diğer bir deyişle kuruluşlarından itibaren bürokratik yozlaşmaya uğramış olan işçi devletleri olmak durumunda kalmışlardır. Nedenine gelince: Sovyetler Birliği'nde 1933'lerde başlayıp 1936'daki bürokratik karşı-devrimle artık geri dönülemez bir noktaya ulaşan bürokratik yozlaşmanın benzeri bu ülkelerin tümünde daha iktidara gelmezken önce bizzat KP'ler içinde gerçekleşmiştir. Gerçekten de bu partilerde deformasyon ve yozlaşma süreçleri Sovyetler Birliği'nde 1927 yılında Sol Muhalefet'in tasfiye edilmesine paralel bir süreç izlemiş ve başta Çin ve Vietnam olmak üzere tüm KP'lerde çok ciddi devrimci kadro kıyımları yapılmıştır. Özellikle Çin'de 1925-27 devriminin yenilgiye uğraması ile birlikte partinin kırlara çekildiği, ülkenin bu bölgelerinde ayrı bir iktidar odağının ortaya çıktığı -yani devlet içinde ayrı bir devlet- ve 1949 sosyalist devriminde de büyük sanayi merkezlerinde işçilerin kendi iktidar organları olan Sovyetleri bir önceki devrimde olduğu gibi kuramadıkları göz önüne alınırsa, Çin Halk Cumhuriyeti'nin nasıl başından itibaren *yozlaşmış bir işçi devleti* olarak doğduğu daha kolay anlaşılabilir sanırım.

Bilindiği gibi parti-içi tasfiye ve temizlik hareketleri dünyadaki tüm KP'lerde gerçekleştirildiği gibi iktidarın henüz el değiştirmediği dönemde tüm doğu Avrupa partilerinde de yaşanmıştır.

küba farklı mı?

Diğer bütün işçi devletlerinden farklı olarak Küba'da iktidarı ele geçiren stalinci bir parti olmadı. Zaten Küba'da bu mümkün de değildi çünkü ABD emperyalizminin uşağı despot Barrientos rejimine karşı gerilla savaşını başlatan 26 Temmuz Hareketinin başını çeken Castro önderliği uluslararası işçi hareketi ile herhangi bir bağlantısı olmadığı gibi programından da anlaşılacağı üzere diktatörlük rejimine son vermenin ötesinde bir niyet ve amaç taşımıyordu. Stalinci Küba KP'si ise diğer tüm Latin Amerika KP'leri gibi tabii ki devrimle ilgili değildi. 1933'ten sonra KP'lerin misyonunun devrim yapmak değil, engellemek olduğunu daha önce belirtmiştim.

Durum böyle olunca diktatörlük rejimini deviren ve stalinci olmayan Castro önderliği ABD'nin dolaylı müdahalesi anlamına gelen 1962'deki Domuzlar Körfezi çıkartmasına kadar Küba'da zaten bir işçi devletini kurma girişiminde de bulunmadı. Ama müdahale ile birlikte sosyalist devrimin de yolu açılmış oldu. ABD emperyalizminin bu saldırısı karşısında burjuvazi tamamen mülksüzleştirildi ve zaten yurt dışına kaçtı. Böylelikle ortaya Küba işçi devleti çıkmış oldu. Üstelik önderliği ağırlıklı olarak küçük burjuva olan bir işçi devletiydi bu. Bu önderlik içindeki sosyalist unsurların da etkisiyle tek ülkede sosyalizm teorisine bağlı da değildi ve Küba devriminin ayakta kalabilmesinin önkoşulu olarak küçük burjuva karakterli de olsa bir Latin Amerika devrimini düşlüyordu. Bu nedenle kıtadaki gerilla hareketlerini destekliyor ve 'revizyonistlik'le suçladığı KP'lerle ve hatta SBKP liderliği ile uzlaşamıyordu. Bu durum 1967 yılına kadar sürdü. Dolayısıyla bu tarihe kadar Küba işçi devletini, önderliğinin işçi sınıfına dayanmayı reddetmesinden; ama buna karşılık küçük burjuva da olsa devrimci karakterini korumasından dolayı *deforme bir işçi devleti* olarak nitelendirmek mümkün. Ancak bu tarihten sonra küçük burjuva önderliğin milliyetçi karakteri ağır basmaya ve önderlik kendi sınıf karakterine uygun 'milli komünizm' ya da tek ülkede sosyalizm anlayışına yönelmeye başladı. Bu yolda Sovyet ekonomisinin desteğine duyduğu gereksinim de çok önemli rol oynayınca Castro önderliği Sovyet bürokrasisine tamamen teslim oldu. Artık bırakın diğer Latin Amerika ülkelerindeki devrimci hareketleri desteklemeyi onlara cepheden karşı çıkmayı bir

meziyet haline getirir oldu. 68 Çekoslovakya müdahalesini destekledi. Polonya olaylarına karşı çıktı, Sandinist'leri kontralarla bir masaya oturmaya davet etti ve son olarak da Pekin'deki Tian Anmen katliamının yapılmasının gerekli olduğunu ifade ediyor. Sonuç olarak Küba da Sovyet bürokrasisinin emrine girerek 1967'den itibaren *dejenere işçi devletleri* kervanına katılmış oldu.

bürokrasi karşı-devrimci ise uzak doğu devrimleri nasıl gerçekleşti, ya da çin-vietnam-kore bürokrasileri stalinci bürokrasiler değil miydi?

Daha önce 1933 yılından itibaren stalinci bürokrasinin karşı-devrimci bir konumlanışa girdiğini ve her türlü devrimin önünde bir engel teşkil ettiğini belirtmiştim. Bu durumda 2. Savaştan sonra kurulan yeni işçi devletlerinin ortaya çıkışının bu savla nasıl bağdaştırılabileceğini sormak hiç de yanlış olmaz. Stalinci bürokrasi mi yeniden devrimleşmiş yoksa bu ülkelerin partileri mi stalinizmden kopmuş oluyorlar böylelikle? Her ikisi de değil.

Savaş sonrasında doğu Avrupa'da kurulan işçi devletlerinin daha başından bürokratik olarak yozlaşmaya uğramış işçi devletleri olduklarını ve bir devrimle doğmadıklarını söylemiştim. Bu devletler Yugoslavya ile Arnavutluk dışında bir anlamda Sovyetler Birliği'nin kendi sınırlarını genişletmiş olmasının bir ifadesidir. Ancak savaş koşullarında ortaya çıkmış olan bu durumun da sonuçta bizzat emperyalist savaşın yolaçtığı bir tarihsel kazanım olduğu unutulmamalıdır. Bu konuya ileride yeniden değineceğim. Şu halde geriye Küba ve Uzakdoğu'nun (Çin-Vietnam-Kore) işçi devletleri kalıyor. Küba'daki önderliğin stalinci olmadığını daha önce açıkladığıma göre, Çin, Vietnam ve Kore'nin durumuna kesinlik kazandırmak gerekiyor. İlkin söylenmesi gereken, farklı dönemlerde de olsa bu üç ülkede de Japon, Fransız ve Amerikan sömürgeciliğine karşı, özellikle köylülerin yoğun katılımıyla, bir bağımsızlık mücadelesinin yürütülmüş olduğudur. Şimdi bu zaten son derece 'demokratik' bir mücadeledir ve stalin bürokrasisi dahil hiçbir güç bunu engelleyemezdi. Ayrıca engellemeye de gerek yoktu. Sorun işçi devletinin kurulup kurulmaması noktasında ortaya çıkar. SBKP bu devletin kurulmasına kesinlikle karşıdır ve Mao'ya Kuomintang'ın emrine girmesi çağrısını öteden beri yapmaktadır. Ancak Kuomintang'ın emrine girmek, 1925-27 döneminde olduğu gibi bizzat ÇKP bürokrasisinin fiziki imhası anlamına gelecektir. ÇKP bu öneriyi kabul etmez ama 1949'da işçi devletinin kurulması aşamasında 'yeni demokrasi' anlayışı çerçevesinde 'dört sınıf bloku' tezini ileri sürerek bir işçi devletini fiilen reddeder. Ancak devrimin gücünden ürkmüş olan burjuvazi, aynen Yugoslavya ve Arnavutluk'ta olduğu gibi, 'Gel iktidara ortak ol!' çağrılarına olumlu yanıt vermek bir yana Taiwan'a kaçmayı yeğler. Burjuvazi ortadan kaybolunca ÇKP bürokrasisinin bir işçi devleti kurmaktan başka çaresi kalmaz. Dolayısıyla söz konusu olan bürokrasinin devrimciliği değil, bir işçi devleti kurmak zorunda kalışındaki çaresizliktir! Kuşkusuz bu durumdan sonra ÇKP bürokrasisinin kendi 'tek ülkede sosyalizm'ini kurmak istemesi anlaşılmazlık taşımaz.

Öte yandan bu devletlerin, bürokrasilerinin arzuları hilafına kurulmuş olmalarını sağlayan çok daha önemli bir etken vardır: Emperyalist savaşın dünya kapitalizmine vurduğu büyük darbe. Savaş sonrası emperyalist-kapitalist sistemin kendi içinde bugüne kadar yaşadığı en büyük çöküntüdür. Gerçekten de bu muazzam yıkım noktasında kurtarılması gereken emperyalizmin büyük kaleleridir. Ve Churchill ile Roosevelt, Japon ve batı Avrupa kapitalizminin sistemden kopmamasını sağlamak için Çin-Kore-Vietnam üçgenini gözden çıkarmışlardır. Nitekim savaş sonrasının yeniden yapılanmasında stalinci bürokrasinin o sıralar büyük prestij elde etmiş olan partileri, başta Fransa ve İtalya olmak üzere tüm Avrupa'da fiilen ellerinde bulunan iktidarı burjuvaziye teslim etmenin de ötesinde, bu ülkelerde kapitalizmin yeniden güç kazanmasını sağlayabilmek için 'Milli Kalkınma' hamlesine katılarak kontrollerindeki büyük işçi sendikalarının grev yapmasını yasaklamışlardır. 2. Savaş sonrasında batı Avrupa kapitalizminin enkazın altından bu kadar kolay çıkmış olması stalinci bürokrasinin açık desteği ile gerçekleşmiştir. Uzakdoğu devrimleri biraz da emperyalizme yapılmış olan bu büyük yardımın karşı şı kefesine yerleşmişlerdir.

En başından yozlaşmış bir işçi devleti olarak kurulmuş olan Macaristan'da 1956 yılında patlak veren muazzam halk ayaklanması stalinci Sovyet bürokrasisine ve onun Macaristan'daki memurları 'komprador' bürokrasiye karşı tarihin tanık olduğu en büyük politik devrim girişimidir. Bu politik devrim girişimi en az bir o kadar büyüklükteki bir politik karşı-devrimle ezilmiş ve bu arada sayıları 20 bini bulan Macar komünisti, işçisi, genci ve aydını katledilmiştir. Bu bürokratik karşıdevrim istisnasız dünyadaki tüm KP'lerin desteğini almıştır. Macaristan'daki bu politik devrim süreci içerisinde ülke çapında işçi konseyleri kurulmuş, bunlar kısa süre içinde yaygınlaşmış, fiilen ikili iktidar organları haline gelmişler ve ayaklanan işçiler bürokratik despotluğa karşı gerçek bir Sovyet demokrasisi talebini ileri sürmüşlerdir. İşgalci Sovyet ordusuna karşı çarpışan Macar işçileri ve gençleri kendi saflarına katılan Macar ordusundan ele geçirdikleri silahlarla milisler oluşturmuşlar ve Sovyet tanklarına karşı kahramanca bir direniş gerçekleştirmişlerdir.

Macar devrimini izleyen bir diğer politik devrim başlangıcı da 1968 Prag Baharı olarak adlandırılan Çek ayaklanmasıdır. Bu ayaklanma da işgal kuvvetleri olarak ülkeye giren Varşova Paktı üyesi ülkeler tarafından desteklenmiştir.

80-81 yıllarında Polonya'da meydana gelen olaylar herkesin malûmu. Bunun özelliği de işçi devletleri tarihinde ilk kez bir devrim başlangıcının iç askeri müdahale ile durdurulmuş olmasıdır. Darbeyi gerçekleştiren general Jaruzelski akabinde ülkenin tüm politik denetimini üstlenmek üzere Polonya KP'sinin (Polonya Birleşik İşçi Partisi) genel sekreterliğine ve devlet başkanlığına getirilmiştir ve bu görevi halen sürdürmektedir.

Stalinci bürokrasi dünya işçi sınıfına son darbesini ÇKP yöneticileri Deng Şiaoping ve Li Peng aracılığıyla Pekin'de vurmuştur. Tian Anmen meydanında öldürülen işçi ve öğrencilerin sayısının şimdiden 7 bini bulduğu söyleniyor. Ayrıca olaylara katılan işçi ve öğrenci liderleri düzmece mahkemelerde yargılanıp öldürülüyorlar. Bu katliamı açıktan destekleyenler artık sadece Küba, Vietnam ve Demokratik (!) Almanya. Ama daha pek çoğunun da desteklediğine şüphe yok. Bakın *Moskova Haberleri*'nin baş redaktörü Egor Yakovlov ne diyor: "Çin'de meydana gelen bu olaylar kuşkusuz dikkatimizi fazlasıyla çekiyor. Ancak bu konuda bir yorum yapabilmek için daha temel bilgilere gereksinim var. Ne yazık ki benim elimdeki bilgiler son derece yetersiz olduğundan gerekli tahlilleri çıkartamıyorum." Ve bakın, Çin'de yatırım yapmakta olan bir elektrik şirketinin Fransız yöneticisi bay Roger Chalvon-Demersay ne kadar bilgece sözler ediyor: "Sözleşmeler birden kesiliverir ve bizim fabrikalar gümbürtüye gidebilir(...) Sanayiciler son derece ihtiyatlı olmalıdırlar(...) Olaylar karşısında tarafsız kaldığımız intibaını uyandırır ve onlara akıl öğretmeye kalkmazsak geleceğimizi kurtarmış oluruz. Zaten bunlar Çinlilerin kendi aralarında çözmeleri gereken meselelerdir." (*Rouge*, Sayı: 1358) *Moskova Haberleri*'nin baş redaktörü perestroykacı Yakovlev henüz Çin'de ne olup bittiğinden haberdar değilmiş(!) Bakın hele şu işe. Peki ne farkı kaldı o zaman Fransız sanayiciden? Aslında gerçek şu ki, tüm kapitalistler gibi tüm bürokratlar da Çin'de asayişin sağlanmasını istiyorlar. Önemli olan istikrarın korunmasıdır, gerisi vızıltı.

C- gene stalincilik ve gene tüs (tek ülkede sosyalizm) üzerine

Stalincilikten söz edilince, her şeyden önce örgüt içi işleyişleri son derece anti-demokratik bir tarzda yürüterek kendini her türlü eleştiriden uzak tutan bir yapı anlaşılıyor. Ve gene yanılmazlığı peşinen kabul edilmiş bir şefin despotik yönetimi de ister istemez Stalincilik ile özdeşleştiriliyor. Uluslararası düzlemde ise, yozlaşmış bir işçi devletinin bürokrasisinin kendi kast çıkarlarına uygun politikaları başka partilere ve hareketlere dayatması veya dünya işçi hareketinin çıkarlarını kendi bürokrasisinin çıkarlarının hizmetine koşması olarak da görülüyor stalincilik. Tüm bu ifadelerde kısmen veya tamamen doğru olsa bile, stalincilik esasında *TÜS*'dür. TÜS'ün veya bir başka deyişle 'milli komünizm'in herhangi bir ülkede nihaî inşasının mümkünlüğünü savunmaktır aslında stalinciliğin *özünü* oluşturan. Nite-

kim yukarıda özelliklerini sıraladığımız tamamen konspirasyona dayalı bir örgütlenme anlayışı ancak TÜS'le birleştirildiğinde stalincilik anlamına gelir. Aksi halde her türlü bürokratik örgütlenme anlayışı stalinci damgasını peşinen yemek durumunda kalabilir. Sözgelimi konspiratif bir örgütlenme anlayışını savunan Blanqui stalinci olarak kolaylıkla nitelenebilir. Veya stalinci bir 'büyük' partinin direktiflerine uymayı reddeden bir 'küçük' parti stalincilikten kopmuş olarak görülebilir. Bu durumda, Stalin'in direktiflerine boyun eğmeyen Mao Zedong stalinci değildir; Tito, keza Enver Hoca da değildir. Oysa bu bürokrat liderlerin hepsi Stalin'in dünya marksist literatürüne armağan etmiş olduğu bu teori(!)ye sıkı sıkıya bağlıdırlar. Açıkça ifade etmek gerekirse TÜS ile anti-stalinizm bağdaşmaz. TÜS'ü kabul eden bir anlayış ister istemez stalinciliğe varacaktır. Veya başka bir deyişle TÜS savunulduğu sürece stalincilikten kopulmamış demektir.

Bunu burada noktalarken TÜS 'teorisi'nin dünya devriminin yolunu engellemek ana hedefinin dışında, çeşitli işçi devletleri arasında çıkmış ve çıkması olası savaş ve çatışmaların da kaynağını oluşturduğunu ve bu yönüyle de son derece gerici bir anlam taşıdığını ifade edeceğim. Herkes kendi ülkesinin 'sosyalizmi'ni inşa edeceğine göre -çünkü TÜS bir'den fazla ülkede olmaktadır- bu inşa sırasındaki çıkar öncelikleri nedeniyle elbette ki SSCB ile ÇHC, ÇHC ile Vietnam ve Vietnam ile Kamboçya savaşacaklardır. TÜS olmasaydı, bugün tüm işçi devletleri tek bir *İşçi Devletleri Demokratik Federasyonu*'nun bayrağı altında toplanmış olabilirlerdi. Emperyalizme karşı mücadele de bu sayede çok daha yüksek bir düzeyde seyrederdi.

D- perestroyka ve glasnost

"Sovyetler Birliği'nin içine girmiş bulunduğu krizin en çarpıcı göstergesi ekonomik büyümenin giderek yavaşlamasıdır. Gerçekten de son 20 yıl içinde büyüme oranındaki düşüş düzenlilik kazanarak sürmektedir." (E. Mandel, *Où va L'URSS de Gorbatchev?*, s. 26.) Nitekim Mandel'e göre Sovyet ekonomisi üzerine bugüne kadar yazılmış en iyi kitabın yazarları olan Jacques Sapir ile François Seurot bu ekonomideki ortalama yıllık büyüme oranları ile ilgili olarak şu rakamları sunmaktadırlar: Net toplumsal üretimdeki yıllık ortalama büyüme oranı 1975-79 yıllarında % 2,64 iken 1980-84 yılları arasında % 1,7'ye; sınai üretimdeki ortalama yıllık büyüme oranı 1975-79 yıllarında % 2,24 iken 1980-84 yıllarında % 0,63'e; sanayideki üretkenlik ise gene aynı yıllarda % 0,47'den % —0,07'ye düşmüştür.

Emperyalist ekonomilerdeki büyüme oranı artmaya devam ederken, sosyalizmin kuruluşunu yıllar önce ilân etmiş bulunan bu ülkedeki durum Gorbaçev'in 'perestroyka' politikasını gündeme getirmiştir. Gorbaçev'in ekonomi alanındaki bu politikası Sovyet ekonomisinin uluslararası kapitalizme açılmasını ve ülke içinde de şimdilik sınırlı gibi gözüken bir NEP'i gündeme getirmektedir. Bu politika gereği daha büyük bir ücret farklılaştırılması ve işsizliğin pompalanması ile Ekim devriminin temel kazanımlarına karşı hücuma geçilecek ve sonuçta toplumsal farklılaşma artacaktır. Gorbaçev bürokrasisinin mevcut krize çözüm olarak gündemine aldığı bu uygulama Sovyetler Birliği'ndeki derin ekonomik krizi çözemeyeceği gibi emperyalizme çok daha fazla bağlanmış bir bürokratik kanadın doğmasına neden olacaktır. Üstelik bu kanat emperyalist ülkelerdeki ticari ortaklarıyla her zamankinden daha fazla ortak çıkarlar temeli üzerinde yükselmeye başlayacaktır.

Troçki'nin 1938 yılında ileri sürmüş olduğu ikilem ilk kez bu derece yakıcı bir önem kazanma durumuna geliyor: *"Ya bürokrasi işçi devletinin bağrında giderek dünya burjuvazisinin daha güçlü bir organı haline gelecek ve varolan yeni mülkiyet biçimlerini yıkarak ülkeyi kapitalizme geri götürecek, ya da işçi sınıfı bürokrasiyi yıkarak sosyalizmin yolunu açacaktır."*

Sovyet ekonomisi muazzam ekonomik gelişmesini Stalin, Kruşçev ve Brejnev (1969'a kadar) dönemlerinde gerçekleştirdi. Ancak bu dönemler boyunca emperyalizmin yaşamış olduğu krizlerin bu gelişmeye büyük bir ivme kazandırdığı bürokrasi tarafından hep gözardı edildi. Kuşkusuz Ekim devriminin burjuvaziyi mülksüzleştirmesi ile yaratılan müthiş potansiyel çok önemli bir faktördü ama tek ül-

kede sosyalizmin nihai inşasını -üstelik kapitalist dünya ekonomisi varlığını sürdürürken-gerçekleştirmesinin mümkün olamayacağı bilinmeliydi. Ekonomik gelişmişlik düzeyinde emperyalist ülkeleri hiçbir zaman yakalayamamasına karşın Sovyet rejiminin bütün bir dönem boyunca onlardan kat kat yüksek büyüme oranlarına ulaşmış olmasını, acı da olsa, savaşa girmemiş Türkiye'nin güreşçilerinin Londra Olimpiyatlarına yılların bitkinliği ile katılan rakiplerini yenmeleri ile karşılaştırabiliriz. Az önce sözünü ettiğim ikilemi de gözönüne alacak olursak akla hemen şu soru geliyor ister istemez: "Bütün bir Stalin dönemi ve sonrasında, sosyalist 'anavatan'da sosyalizmin inşası gerçekleştiriliyor ve bu herşeyden daha önemli ve devrimci bir adımdır gerekçesiyle, 2. Savaş'tan önce ve sonra, birçok kapitalist ülkede işçi sınıfının neredeyse avucunun içine düşmüş olan iktidarın fethi durumlarını elinin tersiyle reddeden stalinci bürokrasinin bu politikaları halâ devrimcilik adına savunulabilecek midir?" Şahsen, ben, Stalin özürcüleri adına bile böyle bir savunmanın mümkün olamayacağını düşünüyorum. İnşallah yanılmıyorumdur.

'Glasnost' meselesine gelince. Kuşkusuz, bu, Stalin'in iktidarını pekiştirdiği 1927 yılından bu yana SSCB'de elde edilen -sınırlı da olsa-yöreli olarak en geniş özgürlükler ortamıdır. Bu özgürlükler kendini basın, toplantı, ifade özgürlüğü, kitle seferberlikleri ve tarihin yeniden gözden geçirilmesi konularında hissettiriyor. Ama 'perestroyka' gibi kitleleri doğrudan karşısına alacak bir girişimi başlatabilmek için bunun zorunlu olduğu kanısındayım. Aksi halde stalinci bürokrasi çok daha büyük kitle patlamalarıyla karşılaşmak durumunda kalacaktır. Dolayısıyla 'glasnost' aslında 'perestroyka'nın bir makyajıdır gibi geliyor bana. Ama bir kez başladığında nereye varacağı kestirilemeyecek bir makyajdır bu. Stalinci Sovyet bürokrasisini iki kanada ayıran da 'perestroyka' değil 'glasnost'tur. 'Perestroyka' konusunda herkes hemfikir. Bu konuda Deng'le Gorbaçev veya Gorbaçev ile Ligaçev arasında hiçbir ayrılık yok. Ayrılık 'glasnost'la ilgili. Stalinci bürokrasinin modern kanadı (Gorbaçev) aynı bürokrasinin tutucu kanadı (Ligaçev-Deng) ile taktikte anlaşamıyorlar. Her iki kanat da tek ülkede sosyalizmin inşası perspektifini terketmediklerine göre 'glasnost'-la ilgili tartışma Troçki'nin ileri sürdüğü kesin hesaplaşmanın tarihiyle bağlantılıdır ancak. Bu ise, biraz, kapitalist ülkelerdeki sosyalist mücadelenin diktatörlüğün 'demokratik' biçimleri altında mı yoksa 'baskıcı' biçimleri altında mı daha iyi sömürülebileceği tartışmasına benzetilebileceğinden son tahlilde kuşkusuz birincisi tercih edilmelidir. Ancak bu kesinlikle stalinci bürokrasinin modern kanadını desteklemek şeklinde anlaşılmamalıdır.

gorbaçov politikalarının dünya KP'leri üzerindeki etkisi

Sovyet bürokrasisi uzun yıllar emperyalizmi ekonomik alanda geride bırakıp, dolayısıyla askeri alanda da yenilgiye uğratabileceğini sandı. Hatta Kruşçev bunun tarihini 1985 yılı olarak saptadığını belirtiyordu. Kazın ayağının öyle olmadığı şimdi görülüyor. Gorbaçev bu düşünceyi artık bir kenara bıraktı. Emperyalist ülkeler üzerinde askeri alanda galebe çalabilme politikası, doğal olarak kapitalist ülkelerdeki KP'lerin yıllarca bu ülkelerin burjuvazileri üzerinde, kontrol altında tuttukları işçi sınıfları aracılığıyla bir baskı unsuru oluşturmayı gerektiriyordu. Emperyalizmi askeri alanda yenilgiye uğratma anlayışından vazgeçilince artık 'barış içinde birarada yaşama' politikası 'derinleştirilmiş barış içinde birarada yaşama' politikasına dönüştü. Bu ise sistemlerin barışçı rekabeti yerine barışçı kaynaşması anlayışını getiriyor. II. ve III. Enternasyonal geleneklerinin kaynaşması yolundaki revizyonist tezler bu çerçevede ele alınmak durumunda olsa gerek. Gorbaçev'in bu yeni politikası artık KP'lerin varlığına ihtiyaç duymuyor. Dünyanın ve özellikle Avrupa'nın sosyal demokrat hatta muhafazakâr partileri Gorbaçov için daha önemli olmaya başladı. KP'lerin ayaklarının altındaki toprak sarsılmaya başladı. Sovyet bürokrasisinin aracı olamayacaklarsa ne olacaklar? Devrim mi yapacaklar? Hiç sanmam. Yıllardır bu sözcüğün bile o kadar uzağında yaşıyorlar ki! Görülen o ki, KP'lerin önemli bir bölümü giderek sosyal demokratlaşacaklar ve sonuçta sosyal demokrat partiler içinde eriyecekler. Diğer bir bölümü de parçalanarak devrimci akımların çekim alanları içine gireceklerdir.

E- önümüzdeki döneme ilişkin mücadele perspektifi: demokrasili bir sosyalizm için ileri!

"Bugüne kadar gerçekleşen deneylerin doğruladığı gibi, politik devrimin başlangıcı, toplumun çeşitli kesimlerini *genel olarak demokrasinin fethi* için harekete geçiren bir işçi ve halk hareketi olmaktadır. Bu hareket herşeyden önce bürokrasinin totaliter ve bonapartist hükümetine karşı bütün kesimleri biraraya getiren bir demokrasi hareketi olacaktır. Ancak görünürde biçimsel olan bu demokrasi taleplerine gerçek içeriklerini kazandıran, emekçi kitlelerin toplumsal kazanımları yeniden kendi denetimleri altına alarak koruma yolundaki açık iradeleridir." (N.Moreno, *Thèse sur la révolution politique.)* Gerçekten bugüne dek gerçekleşen tüm politik devrim başlangıçları, -Macaristan ve Çekoslovakya örneklerinde olduğu gibi en son Pekin ayaklanmasında da- yukarıda izlenen yolu seçmiştir. Ancak bir işçi devletinde genel olarak demokrasi talebi ile hareket emenin bir kapitalist ülkede aynı biçimde hareket etmekten çok farklı olduğunu belirtmek gerek: Sosyalist devrimin mevcut kazanımları üzerine yerleştiğinde demokrasi 'genel' niteliğinden arınır ve işçi demokrasinin yolunu açar.

Sonuç olarak SSCB, ÇHC ve tüm yozlaşmış işçi devletlerinde kitlelerin ulusal, demokratik ve kendi yaşam düzeylerini korumaya yönelik tüm talepleri kayıtsız şartsız desteklenmelidir. Bu ülkelerdeki kapitalist restorasyon tehlikesinin, harekete geçen kitlelerin taleplerinden değil, bürokrasinin kendi ayrıcalıklarını sürekli olarak daha fazla korumak kaygısıyla emperyalizme daha fazla yaslanmaya yarayacak reformist planları yürürlüğe sokmak istemesinden kaynaklandığı bilinmektedir. Bu kitlelerin hareketi desteklenmelidir, çünkü bu ancak işçilerin muazzam kazanımı olan bir işçi devletinde gerçekleşebilecek bir devrimci eylemdir. Öte yandan bu eylemler işçi devletlerini yöneten bürokratları doğrudan hedef aldığından dünya işçi sınıfı *içindeki* en ciddi karşıdevrimci aygıt olan stalinciliği zayıflatmaya yöneliktir. Sendikaları bürokratik olarak kontrol edişi ve sınıf uzlaşmacı politikalarıyla, stalincilik, kitlelerin sosyalizme doğru yürüyüşünü engelleyen temel etkendir. Bu hareketler desteklenmelidir çünkü doğrudan stalinciliği hedef aldıklarından, onun parçalanmasına yol açacaklar ve dünya işçi sınıfının yeni bir devrimci önderliğe kavuşmasını sağlayabilecekler-dir. Bu yeni devrimci önderlik sosyalizmin ancak dünya çapında ve tamamen demokratik olabileceğini ya da hiç olamayacağını bilmelidir. Böyle bir sosyalizmi inşa edebilmenin yolunun ise kapitalist emperyalizmi ve bürokrasiyi her yerde yıkmaktan geçtiği kavranmalıdır.

Önümüzdeki dönemde dünya işçi sınıfının önüne muazzam bir yol açılmış bulunuyor. Bu yoldan başarıyla geçebilmek ve dünya sosyalizmine ulaşmak 'perestroyka' ve sınırlı 'glasnost'lara güvenmemeyi gerektiriyor.

Salih Ural

"geri dönüş teorisi" ve yeni sosyalizm perspektifleri

Çin'de "halk" ordusunun "karşı devrimci" halkın üzerine sürülmesi, uyuyan öğrencilerin tankların paletlerinin altında parçalanması, bütün ülkede "halkın" polisinin insan avına çıkması, bu satırların yazıldığı sırada sayıları otuz üçe ulaşmış, ense köklerine sıkılan bir kurşunla katledilmiş kız ve erkek işçiler, gençler, en ürkütücüsü, hemen bütün insanlığa karşı yapılanların savunulabilmesi, tehditler savrulabilmesi, açıktır ki, bir *sonun* ilanıdır. Bu son, söylendiği gibi, ne başlıbaşına Çin'deki "liberal sosyalizmin", ne Çin'deki "muhafazakarlığın", ne de "birinci nesilin" sonudur. Bu son, sosyalizm açısından, bütün bunların ötesinde bir *çağın* kapandığının ilanıdır.

dünyanın yeni dönemi

Çin gerçeği ve yankıları, yalnızca Çin'in değil insanlığın yeni bir çağı olacağının da işaretlerini vermiştir diyebiliriz. Antenlerini bu frekansa ayarlayanların dünyanın kuzeyinden güneyine, doğusundan batısına, kapitalizminden sosyalizmine çok derinlerden gelen titreşimleri hissetmemesi mümkün değildir.

Aslında dünya böyle bir sürece epeycedir hazırlanıyordu. Çin'deki büyük sarsıntı, yeraltındaki büyük insanlık potansiyelinin yeryüzüne çıkışının habercisi oldu. 21. yüzyılda insanlık yeni bir yüzyılı yeni bir anlamla yaşamaya hazırlanır gibidir. İnsanlık tarihinde yeni bir anlam arayışı yeni bir devrimler çağının öncülü olmuştur. Bu sefer de böyle olmaması için önemli bir neden ileri sürülemez. Tam tersine dünyaya bu gözle bir bakışla bile, 21. yüzyılın yeni bir muhteva kazanabileceği söylenebilir.

21. yüzyıl, yaşadığımız yüzyılı bir ulus ol-

mak, bir devlet kurmak mücadelesi ile dolduran, yarattıkları büyük mücadelelerle bağımsızlar dünyasını kuran Üçüncü Dünya için, dünyanın gelişmesinden *eşit* pay almak, toplumsal gelişmeden *eşit* yararlanmak mücadelelerinin yollarını açmayı vaat etmektedir. Bu alanlardan yükselecek sesler yalnızca milli değil daha çok toplumsal ve demokratik içerikli olacak gibidir. Dünyanın fakirleri, bütün insanlığa sürekli *gerilikleri aşmak* ve *eşitlik* ruhunu aşılayabilirler. İnsanlığın bu yöndeki taleplerinin radikal savunucuları ve mücadelecileri olabilirler[1].

20. yüzyıl, kapitalizmin hayatını sürdürmek ve kendisini yenilemek noktasında kaynaklarını tüketmediğini göstererek Marksist "öngörüler"i yanlışladı. 21. yüzyıl da kapitalizmin sonu olmayabilir. Belki de insanlık daha birkaç yüzyıl kapitalizmle birlikte de yaşayabilir. Ancak ne olursa olsun, artık iyice köhnediği, 21. yüzyılda yalnızca kendi toplumlarının değil bütün insanlığın başına sardıkları belalarla boğuşarak yaşayacağı da görülmektedir. Kapitalizm yarattığı çelişmelerle kendi bağrında yeniden bir *özgürlük* ve *barış* isteğini kabartıyor. Bu dalga Üçüncü Dünya'dan gelecek eşitlik ve demokrasi istekleriyle besleniyor. Bu gelişimin 1968'lerden farkı daha toplumsal oluşudur. Alternatif arayışları marjinal hareketleri değil toplum tarafından destekleri giderek artan barışçı, hümanist, çevreci, özgürlükçü, daha doğrudan demokrasiye yönelik anlayışları geliştirmektedir[2]. Aynı zamanda kapitalizmin yarattığı evrensel çelişmeler, doğadaki bozulmalar Batı dünyasının "vicdanlar"ının yeniden uyanmaya başladığını gösteren sıcak bir hümanizm ile birlikte büyüyen bir ***dünyalılık*** bilincini oluşturmakta ve biçimlendirmektedir. Bu alternatif isteği ve arayışının, bu dünyalılık bilincinin kapitalist dünyayı etkilememesi düşünülemez. Bu koşullarda kapitalizmin bu sefer de kendisini yenileyebileceğini ancak bu sürecin 100 yıl önce sosyal demokrasiyi sindirmesi ve bunun yol açtığı gelişmeleri yapılaştırması kadar derin boyutları olacağı söylenebilir. Bu da, sonu olmasa bile, kapitalizmin kendi varoluş felsefesine biraz daha ihanet etmesi, daha toplumsallaşmak dolayısıyla varlığıyla daha çok çelişmesi demek olacaktır.

Son olarak sosyalizm dünyasının, artık açık çatışmalara dönüşen değişim isteğinin 21. yüzyıla kazandıracağı içerik üzerinde durulmalıdır. Bütün dünyayı sarsan Çin olayları, sosyalizm dünyasındaki yeni oluşumların önümüzdeki yüzyılın içeriğinin ve biçiminin belirlenmesinde tayin edici bir rol oynayabileceğini göstermiştir.

Bu yazımızda sosyalizm dünyasındaki değişim isteğinin ve "yeni devrim"in muhtevasının tartışılabilmesi için bir platform ve yöntem oluşturabilmek amacına yönelik olarak, geleneksel anlayışların eleştirisi temelinde, yeni bir perspektifin en genel ilkelerini belirlemeye çalışacağız.

yeni devrim

Sosyalizm, Stalin'le muhtevasını ve biçimini bulan, her alanda mutlak tekelci, sınırsız despotik, insana ve işçi sınıfına uzak, tanrılaştırılmış bir kişi etrafında dönen bürokratik bir yönetim tarzının, dogmatik ve subjektif bir ideolojinin egemen olduğu bir çağın sonuna gelmiştir. Dünya 21. yüzyıla girmeye hazırlanırken böyle bir sosyalizm için ya da bunun şöyle veya böyle allanıp pullanmış türleri için ya da bunun şu veya bu kadar "aşılmış" tarzları için insanlığın tekrar harekete geçebileceğini sanmak, ancak şu yaşadığımız yüzyıl hiç yaşanmamış olsaydı mümkün olabilirdi.

Çin olayları, sosyalizmin artık kritik noktaya geldiğini göstermiştir. Sosyalizm ya dünyanın ve insanlığın önüne açılan yeni ufukları görecek, anlayacak, ifade edecek ve cesaretle ileriye yürüyecektir, ya da insanlığı ömrünü tamamlamış, fonksiyonunu yitirmiş eski dünyaya mahkum etmeye çalışan bir muhafazakarlığın çöllerinde bir tek hayat kaynağı bulamadan kuruyup gidecektir.

Deng'in zalimliği ve pervasızlığı, bu eski çağ savunucularının ömrünün o kadar kısa olmayacağını, sosyalizmin kazanımlarının o kadar da barışçı bir mücadele ortamı yaratmaya yet-

1. Böyle bir perspektifle Türkiye'nin önündeki sürecin devrimci muhtevasını, "Kemalizm Tarih Olurken MDD Tezi ve Yeni Bir Gelecek" (*Sosyalist Birlik*, Sayı: 3) başlıklı yazımda tartışmıştım.
2. Bu bağlamda, geçmiş dönemde, Avrupa'daki pasifist hareketlere karşı takınılan küçümseyici tutumu, kolayca burjuvaziye hediye eden anlayışları bugün yeniden tartışmak yararlı olacaktır. Hele o dönemin "M-L" partilerinin bugün artık izi bile kalmadığı hatırlanırsa bu ihtiyaç daha çok hissedilebilir.

mediğini, tam tersine, mücadelenin oldukça uzun sürebileceğini ve çok çetin geçebileceğini, sosyalizmin yeni çağının da bu mücadeleler içinde muhtevasını ve biçimlerini kazanabileceğini en çarpıcı biçimde göstermiştir diyebiliriz. Ancak, Çin'de trenin önüne yatarak bir daha kalkmamak cesaretini gösteren o adsız altı gencin soluduğumuz havaya karışan, her saniye ciğerlerimizi dolduran ruhları, tek başına bu olay, *yeni bir çağın* en parıltılı, en heyecan verici manifestosudur, henüz başlamış bir savaşın henüz yaşanmamış zaferinin bugünden ilanıdır.

Deng'in ekonomik alana sıkıştırılmış reformlarına karşı Gorbaçov'un siyasal merkezli reformlarının daha ileri boyutlara açıldığını söyleyebiliriz. Çin'de iki yıl önce ilk işaretlerini veren, kısa bir şimşek gibi çakıp sönen gençlik mücadelelerinin dışında, geleneksel biçimde Parti'nin tepesinde bir avuç iktidar sahibi arasında yürütülen mücadeleler gözlendi. Bu mücadeleyi Çin'in Gorbaçov'u Cao Zi Yang kaybetmiş gibi görünüyor. Ancak Çin'de bu kayıp ve kazanmayı tartışmayı bile gereksiz kılan bir patlama yaşandı. Aşağılardan, çok derinlerden gelen bu dalga, sosyalizmi Gorbaçov'un çıktığı alandan çok daha farklı, çok daha boyutlu, çok daha *sınırsız* bir dünyanın önüne getirmiştir. Çin'in Gorbaçov'u yoktur, ancak onların işçileri, köylüleri ve gençleri vardır; yaratılmış (ya da verili) bir dünyaları değil henüz yaratılmamış, yaratılacak bir dünyanın sahibidirler. İşte bu yüzdendir ki Çin bugün *yeni* bir devrimin yuvasıdır.

Çin'deki halkın yeni uzun yürüyüşü karşısında sessiz kalınabilir/kalınmıştır, karşı çıkılabilir/çıkılmıştır, ürkekçe desteklenebilir/desteklenmiştir, yürekten benimsenebilir/benimsenmiştir. Ancak en olmayacak iş, *2000'e Doğru* ve *Saçak* dergilerinin yaptığı gibi, bir yandan Stalin'i savunmayı bir misyon haline getirmek, Stalinci görünmeyi neredeyse bir afi havasında sunmak, muhafazakarlık barikatını Stalin'in arkasında kuracak kadar eskilerde köklenmek, "reformcu" Cao Zi Yang karşısında üstü örtülü bir Li Peng sempatisi yaymak ve Çin'de halk Tien Anmen Meydanı'nı doldurunca "Çin'de yeni devrim" diye selam yollamak, muhafakarlıklarında bir adım daha ilerleyebilmek için "yeni bir Mao" beklentisi içine girmektir. Bu tutum ve beklentiler sosyalizmin önüne açılan yeni dönemin geçmişten ne denli köklü bir kopuşu da içerdiğinin henüz farkında bile olunmadığını göstermektedir.

Yeni gelecek, bugüne kadar hep söylendiği gibi eskinin bir ürünü olacaktır, ama aynı zamanda ve esas olarak eskinin köklü bir reddiyesini muhtevasının özü haline getirecektir. Bu yüzden eğer yeni bir devrim sözkonusuysa Stalin ve Stalincilik artık ölüler dünyasının, yeryüzünde içine girebilecekleri bir kalıp asla bulamayacakları ruhlarıdır ve artık öyle kalmaya mahkumdurlar. Çin'de yeni bir Mao gelemeyecektir. Bugünden adını bilmediğimiz, cismini, biçimini göremediğimiz yepyeni bir şey gelecektir; hep beraber doğumunu göreceğiz ve adını koyacağız.

iktidar değil sistem bunalımı

Muhafazakar anlayışlara göre, Çin'deki olayların kaynağında bir *"geri dönüş"* sürecinin yarattığı sorunlar yatmaktadır. Buna göre, Çin, iktidardaki reformcular tarafından kapitalizme tam bir entegrasyona doğru götürülmek isteniyor. Bu yol ucuz işgücü ve işsizlik öngördüğü için kitleler harekete geçiyor. Yani Çin'deki sorun burjuvazi ile proletarya arasındaki klasik sömürü ilişkisinden kaynaklanıyor.

Bu mantık, Çin'i ve bütün dünyayı bekleyen yeni geleceği ekonomizmin daracık odasına hapsetmek istemektedir. Kitlelerin ekonomik taleplerin ötesinde *sistemi* radikal biçimde reddetmeye yönelik devrimci bir tutum içine girdikleri, yani esas olarak politik bir yeni rejim mücadelesi verdikleri gözlerden kaçırılmaktadır.

Çin'de kitlelerin benimsemediği, reddettiği *geleneksel parti-devlet-toplum* modelidir. Halâ bu modelin çerçevesinden çıkamamış olanlar, bu talebi o modelin tepesinde Deng gibi bir reformcunun oturması ile sınırlandırmaya çalışıyorlar. Stalin dirilse ya da "yeni bir Mao" zuhur edip bu modelin tepesine yerleşse her şey düzelecektir. Farkında olmadıkları nokta, kitlelerin sosyalizmin yalnızca "kötü" iktidar sa-

hiplerini değil, iyisiyle kötüsüyle bu türden bir iktidar istemediğidir. İşin siyasi muhtevası budur. Bu yüzdendir ki Çin'de yeni bir Mao düzeninin kurulması artık mümkün değildir. Bu yüzdendir ki Çin'de bir "iktidar bunalımı" değil, kapsamlı ve derin bir rejim bunalımı vardır. "Yeni bir devrim" nitelemesi ancak böyle bir açıklama ile devrim muhtevası kazanabilir.

Bu kısa tartışma, "yeni bir devrim" açıklamasının yönünü ve içeriğini daha nesnel ve bütünsel bir platformda belirleyebilmek için, öncelikle "geri dönüş teorisi"ni yeniden irdelemek gerektiğini ortaya çıkarıyor[3].

tek kişilik marksizm dünyaları

"Geri Dönüş Teorisi"nin klasik açıklamasına göre sosyalist bir ülkenin kapitalist bir ülke haline geri dönmesi, Lenin'in dünyada kapitalizmden kominizme doğru bir sürecin yaşandığı, yani kapitalizm bir dünya sistemi olarak varlığını koruduğu, bu dış sebebin yanı sıra, devrimden sonra üretim araçları üzerinde mülkiyet kaldırılınca burjuvazi bir anda yok olmadığı, üretim araçlarının bir kısmının halâ ellerinde bulunduğu, küçük üretimin halâ çok yaygın olduğu ve her gün, her saat kendiliğinden ve *büyük çapta* kapitalizmi ve burjuvaziyi doğurduğu açıklamasına dayandırılmaktadır.[4] Bu açıklama daha fazla "yeni burjuvazi" fikri ile sürdürülmektedir. Bunlar "kızıl bayrak altında" yetişirler. Ancak Parörgütsel olarak katılırlar, ancak *ideolojik olarak* katılmazlar. İyi sınıf kökenli ailelerden gelirler[5]. Burjuvazi kendi ideolojisini ve siyasetini bu türden Parti'ye "sızmış" eski ve "yeni" burjuvalar aracılığıyla iktidara taşımak ister.[6]

Bu süreç, yine klasik anlatımla, Sovyetler Birliği'nde şöyle yaşanmıştır; "SBKP içinde *gizlenmiş olan* Kruşçev revizyonistleri, Stalin'in ölümünden sonra partinin yönetimini adım adım ele geçirdiler. SBKP'ni yozlaştırarak onun proleter karakterini yok ettiler. Lenin ve Stalin'in şanlı partisini, *kapitalizme geri dönüşü tezgahlayan revizyonist burjuvazinin* partisi haline getirdiler."[7]

Bu açıklamanın kritik noktası bir *tek marksizm* kabul etmesidir. Bu yüzden "tek marksizm"den her sapma *revizyonizm* olarak nitelenebilmektedir. Böyle tarif edilen "revizyonizm", doğal olarak, burjuva ideolojisi kategorisine sokulmaktadır. Bu noktadan sonra "revizyonizm"in kapitalizmi geri getirmesi eşyanın tabiatı olmaktadır.

Bu anlayış çok açıktır; "Kruşçev... 'Stalin'den farklı bir yol'u *(yani revizyonizm ve kapitalizme geri dönüş yolunu)* henüz izlemeye başladığı sırada..."[8] (abç) diye yazılabilmiştir. Ya da; "Stalin... daha sonra köylülerin kollektif çiftliklerde toplanmasına karşı çıkan ve *kapitalizmi savunan* Buharin'in sağcı çizgisini tasfiye etti."[9] türünden yargılar ileri sürülebilmiştir. Stalin'den farklı bir *yol* izlemek kapitalizmin ve karşı devrimin temsilcisi olmak için yetmektedir.[10]

"Geri Dönüş Teorisi"nin dayandığı "teklik" mantığının bugün ulaştığı nokta, bu düşünce tarzının ne kadar hayata aykırı olduğunu ortaya koymaktadır. Yani "Geri Dönüş Teorisi" en kritik iddiasında hayat tarafından çürütülmüştür diyebiliriz.

"Geri Dönüş Teorisi"ni halâ savunanlara göre bugün dünyada sosyalizmin *varlığı* son derece tartışmalıdır. Bazılarına göre, dünya-

3. Bu konuda, zorunlu olarak bu "teori"nin ilk ifade edildiği yıllara dönmek gerekiyor. Çünkü "teori" o günden bugüne çok geliştirilmemiş, ancak yaşanan pratikler "teori"ye uygun biçimde çarpıtılarak kanıtlama yoluna gidilmiştir. Bu birikimiyle "Geri Dönüş Teorisi", artık neredeyse ilk ifade edilişi bile unutulmuş, ancak açıklamaların dayandığı bir temel kriter haline gelmiştir.
4. Kruşçev-Brejnev Dönek Kliğinin Karşı-Devrimci Hükümet Darbesi, Aydınlık Yayınları, Ekim 1976, İstanbul, s. 34 vd.
5. Aslında Kruşçev köylü kökenli, Brejnev ise işçi kökenlidir. Bu mantıkla Brejnev'in sisteme düşman olması için hiç bir neden olamaz.
6. Proletarya Diktatörlüğünün Teorisi ve Uygulaması, Bora Yayınları, Aralık 1975, İstanbul, s.45, 46.
7. Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi Davası Savunma, 3. Baskı, Aydınlık Yayınları, Aralık 1979, s. 511, 512.
8. Kruşçev Brejnev Dönek Kliğinin Karşı Devrimci Hükümet Darbesi, age, s. 77.
9. Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi Davası Savunma, age, s. 508.
10. "Geri Dönüş"ü savunan muhafazakar çevrenin bu anlayışta bir adım bile ilerlemediklerini gösteren bir açıklamayı, *Saçak* dergisinden istifalar sırasında yazılmış şu satırlarda bulmak mümkündür: "Stalincilikle, muhafazakarlıkla mücadele fikrinin pratikte sınanmaya ihtiyacı var... Bu fikre sadece Marksizmden kopmuş unsurların kulağı açıktır. Hatta öyle açıktır ki, kimseye söyleyecek söz bırakmaksızın saatlerce Stalinciliğe atıp tutabilir. Bu fikirlerle reformculukla birleşmek mümkündür. Ama nerede kalıyor devrimcilik?" (*Hasan Yalçın*, Kanat'ın Hamurlaştırma Teorisi, Saçak, Sayı 61, s. 26.

da Arnavutluk ve doğal olarak Türkiye'de onun izini süren *kendileri* dışında sosyalizm ve sosyalistler yoktur. Bazıları resmi olarak Çin üzerine bir soru işareti koyarak, ancak özel tutumlarında Çin'in de artık sosyalist olmadığını söyleyerek, bugün sosyalizmin varlığı konusunda resmiyette müphem, özel görüşmelerde ise kesin bir yanıt veriyorlar. Bazıları ise, çok açık konuşarak, kendi küçük grupları dışında dünyada sosyalizmin olmadığını ileri sürüyorlar.

Bütün bu anlayışlara göre dünyada marksizmin ve sosyalizmin varlığı *bir tek ülke* ile, daha ilerisinde yalnız kendi *küçük grupları* ile, daha daha ilerisinde yalnızca o küçük grubun *lideri* ile sınırlanacak kadar *daralmıştır.*[11]

Bu durumda, kuşkusuz bir sosyalizm dünyasından, bir sosyalizm "alanından" ve tabii sosyalizmin geçmişinden, teori ve pratiğinden *bütünsel* olarak söz edebilmek mümkün değildir. Çünkü bir süreklilik değil karşı devrimlerle kesintilere uğramış süreçler vardır. Ancak "Geri Dönüş" ve revizyonizm teorilerinin yarattığı tek kişilik marksizm dünyalarının irrasyonalizmi, bu teorilerle yapılan açıklamalarda bir doğruluk aramayı değil, böylesine bir sonucu doğuran nedenleri tartışmayı gerekli kılmaktadır.

sosyalizm sürecinde kesinti değil süreklilik

Sovyetler Birliği özelinde "kapitalist karşı devrim" açıklamasını biraz irdelemek "Geri Dönüş Teorisi"nin açmazlarını ve sonuçlarını daha iyi gösterebilir.

Klasik açıklamaya göre Sovyetler Birliği'nde Stalin'in partisinde bir "karşı devrim" yaşanması ve "kapitalizmin egemen hale gelmesi" şöyle gerekçelendirilmektedir; "Modern revizyonistler" SSCB'de artık sınıfların ortadan kalktığını ve komünizm aşamasına gelindiği yalanını yaymışlar, böylece "bütün halkın devleti" ve "bütün halkın partisi" gibi burjuva teorileriyle Sovyet halkı üzerinde kurdukları faşist burjuva diktatörlüğünü maskelemeye çalışmışlardır.[12] SSCB'nin Lenin ve Stalin önderliğinde bütün dünyada kazandığı sevgi ve saygıyı kullanarak uluslararası proletarya hareketi üzerinde tahakküm kurmak istemişler, Doğu Avrupa ülkelerini kendi yarısömürgeleri haline getirmişler, bütün dünyada emperyalist yayılma siyaseti izlemişlerdir[13]. "Üretici güçler" teorisini hortlatmışlar, üretici güçlerin gelişmesiyle sosyalizme 'barış içinde' geçilebileceğini ileri sürmüşler, halkların silahlı mücadele yoluyla kurtuluşlarını önlemeye ve kendilerine bağlı burjuva iktidarlar kurmaya çalışmışlardır.[14]

İdeolojik, ekonomik ve politik alanlarda ileri sürülen bu "karşı devrim" gerekçeleri bir kesintinin değil, tam tersine Stalin dönemi ile Kruşçev dönemi arasında bir süreklilik olduğu iddiasının kanıtları olabilir.

Eğer SSCB'de sınıfların ortadan kalktığı ve komünizm aşamasına geçildiği yalan, "bütün halkın devleti" ve "bütün halkın partisi" gibi teoriler burjuva teorisi ise, Kruşçev ve Brejnev'den önce Stalin "yalancı" ve "burjuva"-dır. Çünkü, bilindiği gibi, bu düşünceleri ve formülasyonları ilk öne süren Stalin'dir[15]. Kruşçev, yeni bir teorinin yaratıcısı olmakla ya da burjuvazinin ideolojik sızmasını sağlamakla değil, bu konuda ancak Stalin'in izleyicisi olmakla suçlanabilir. Bu formülasyonlar bir diktatörlüğü gizlemek için öne sürülmüşse, bu diktatörlüğün Kruşçev'den önce Stalin diktatörlüğü olmalıdır. Ve gerçekte de böyledir.

Aynı şekilde eğer uluslararası proletarya hareketi üzerinde kurulmuş bir tahakkumdan söz edilecekse, bu olguya Stalin'in Komintern'inden daha iyi başka bir örnek verilemez. Doğu Avrupa'nın yarı sömürgelik tarihini de Kruşçev'le değil, o ülkelerden bir daha çıkmayan Stalin'in başkomutanı olduğu ordularla başlatmak daha doğru olabilir.

Ve eğer bir "üretici güçler" teorisi ve "kapitalizmle yarış" anlayışı eleştirilecekse bu eleş-

11. İlginç olan bu konumda bulunan kişi ve çevrelerin sosyalizmin sorunlarının tartışılması talebine karşılık, son yıllardaki kapitalizmin hegemonyası karşısında özellikle sosyalizmin başarılarının vurgulanması gerektiğini söylemeleri. Eğer sosyalizmin dünyası onların söylediği gibi kendilerinden ibaretse, açık söylemek gerekir ki, sosyalizm ile kapitalizm arasındaki ilk raundun galibi kapitalizmdir.

12. Türkiye'de İhtilalci İşçi Köylü Partisi Davası Savunma, age, s. 512.
13. aynı yerde
14. age, s. 513.
15. Sovyetler Birliği Komünist Partisi (Bolşevik) Tarihi, Aydınlık Yayınları, Eylül 1975, İstanbul, s. 414-418.

tirinin de hedefinin öncelikle Stalin olması gerekir. Bu anlayışların daha 1930'lu yıllarda, "kapitalist ülkelere yetişmeyi" hedef göstererek, bunun için de tekniğin, teknik bilginin ve teknik elemanın en hayati sorun olduğunu söyleyerek, bütün partiyi, işçi sınıfını ve toplumu üretimin basit araçları haline dönüştürerek bizzat Stalin tarafından ifade edildiğini ve uygulandığını kendi resmi tarihi yazıyor[16].

Bu kısa tartışma bile, sanırım, bir "karşıdevrimci darbe" teorisinin böylesine gerekçelerle savunulmasının güçlüğünü ortaya koymaya yeterlidir.

"Kapitalizme geri dönüş" iddiası ise ekonomik alanda "kâr amacının herşeye hakim olması", "işgücünün meta haline gelmesi" "sömürüyü yoğunlaştıran ikramiye sistemi", "sermayenin yoğunlaşmasının ifadesi olarak sanayi kombinalarının kurulması", "bölüşüm ilişkilerini kapitalist artı değer çerçevesinde devlet ve işletme müdürleri arasında pay edilmesi" vb. gibi kanıtlara dayandırılmıştır[17]. Bu iddialardaki abartma ve zorlamaları uzun boylu tartışmaya, kanımca gerek bile yoktur.

kapitalizmin değil sosyalizmin sorunu

"Geri Dönüş Teorisi", bugün savunulması ve açıklanması gerçekten çok zor görünen bu gerekçelerin ötesinde, sonuçta gelip iktidar-sınıf sorununa dayanmaktadır. Mantık çok genel ve basittir; Sosyalizmde kamu mülkiyetinin yanısıra devlet ve özel mülkiyet de vardır. Devlet mülkiyetinin rengini iktidardaki sınıf belirler. İktidarda marksistler varsa bu mülkiyet sosyalisttir, burjuvalar iktidarı ele geçirirse kapitalist olur. Stalin zamanında devlet sosyalisttir, çünkü Stalin sosyalisttir. Kruşçev zamanında devlet kapitalisttir, çünkü Kruşçev burjuvadır[18]. Kruşçev'in burjuva olduğu neresinden bellidir; bellidir, çünkü "Stalin'den farklı bir yol" izlemek istemiştir.

Bu açıklamanın, çok sık *sınıf* sözünü kullanmasına rağmen hiç bir nesnel temele dayanmadığı, yalnızca soyut bir devlet teorisi düzleminde birbirinden türetilmiş gerekçe ve kanıtlarıyla tam bir fasit daire olduğu kolaylıkla görülebilir. Bu teoride "sınıf" maddi olarak değil ideolojik ve politik düzlemde vardır; yani düşündükleri ve yaptıkları ya da yapmak istedikleri ile *tarif* edilmektedir. Ardından bu tarife uygun bir *"maddi zemin"* -yukarda tartıştığımız çürük gerekçelerle- yaratılmak istenmektedir.

Bu muhtevası ile "geri dönüş" iddiasını felsefi anlamda bir *teori* diye adlandırmak, materyalist bir teori demek mümkün görünmemektedir.

"Geri Dönüş Teorisi"nin sosyalizme verdiği en büyük zarar, kanımca idealist bir temelde olması, olguları açıklamaması, sonuçta neredeyse tek kişilik marksizm dünyaları yaratmasının çok ötesinde sosyalizm dünyasının bütünlüğünü parçalaması, sosyalizmin yüz elli yıllık birikiminin bütünsel bir değerlendirmesini olanaksız kılmasıdır. Çünkü, bu teori "geri dönüş" iddiası ile birlikte bütün bu olguları sosyalizm dünyasının dışına çıkarmakta, kendisine yabancılaştırmaktadır. Bu mantıkla "geri dönüş" ve yarattığı sorunlar sosyalizmin değil kapitalizmin ürünü ve sorunu olmaktadır.

Geri Dönüş Teorisi, bir bakıma kapitalizmi günah keçisi yaparak içinden çıkmış bütün kötülükleri ona maledip, sonuçta bu kötü dünyada yaşayamayacak kadar saf bir sosyalizm dünyası yaratıp kendisini arındırırken; sosyalistlerin belki de en önemli pratiklerden ders almalarını, kendilerini aşmalarını sekteye uğratmıştır.

Bugün gözler yeni bir geleceğe çevrilir, akıllar yeni bir devrim fikriyle dolarken sosyalizmin deney ve teorisinin *nesnel* ve *bütünsel* bir değerlendirmesinin yapılması bu can alıcı noktadan birisi haline gelmiştir diyebiliriz.

"Geri Dönüş Teorisi" sosyalizm dünyasını ve olgularını açıklamakta çelişkilere düşüyor ve iç tutarlılık sağlayamıyorsa nasıl bir açıklama yapılabilir?

Bu kapsamlı konu, özellikle SSCB deneyinin, son yıllarda Çin'deki gelişmelerin de eklenmesiyle sosyalizm dünyasının neredeyse bütününün tahlili sorunu yıllardır Marksistleri meşgul ediyor. Bu büyük tartışmaya bağlı olarak, burada ancak "Geri Dönüş Teorisi"nin yukarda işaret ettiğimiz çelişmelerinden hareketle sosyalizmin deneyleri ve teorisi konusunda daha bütünsel değerlendirmelere hizmet edebilecek bazı yöntemsel sonuçlara ulaşma-

16. age, s. 156, 382, 408.
17 Kruşçev-Brejnev Dönek Kliğinin Karşı-Devrimci Hükümet Darbesi, age, s.8, 9.
18. age, s. 17.

ya çalışacağız.

stalin-kruşçev çelişmesi sistem içi

Sosyalist devrim, kuşkusuz, kapitalizmden *en köklü* kopuşu ifade ediyor. Devrimle birlikte kapitalizm ve sosyalizm *ayrı* ve *zıt* yollarda ilerlemeye başlıyorlar. Öte yandan toplumda kapitalizm birden yok olmuyor; ideoloji alanında, kültür alanında, sosyal yapıda varlığını sürdürüyor. Bu yönüyle de sosyalizm kapitalizmden komünizme doğru bir geçiş sürecini ifade ediyor.

Bu noktada Lenin'in, eski toplumdan kalan anlayışların, dünya kapitalizminin etkilerinin sosyalizm içinde de varlığını sürdüren küçük üreticiler gibi yaygın bir sınıf aracılığıyla her gün yeniden üretilen gelenekle yaşatıldığı yolundaki tezi, kuşkusuz önemli bir gerçeğe işaret etmektedir. Hatta Mao'nun ifadesiyle; "Çin'de mülkiyet sistemi bakımından sosyalist dönüşümün esas olarak tamamlandığı... halde, devrilmiş toprak ağası sınıfının ve komprador sınıfının kalıntıları halâ vardır, burjuvazi halâ vardır, küçük burjuvazinin yeniden kalıba dökülmesi ise henüz başlamıştır."[19]

"Geri Dönüş Teorisi" kapsamı içinde hep "burjuvazi vardır" gerçeği vurgulanmıştır. Gerçeğin öteki yanı, *"mülkiyet sistemi bakımından sosyalist dönüşümün esas olarak tamamlanması"*dır. Bu ifade, sosyalizm ile kapitalizm arasındaki köklü kopuşa işaret etmektedir ve *esas olan* gerçeğin bu yönüdür. Devrimle birlikte burjuvazi toplum ve üretim ilişkileri üzerindeki *egemen* konumunu yitirmekte, sınıfsal olarak *tabi* bir duruma düşmektedir. Toplumsal gelişme üzerinde kuşkusuz bazı etkileri olabilir, ancak belirleyicilik başka güçlerin elindedir. Toplum ve güçlerin egemenliği altında kapitalizmin *zıttı* bir yola sokulmuş ve *ayrı bir toplumsal sistem* kurulmuştur.

"Geri Dönüş Teorisi"nin dayandığı gerekçeleri tartışırken ortaya çıkan, "Stalin ile Kruşçev arasında bir karşıtlık değil bir süreklilik söz konusu olabilir" sonucu, tam da, bu kapitalizmden ayrı bir toplumsal sistem fikri ile birleşmektedir.

Burada, "Stalin ile Kruşçev arasında hiç bir aykırılık ya da karşıtlık yoktur", "Kruşçev Stalin'in izleyicisidir" gibi bir anlayışı ileri sürmüyorum. Böyle bir iddia tarihi olarak mümkün değildir. Söylemek istediğim Kruşçev ile Stalin arasında sistemin *dışında* bir karşıtlık değil sistemin *içinde* bir karşıtlık olduğudur.

Buna bağlı olarak sosyalist devrim yapıldıktan ve "mülkiyet sistemi bakımından sosyalist dönüşümün esas olarak tamamlanmasından", yani *sosyalist sistemin esas olarak kurulmasından sonra* bu dinamiğin belirleyici olduğunu ve gelişmeleri bu sistemin çelişmelerinin, yani kapitalizm gibi sistemin *dışından* değil sosyalizmin *içinden* doğan unsurların biçimlendirdiğini söyleyebiliriz.

sosyalist bir dünya var

Bu perspektifle bakıldığında Kruşçev'in esas olarak Sovyet toplumunda "kapitalist unsurların" değil, bizzat Stalin'in kurduğu sistemin bir ürünü olarak biçimlendiğini söyleyebiliriz.

Çok uzun tartışmalara girmeden Kruşçev'in -muhafazakarların iddialarının aksine- ülke içinde siyasi ve ekonomik bakımdan tıkanmış, dünya çapında ABD'nin soğuk savaşı karşısında tutunamayıp hızlı bir prestij kaybına girmiş, sosyalist dünya içinde Çin devrimi ile orijinalliğini yitirmiş *sistemi,* esas olarak Stalinist yapılanma ve anlayışları reddetmeden yumuşatmak ve düzeltmek (revizyonizm değil reformizm) istediğini belirtebiliriz.

Aynı şekilde Brejnev de Kruşçev'in reformcu ve yumuşamacı politikasının ABD'nin saldırgan tutumu karşısında başarılı olamaması, ülke içinde bazı rahatlamalar yaratmakla birlikte özellikle ekonomik alandaki tıkanmaları çözmekte yetersiz kalmasının sonucu güçlenen muhafazakar (sisteme yeniden ve sonunda Stalin'e de sahiplenerek dönüş) ve sertlikçi anlayışların ürünü olarak görülebilir. Ve devamında Brejnev iktidarı altında her alanda iyice kökleşen bunalım, Gorbaçov'un "yeniden yapılanma" ile birlikte doğuşu da aynı süreç ve çelişmelerin ürünü olarak açıklanabilir.

Sovyetler Birliği'ndeki süreç böyle bir önerme ile bütünsel bir zeminde ele alınabilir. Bu süreç, Stalin'i dışında bırakarak değil, tam tersine orijinine yerleştirerek bir anlam ifade edebilir. Benzer bir açıklama, kuşkusuz farklılıkları da dikkate alınarak Çin için de geliştirilebilir.

19. Mao Zedung, Seçme Eserler, Cilt V, Aydınlık Yayınları s. 468.

Siyasal planda kurulabilecek bu sürekliliği ve bütünlüğü ideolojik alana da taşıyabiliriz. Bugün bir Troçki'yi, bir Buharin'i Marksizm dünyasının dışında düşünmek doğrusu çok güçtür. Çünkü Stalin'in kendi yarattığı pratik ve sonuçları onun "tek" marksist olmadığını göstermiştir. Stalin'i "tek" marksist kabul eden anlayışla Troçki "küçük burjuva", Buharin ise "burjuva" ilan edilmişti. Kuşkusuz Stalin, Troçki ve Buharin ayrı programların, ayrı politikaların, ayrı pratiklerin sözcüleri olmuşlardır. Ancak sadece buna bakarak bugün, bir açıklama yapılabilecekse ancak, "marksizm *içinde* farklı programlar, farklı yollar olabilir" denebilir.

İdeolojik süreklilik açısından, bundan daha önemlisi, bizzat Stalin tarafından kurulan ideolojik çerçevenin *ana çatısının* bugüne kadar gelmiş olmasıdır. Çin'de "kapitalizm yolcusu" Deng'in *sistemin* savunucusu olarak "karşı devrimcilere", "kışkırtıcılara", "emperyalist ajanlarına" karşı mücadelesi de yalnızca oportünizmle açıklanamayacak ölçüde bir *ideolojik benimsemeyi* içermektedir.

Beğenip beğenmemek, benimseyip benimsememek, destekleyip desteklememek gibi tutumlar bir yana, Kruşçev'i de Brejnev'i de Gorbaçov'u da varlıkları, ideolojileri ve pratikleri ile *sosyalizm içi* kabul etmek gerekmektedir. Eğer Stalin'in kurucusu olduğu sistem sosyalizm ise, ondan sonra gelenlerin hepsini de bu sistem içinde düşünmek zorunlu olmaktadır. Dolayısıyla sırf bugüne yönelik olarak bir "sosyalizm alanı"ndan da ötede Marks'ı, Lenin'i, Stalin'i, Kruşçev'i, Troçki'si, Buharin'i, Mao'su, Deng'i, Tito'su, Kim İl Sung'u, Enver Hoca'sı vb. ile Sovyetler'den Küba'ya, Çin'den Zimbabve'ye kadar geçmişi olan, bugünü yaşayan ve geleceğe uzanma potansiyelini güçlü olarak biriktirmiş bulunan geniş bir *sosyalizm dünyasından* söz edilebilir.

Kapitalizme geri dönüş hiç mi mümkün değildir? Kapitalizmin halâ dünyanın en büyük gücü olduğu, sosyalizm dünyasında da halâ varlığını koruduğu düşünülürse, bu soruya "değildir" demek olamaz. Ancak bugüne kadar sosyalist devrimini yapmış ve *sistemini kurmuş* ülkeler için böyle bir iddia ileri -karşı devrimci darbe tezleri ile birlikte- sürülemeyeceğini, bugün dünyada kapitalizm dışında *ayrı bir sistemin varlığını* göstererek söyleyebiliriz.

tek tip sosyalizm yok

Bir sosyalizm dünyasını görebilecek kadar geniş bakarken bu dünya içinde zaman zaman çok şiddetli çatışmalara, savaşlara yol açacak ve bir döneme damgasını vuracak kadar derin farklılaşma ve çelişmelerin varlığı ve yaşandığı da bir gerçektir.

Bugüne kadar bu çelişmede taraf olanların birbirini sosyalizm dışı olarak gördükleri bir süreç yaşandı. Bu ideolojik ve politik ölçütlerin dışında sosyalizm dünyasının sınırlarını belirleyebilecek tek *nesnel* ölçütün sosyalizm ile sosyal demokrasi arasındaki sınır olabileceğini, bugün için, söyleyebiliriz. Sosyal demokrasi ideolojisiyle, programlarıyla, politikalarıyla kapitalizm ile tam bir bütünlük içindedir. Bu temel ayrılık, sosyalizmin sosyal demokrasiye göre netleştirilecek temel farklılıklarını, sosyalizm ile kapitalizmi ayıran en geniş sınır olarak kabul edebiliriz.

Kapitalizmin ötesinde kalan sosyalizm dünyasında farklı sosyalizmlerin yaşanıyor olması, objektif ve subjektif etkenler açısından irdelenebilir. Ülkelerin sosyalizm öncesi içinde bulundukları durum, o durumdan doğacak sosyalizmin esas çerçevesini ve içeriğini belirleyeceği gerçeği kuşkusuz geçerlidir. Bunun dışında uluslararası durum ve sosyalist dünyanın durumu da sosyalizmin ideolojik ve programatik biçimlenişine etkileri üzerinde durulabilir. Bu çelişmelerin yarattığı sosyalist güçlerin niteliği ile kurulacak sosyalizmin niteliği arasındaki ilişkiler tartışılabilir.

Bütün bu etkenlerle, nasıl kapitalizm iktisadi, siyasi ve toplumsal bir sistem olarak dünya ölçeğinde varsa, aynı zamanda bu sistem içinde bir yanda sosyal-demokrasinin iktidarda olduğu bir İsveç demokrasisi öte yanda bir Hitler faşizmi varsa, bir yanda emperyalizm öte yanda Türkiye gibi yarı kapitalist ülkeler varsa, benzer bir durumun sosyalist dünya için de geçerli olduğunu söyleyebiliriz.

Siyasi, ekonomik, toplumsal açıdan - kuşkusuz çok kaba olmakla birlikte- kapitalizmle benzeştirme içinde, örneğin, Brejnev dönemi Sovyetler Birliği için, rahatlıkla, "sosyalist dünyanın emperyalisti" ve bu anlamda *sosyal-emperyalist* denebilir. Bir Kore, Kim İl

Sung'un kurduğu hanedanlıkla ve içinden çıktığı feodal toplumun halâ yaşayan ideolojisiyle, rahatlıkla, "sosyalizm dünyasındaki feodalizm" veya bu anlamda *sosyal-feodal* diye nitelenebilir. Bir Bulgaristan, ırkçılığa kadar vardırılan bir baskıcı anlayış ve yönetimiyle, rahatlıkla, "sosyalist dünyanın faşizmi" veya bir anlamda *sosyal-faşizm* diye adlandırılabilir. Bir Gorbaçov, "yeniden yapılanma" pratiği ile, rahatlıkla, "sosyalist dünyanın liberali" veya bu anlamda *sosyal liberal* diye tanımanabilir. Bir Mao, kitlelerin mücadelesine verdiği öncelikle, rahatlıkla, "sosyalist dünyanın radikali" veya bu anlamda *sosyal-radikal* diye hatırlanabilir. Başka bir açıdan, Stalin ve Brejnev dönemindeki Sovyetler Birliği'ne *"tekelci devlet* (kapitalizmi değil) *sosyalizmi"*, Doğu Avrupa ülkelerine sosyalist dünyanın *"yarı sömürgeleri"*, artık açık olarak piyasa ekonomisi ile birlikte Avrupa'ya entegrasyonun savunulduğu bir Yugoslavya için *"yarı* (kapitalizm değil halâ) sosyalizm" gibi nitelemeler yakıştırılabilir.

Kuşkusuz daha da renklendirilebilecek böylesine bir tablo içinde, sosyalistler kafalarındaki sosyalizmin en genel hedefleri açısından, ülke ve dünya koşullarında oluşturulmuş programlar bakımından -yani ideolojik ve programatik düzeylerde- bir sosyalizm biçimine yakınlık duyabilir, destekleyebilir, uğrunda mücadele edebilir. Bu durum ötekilerin *objektif* olarak sosyalizm dışında olmalarına neden olamaz.

Kendi bakış açımla ve sosyalizm kavrayışımla örneğin, Brejnev tipi bir "sosyal-emperyalizm"in ideolojisini ve programlarını hiç bir şart altında kendi sosyalist programım olarak düşünemem, desteklemek bir yana tam tersine buna karşı mücadele edilmesi için çalışabilirim. Jivkov tipi bir "sosyal-faşizm"e nefrete varan bir tepki duyabilirim. Kim İl Sung tipi bir "sosyal-feodalizm" bana orta çağ kadar uzak gelebilir. Geçmiş dönemle ilgili olarak kendime en yakın olarak yine Mao'yu görebilirim. Bugün açısından bir Ligaçev, bir Deng, bir Li Peng'i kendime en uzak bulduğum ve karşı olduğum taraf olarak açıklayabilirim. Bir Gorbaçov'un "yeniden yapılanma"sına eleştirel bir sempati duyabilirim. Çin'deki kitle mücadelesini ise benimseyebilirim. Ancak karşı olduklarımın sosyalizm dünyasının dışında olmadıklarını da bugün artık anlıyorum.

"yeni sınıf" sorunu

"Geri Dönüş Teorisi", sınıfsal planda "yeni sınıf" kavramı etrafında örülmüştür. Sınıfsal düzeyde tanımlayalım ya da tanımlayamayalım, toplumsal ve siyasal bir farklılaşmanın bütün sosyalist ülkelerde yaşandığı açık bir gerçekliktir. Sosyalist bir dünyanın kabulü halinde, bu olguyu, "Geri Dönüş Teorisi"nde olduğu gibi kapitalizmin ürünü ve sonucu olarak değil, esas olarak sosyalizmin kuruluş süreci içinde ele almak ve sosyalizm pratiğinin bir ürünü olarak açıklamak gerekmektedir. Böylesine bir bakış açısı sosyalizmin kuruluş deneylerini daha bütünsel ve daha kapsamlı tartışılmasının zeminini de getirecektir.

Çok genel bir yaklaşımla, bu yüzyılın ürünü olan sosyalizmin yukardan aşağıya bir yolla *kurulduğunu* söyleyebiliriz. Bir bakıma yüzyılımız sosyalizmini "Bismark tarzı" diye adlandırabiliriz. Bu bağlamda, *"yüzyılımızda henüz gerçek bir işçi sınıfı iktidarı kurulamamıştır"* da diyebiliriz.

Yapılmış bütün devrimler ve kurulmuş bütün sosyalist iktidarlar işçi sınıfı *adına* hareket eden bir grup *profesyonel devrimci* önderliğindedir. Nitekim doğrudan sınıf önderliği söz konusu olamayınca Marksist terminolojide *"ideolojik öncülük"* diye bir tanım yapılmıştır.

Sınıf adına kurulan iktidarların kısa bir sürede üretim araçları üzerindeki mülkiyet sistemini kökten değiştirirken, yani burjuvaziyi ve geri ülkelerde feodal sınıfları mülksüzleştirirken sınıfsal egemenlik planında bir boşluk yarattıkları ileri sürülebilir. Burjuvazi egemenliğini yitirirken işçi sınıfı egemenlik kuracak mülkiyet araçlarına ve ilişkilerine sahip değildir. Sosyalist devrim yapmış ülkelerde işçi sınıfının ve köylülerin devrim sürecinde kazandıkları konumları koruyamamaları, kısa sürede sürecin dışında kalmaları ve giderek Sovyetler Birliği deneyinde olduğu gibi partiye ve devlete yabancılaşmaları sınıfsal egemenlik düzeyinde doğan bir boşlukla açıklanabilir.

Bir bakıma 20. yüzyıl sosyalizminde iktidar sürecini ve iktidar yapısını "Bonapartizm"e benzetebiliriz. Bu bağlamda sınıfsal plandaki

boşluk bütün karar süreçlerini ve uygulamaları çok dar bir kadro içinde sıkıştıran bir iktidar yapısının yaratılmasına neden olmuştur diyebiliriz. Basit ama fonksiyonel bir *karar verenler* (parti yönetimi) ve *uygulayanlar* (devlet bürokrasisi) yapılanması, en başından itibaren, toplumsal farklılaşmanın yatağı olduğu, zaman içinde farklılaşmanın azalmadığı tam tersine arttığı ve buna bağlı olarak işçi sınıfının egemenliğini sağlamak amacının bütün toplum üzerinde bir "parti" diktatörlüğüne dönüştüğü önerisi tartışılabilir.

Mao'nun kitleleri seferber etmek isteyen çabalara, "Kültür Devrimi"ne bağladığı umutlara rağmen Çin de sonunda, Deng yönetimi ile işçi sınıfını ve kitleleri politika ve karar süreçlerinin dışında tutan bir parti diktatörlüğü ve devlet despotizmine *dönmüştür*. Belki de, Mao'nun çabalarına rağmen, Çin de esas olarak aynı "Bonapartizm"i yaşamıştır ve yaşamaktadır demek daha doğru olacaktır. Bu nedenle sosyalizmde iktidar ve "yeni sınıf" sorununu "kapitalizme geri dönüşün" bir ürünü değil sosyalizmin kuruluşunun en genel problemlerinden birisi olduğu ve bu düzeyde tartışılarak açıklanabileceği söylenebilir.

kitlesel, çoğulcu demokratik bir sosyalizme doğru

Sosyalizm 20. yüzyılda kapitalizm karşısında bir varlık yokluk mücadelesi vermiştir. Sosyalizm yüzyılımızda devrimci bir dönüşümle kapitalizmden kopulabileceğini ve ayrı bir sistem kurulabileceğini göstermiştir. Bunun bedeli kuşkusuz o toplumlar için de bütün dünya için de çok ağır olmuştur. Sonuçta ortaya *bürokratik ve despotik bir sosyalizm* çıkmıştır ve artık tıkanmıştır. Bu tarzın sosyalizmin kuruluşu bakımından yüzyılımızın koşulları içinde bir işlev yerine getirdiğini, kapitalizmin karşısında ayrı ve zıt bir dünya yarattığını kabul etsek bile, bugün, bütün sosyalist ülkelerde yaşanan buhran bu yolun sonuna gelindiğini göstermektedir.

Sosyalizmin ekonomik alandaki çıkmazı, kapitalizmi bu yüzyılda alt edememesi, hatta ona yetişememesi Batı tarafından sosyalizmin mümkün olmadığı, tek çözümün kapitalizm olduğu biçiminde sunuluyor. Kanımca son Çin olayları sosyalizmin çıkmazının ekonomik alanla sınırlı olmadığı ve hatta esas olarak başka alanlarda olduğunu göstermiştir. Çin'de halk Deng'in yalnızca ekonomik alanla sınırlı "liberalizmi"ni gerek muhtevası ile gerekse geleneksel yapı içinde ve geleneksel yollarla uygulanması ile kabul etmemiştir. Başlıbaşına ekonomik düzeltmenin sosyalizmi kurtaramayacağı böylece ortaya çıkmıştır. Demokrasi isteyen ve "Üçüncü Devrim" için ortaya çıkan Çin halkı sosyalizmin esas tıkanmasının nerede olduğunu da göstermektedir. Sorun ömrü tükenen geleneksel, bürokratik ve despotik sosyalizm yerine kitlesel, katılımcı, çoğulcu bir demokratik sosyalizm ihtiyacından doğmaktadır. (Sosyalizmin 20. yüzyılda başaramadığı da budur. Eğer bu 21. yüzyılda başarılabilirse 20. yüzyılda büyük acılarla kapitalizmden kopup ayrı bir dünya yaratmanın devrimci anlamı ve gerçek başarısı ortaya çıkabilir.)

Çin'de kapitalizmin zıttı bir "yeni devrim" değil, *geleneksel sosyalizmin zıttı olan yeni bir sosyalizmin* oluştuğunu söyleyebiliriz. Aslında kısa sürede bakılırsa Gorbaçov'un çıkışının sosyalizm açısından ve bütün insanlık için dünya üzerinde yarattığı olumlu etki, Çin'deki kitle mücadelesinin yarattığı derin sarsıntı, sosyalizm dünyasındaki gelişmelerin 21. yüzyılda insanlığın gelişmesine yön verecek *en önemli* ve *en anlamlı* potansiyeli barındırdığını göstermektedir. Daha uzun süreli, önümüzdeki bir yüzyılı düşünerek konuşmak gerekirse, 20. yüzyılın başında bir Ekim Devrimi bütün insanlığın önünde yepyeni bir dünya açtıysa, kendi zıttını yaratabilme başarısını gösterebilecek bir sosyalizmin bütün bir 21. yüzyılın içeriğini belirleyebileceğini söylememek için hiç bir neden yoktur.

Türkiye'de sosyalistlerin böyle bir geleceğe kendilerini hazırlamaları, öncelikle, eski alışkanlıklardan, düşünce biçiminden, kafaları sınırlayan ve bugün hiç bir şey açıklamayan "teoriler"in zincirlerinden kurtulmalarına, sosyalizmin bütün düşünce ve pratikler dünyasını kapsayan nesnel bir tartışma platformu yaratabilmelerine bağlı görünmektedir. Türkiye sosyalistleri böyle bir tutumla yeni bir sosyalizmin muhtevasını ortaya koyabilirler, eski dünyanın yarattığı ayrılıklar dünyasını aşabilirler ve Türkiye'nin geleceğini belirleyebilecek bir güç yaratabilirler.

sosyalistlere

Sosyalistlerin ve işçi sınıfının siyasal birliğinin hayati bir önem taşıdığını kabul eden ve bu alanda bugüne kadar girişilmiş çabaların bir bölümünün sonuçsuz kaldığı, bir bölümünün yetersiz olduğu ve bir bölümünün de ideolojik ve programatik bakımdan, Marksizm ve işçi hareketinin yerel ve uluslararası kazanımlarının gerisine düştüğü kanısında olan ve soruna çözüm arama amacıyla biraraya gelen farklı eğilimlerden sosyalistler olarak düzenlediğimiz birkaç oturumda birlik tartışmasının yürütülmesi için önemli olduğunu düşündüğümüz şu tespitleri yaptık:

Emeğin nihai kurtuluşu ve her bireyin özgürce ve her yönden gelişmesi, kapitalizmin temel toplumsal dayanağı olan burjuvazi ve mülk sahibi sınıfların egemenliğine son verilmesini gerektirir. Kapitalizmin egemenliğine son verilmesinin yolu, işçi sınıfı önderliğinde yürütülecek bir toplumsal devrim aracılığıyla sosyalizm ve sınıfsız topluma ulaşma mücadelesinden geçer.

• Bu mücadelenin başarıya doğru ilerlemesinin ön koşulu, işçi sınıfı ve çalışan kitlelerin mülk sahibi sınıfların siyasal partilerinden ideolojik, politik ve örgütsel bağımsızlığının sağlanmasıdır. Burjuva ve küçük burjuva partilerinden kendisini kategorik olarak ayırmış olan sosyalistlerin örgütsel birliği, program ve demokratik merkeziyetçilik temeli üzerinde eğilim farklılıklarını meşru kabul eder.

Böyle bir birliğin ise bugün, sosyalist hareketin gelişimine katkıları ne olursa olsun varolan sosyalist siyasal çizgilerin herhangi birinin doğrusal gelişmesi ile gerçekleşmesi beklenemez.

• Sınıflarüstü bir demokrasi yanılsamasına karşı, burjuva demokrasisinin asıl olarak emekçilerin yüzlerce yıllık mücadelesinin ürünü olan tarihsel ka-

zançlarını korumakla birlikte, çalışanların demokratik hak ve özgürlüklerinin gerçekleştirilmesinin, kendi kendilerini yönetmelerinin maddi ve manevi imkân ve araçlarının en yüksek derecede geliştirildiği, öz örgütlenme ve öz yönetim organlarına dayalı sosyalist demokrasi işçi sınıfının iktidarının siyasal biçimidir.

• Günümüz dünyasındaki global sorunların tarihsel kaynağı esas olarak kapitalizm, özel mülkiyet ve bunun saldırgan biçimi olan emperyalizmdir. Bu nedenle, silahlanma ve savaş tehdidi, üçüncü dünyanın karşılaştığı felaketler, doğanın ve çevrenin tahribi gibi sorunların nihai ve kalıcı çözümüne yönelinebilinmesi, ancak sömürücü sınıflı topluma dayalı özel mülkiyet ilişkilerinin yeryüzünden kaldırılmasına ve dünya sosyalizmine bağlıdır. Bu alanda kısmi hedefler için mücadele sosyalizm hedefine tabi kılınarak, barış, demokrasi, insan hakları, üçüncü dünyanın gelişmesi ve doğanın korunmasından yana olan tüm güçlerle birlikte sürdürülebilir.

• Kökleri kapitalizmden çok öncelere dayanan erkek egemenliği, burjuva toplumunda varlığını kapitalist ilişkilerle eklemlenmiş olarak sürdürmektedir. Dolayısıyla, bu ilişkilerin ortadan kalkması ve sınıfsız bir topluma doğru evrilen bir toplumun kurulması kadınların kurtuluşunun önkoşuludur.

Ne var ki, erkek egemenliği bütün sınıfları kesen bir egemenlik biçimi olduğu ölçüde, kadınların kurtuluş mücadelesi, ancak bağımsız bir kadın hareketi aracılığıyla verilebilir. Bu mücadele, bugünden başlayıp sınıfsız topluma varılıncaya kadar sürdürülmesi gereken bir mücadeledir.

• Sosyalist mücadelenin vazgeçilmez ilkesi olan proleter enternasyonalizmi, ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını şartsız savunmayı, uluslararası alanda devrim ve sosyalizm mücadelelerine dolaylı/dolaysız desteği gerektirir.

Bu ilkeler doğrultusunda, ama bununla birlikte, bu ilkelere kısmen ya da tamamen katılmayan sosyalistleri dışlamaksızın çalışmalarımızı, örgütlü sosyalist kesimlere, örgütlerarası mekanda yer alan sosyalist kişi ve gruplara ve en geniş sosyalist kamuoyuna açılarak, birlik amacına katkıda bulunmak üzere, aynı amacı besleyenlerle birleşmeyi sağlayacak faaliyetleri düzenleyerek sonuç alıncaya kadar sürdürmek zorunludur.

Bu doğrultuda çok daha geniş kesimlerin katılımıyla ve ancak bir süreç içerisinde gerçekleştirilebilecek olan birliğin tarihsel ve teorik arka planını kurmak ve sosyalist hareketin geçmişini ve bugününü, birlik deneyleri ve birlik imkânları bakımından değerlendirmek üzere ilk girişim olarak, bütün sosyalistlere açık bir dizi tartışma toplantısı düzenleyeceğiz.

Çağatay Anadol, Halil Berktay, Korkut Boratav, Oral Çalışlar, Metin Çulhaoğlu, Necmi Demir, Gencay Gürsoy, Saim Koç, Ertuğrul Kürkçü, Celal Polat, Sezai Sarıoğlu, Nail Satlıgan, Mehmet Emin Sert, İskender Savaşır, Gülnur Savran, Sungur Savran, Saruhan Oluç, Şadi Ozansü*

* Yukarıdaki açıklamayı yapanlar, Gencay Gürsoy, Ertuğrul Kürkçü ve Nail Satlıgan'ın çağrısıyla biraraya geldiler. Çağrılanların bir bölümü, çeşitli mazeretlerden ötürü toplantılara katılmadı. Yukarıdaki açıklamanın konusu ve kapsamı bakımından çağrılı olanların eksik ve yetersiz olduğunu çağıranlar da çağrılmış olanlar da peşinen kabullendiler. "Birlik" konusundaki kişisel olarak görüş beyan etmiş olmak, kişisel olarak tanışmak, daha önce gerçekleştirilmiş birlik girişimlerini, yetersiz, sonuçsuz, ya da olumsuz bulmak gibi ortak noktalar, biraraya gelenlerin bileşimini belirledi. Ancak, birlik konusunun, gayrı resmi bir ortamda serbest bir biçimde tartışılması için yeterli olabilen bu bileşimin, birliğin kendisi için yetersiz olduğunu açıklama sahipleri de bilmekte ve kişisel girişimlerine, birlik tartışmalarına itilim vermenin ötesinde bir anlam yüklememektedirler.

mahir sayın: "birliğin engeli dogmatizm"

Sosyalistlerin birliği konusundaki görüşmelerimize bu sayımızda devam ediyoruz. Arkadaşımız İlkay Alptekin Demir, Kurtuluş hareketinin önde gelen isimlerinden Mahir Sayın ile yurtdışında görüştü.

İlkay Demir: Neden sosyalistlerin birliği? (Birlik özlemini ve birlik tartışmasını belirleyen ortam nedir? Neden bütün sol bu aşamada birliği tartışma ihtiyacı duyuyor?)

Mahir Sayın: Birlik sorunu, nerede bir parçalanmışlık görülmüşse orada mutlaka tartışılmıştır. Bizim sosyalist hareketimizde de birlik sorununun tartışılmasında bu açıdan yeni bir olgu olarak görülemez. Her dönemde bir parçalanmışlığımız oldu ve buna paralel olarak da bir araya gelinmesi gerekliliği üzerine tartışmalar sürdü.

Özellikle 1970 sonrasında solun gittikçe daha fazla parçalanmakta olduğu gerçeği her kesim için birlik sorununun hep gündemde olmasını getirdi. Bu dönemdeki birlik görüşlerinin ortak bir karakteri vardı: Her çevre kendisinin oluşturmuş olduğu ideolojik-politik-örgütsel çerçeveye *teslim olunmasını* birliğin gerçekleşmesinin tek yolu olarak ortaya koydu. Tabii bu yoldan birlik değil, daha fazla parçalanma gerçekleşti. Bunu iyi anlamak gerekiyor. Bunun içerisinde tüm sosyalistlerin ortak bir kavrayışı yatıyor: *Özdeşlik.* Bugün bazılarımız, bu özdeşlik görüşünü bazı noktalarından aşmış görünüyorlar. Savrulmalar, herşeyin bir arada olabileceğini düşünenler de yok değil. Bundan korkmamak gerekiyor. Her gelişmede savrulma doğal bir durumdur. Savrulma korkusuyla, her şeye karşı tedbir almaya kalkışanların gelişmenin önüne ancak engel çıkarabildiklerini şimdiye değin bin türlü örneğiyle gördük.

Halâ özdeşleşme temeline dayanarak birlik arayanların, savunduğu birlik, parçalayıcılığın ta kendisidir. Bugüne kadar kurulan yeni örgütlerin hepsi, *ideolojik birliğin olmadığı,* yani *özdeş olunamadığı-* gerekçesine bağlanıla-

rak, ya atılmayla, ya da ayrılmayla oluşmuşlardır. Ve bu alanda epeyce başarılı olduk diyebilirim! Kırk küsur örgüt oluşturmuş olmak başka türlü izah edilemez. Ne bu kadar sınıf var, ne de tabaka. Hepsi değilse de ezici çoğunluğu, eylem birliği yapabilecek ayrı görüşlerin bir arada bulunmasına tahammül edemeyen özdeşlik arzusunun sonucu olarak oluştular.

Sorunu tek kelimeye indirgemiş olmam, onu basite aldığım anlamına gelmemeli. Bu herbir alanda derin ifadeleri ve sonuçları olan bir kavram. Felsefi olarak sağlam temelleri var. Tamtamına diyalektiğin Aristo mantığına dönüştürülmesinden kaynaklanıyor. Bu dönüştürmeyi marksizm bünyesine yerleşmiş olan dogmatizm sağladıysa, yaygınlık kazanmasına da üzerinde hareket ettiğimiz kültürel ve felsefi zemin olanak sağladı. Aristo'ya göre bir şey ya kendisidir, ya da başka birşey; ya özdeştir ya karşıt. İslama göre de ya müslümansın ya da kafir. Hele mezheplerin gelişmesiyle birlikte, bu dıştalayıcı düşünce daha da incelmiştir. Cennetle cehennem arasında, kıldan ince kılıçtan keskin bir köprü vardır. Geç geçebilirsen.

Soldaki birlik olayını bu "kıldan ince kılıçtan keskin" aralıkta arayanların, bence birlik falan aradıkları yok. Kendi varlıklarının meşruiyetini kendilerinden farklı olanların meşruiyetinde bulamayanların tek sığınakları var: *dogmatizm*. Burada ancak kafasını ileriye kapamış, otoriteye boyun eğmiş, ama bir nedenle de -farklı olduğundan dolayı- karşı tarafa düşman olmuş insanlar bir araya gelebilirler. Tabii bunlar kendi aralarında fark ettikleri ayrılıklara da, karşı taraf olarak, hemen benzer bir düşmanlığı duymadan edemezler. Hatta bu yanıbaşlarındaki, daha somut bir "farklı" olduğundan, dıştaki farklıya göre *"daha tehlikeli"*, dolayısıyla da *"en öncelikle mücadele edilmesi gerekendir"*. Bu kafada olanların aradıkları birlik filan yoktur.

Birlikten sözederler: "Nasıl olsa doğru (yani dogma) sonunda egemen olacaktır." Kıyamet günü geldiğinde "ak koyun kara koyun ortaya çıkacak" devrimciler bir tarafa- karşı devrimciler karşı tarafa. Karşı devrimcilere yapılacak olan da belli. O zaman, bu günden "bizim karşımızdaki konumunu iyi ayarla" mesajı var bu işin içerisinde. Hatta bu düşüncede en tutarlı olmaya çalışanlar "yılanın kafasını küçükken ezmenin daha akıllıca olduğunu" da keşfediyorlar. O zaman her "türlü potansiyel tehlikeye" karşı son savaş açılıyor. Son savaş olunca da herkes en güçlü, her türlü silahını ortaya döküyor. Bu yaklaşımdan birlik değil, ancak düşmanlık ürüyor. Solun çoğunluğu halâ bu yaklaşımın nüanslarıyla birbirinden ayrılma durumunda. Daha geçenlerde koskoca bir sosyalist prof. "şu goşistleri bu işe karıştırmayalım." diye yazabiliyor.

Hep olumsuzluklara işaret ettim. Kanımca daha fazla edilmesi de gerekiyor. Yoksa dogmatik kafaların yıkılması bir yere kadar gerçekleşmeden "birlik" sözcüğü pek bir işe yaramayacak. Olsa olsa yenilginin arkasından, çok küçülmüş olmak dolayısıyla kan toplamak için kullanılan "hoş bir söz" olarak kalacaktır.

Neden sosyalistlerin birliği sorununu şöyle bir temelde ele almak gerekir kanısındayım. *Bizi bölen nedir?* Bu Türkiye'ye özgü bir durum mu? Bu temellerde bölünmek doğru mu? Bunlar yanıtları bir çırpıda verilebilecek sorular değil. Kısaca şunu söyleyeyim: Felsefi olarak dogmatizm temelinde bölünmüşüz. Öncelikle bu zemini değiştirme çabasına girişmek gerekiyor. Bu Marksizm-Leninizm konusunda yeni bir tartışma açmamız ve ekonomist yorumu mahkûm etmemiz anlamına geliyor. Tabii ekonomizm de ancak bir başka bakışın varlığıyla mahkûm edilebilir. Yoksa aynı perspektif içerisinde kalarak yapılan mahkûm etmeler bir yere çıkmaz. Bizde bu bol miktarda örneği olan bir durum. Ama bize özgü değil. Biz dünya çapındaki genel bir olgunun kendi koşullarımızdaki örnekleriyiz.

Birlik sorununu tartışmamızın temel gereği dogmatik bir temelde bölünmüş olmamızda yatmaktadır. Bugün dünyada Marksizm-Leninizmin yenilenme çabaları içerisinde olduğu gerçekliğine gözümüzü kapamadığımız takdirde, yeniden bir araya gelebilmek için bizi bölen yanlış temeli ortadan kaldırmak gerekiyor. Birlik sorununu böyle bir zaruret temelinde tartışıyorsak ne âlâ, yoksa, ya "bende gel birleş", ya da "çok azaldık daha fazla olmak gerekir" gibi tamamen pratik bir temelde tartışıyorsak buralardan gidilebilecek çok bir yol olmadığı gibi, bu eskiden beri söylenegelenin tekrarlanmasından başka birşey olmaz. Bir çok

kişi ve çevre belirttiğim durumu kavramış ve böyle bir temelde tartışmaya çalışıyor. Umarım bunlardaki "mikrop" başkalarına da bulaşır ve gerçekten bugüne kadar gerçekleştirilenlerden çok daha sağlıklı ve umut verici bir birlik gerçekleştirilmesi doğrultusunda adımlar atılabilir.

Birliği bir de tamamen moda olduğu, sosyalist taban içerisinde önemli bir söz olduğu için tartışanlar var. Bunlar üzerinde hiç birşey söylemeye gerek yok.

İlkay Demir: Birliğe nasıl ulaşılabilir? (Başarmak için birliği inşa sürecinde kilit bazı yöntemsel yaklaşımlar neler olabilir ve nelerden kaçınmak gerekir?)

Mahir Sayın: Birinci soruda değindiğim gibi birliğin gerçekleştirilmesinin temelini dogmatizmden kurtuluşla birlikte görmek gerekiyor. Şu anda kimseye birlik çağrısı yaparak gerçekleştirilecek bir birlik yok. Daha doğrusu eski taşları olduğu gibi üst üste koyarak oluşturulacak bir birlik beni hiç ilgilendirmiyor. Böyle yapacak olanlar ister birleşsinler isterlerse ayrı kalsınlar. Nasıl olsa daha sonra yeniden bölünürler. Artık arada tutkallık görevi yapabilecek olan bir enternasyonal ortada yok. İlk önemli sorunda bir önceki tarihte ne yapmışlarsa aynısını yapmaktan kendilerini alamayacaklardır. Bugün görüyoruz, bazılarımız birşeylerin kaçtığı telaşını yayarak, örgütsüzlük içerisinde geçmiş olan yılların yarattığı özlemleri kendi etraflarında derlemeye çalışıyorlar. Bu hep zaten böyle oluyor. 1960 sonrasında böyle oldu. Birileri birilerini tecrit ederek TİP'e hakim olmaya çalıştı. 1970 sonrasında da gene aynı şey yapıldı. Sonuç ne oldu peki? Daha da hızlanan bir parçalanma. Ne doğrarsan tabağına, o gelir kaşığına.

Bu kez artık biraz ders almış olarak davranalım derim. Ayrılıkların ilk çıkışlarını irdeleyelim ve ondan sonra gelinen noktada bu ilk ayrılıklardan ne kadar şeyin geriye kalmış olduğuna bir bakalım. Çok ilginç şeyler yaşıyoruz: "partiyi filancalara satacaklardı" diye partiden atılan insanların gözünün içine baka baka "müşteriyle" birleşildiğini görüyoruz. Bu işi baştan düşünmek daha iyi olmaz mıydı? Ya da bakalım MDD-SD ayrılığı ne hale gelmiş. Kimileri yer bile değiştirmiş. Ama gene herkes haklı! Böyle irdelemeler yaptığımızda dönüp dolaşıp geleceğimiz yerin *sosyalizm anlayışımız* olduğunu göreceğiz. Görmek istersek tabii.

Burada şunu yapmak gerekir diye düşünüyorum: Varolan çevrelerin hepsinin benimseyeceği ortak bir gündem oluşturmak gerekiyor. Bu gündemin başlığının *sosyalist demokrasi* olduğunu düşünüyorum. Bazılarına göre sosyalist demokrasi yeterince kapsamlı bir gündem başlığı değil. Bana göre tamtamına kendimizin ne olduğunu tanımlayan bir başlık. Bu başlık, sosyalizmin ne olduğunu temel teori ve varolan uygulama karşısında sorgulama, yeniden sorgulayabilme olanağını veriyor. Aslında durumu böyle görüp görmemek de yapılan tespitlere bağlı birşey. Varolan uygulamadan memnun, temel teoriyi ekonomizm olarak yeniden şekillendirmiş olan akımların bunu farkedebilmesi olanaklı değil. Ama onlara da yardımcı olabilecek gelişmeler var diye düşünüyorum. O yaklaşım içerisinde olanların akıllarının esas olarak gözlerinde olduğundan kuşkum yok. Dünyada olanları görüp duydukça konumlarından kuşku duyup birşeylerin yeniden tartışılmasını gerekli bulabilirler. Ayrıca solda önemli bir kesim bu başlığı temel alıp genişçe bir tartışmayı başlattığında diğerleri de buna şurasından burasından katılmak zorunda kalacaktır. Kuşkusuz önce küfür edecekler ama olsun; küfürlü de olsa bir ilişki biçimi doğmuş olacak. Kimsenin de geri zekalı olduğunu düşünmemek gerekiyor. Bu durumun bir zaman sonra bütün örgütleri bölebileceği kanaatindeyim. O zaman yeni bir saflaşma dönemi başlayacak.

Bugün sosyalist demokrasi etrafındaki tartışmayı temel alıp bunun doğrultusunda görüş geliştiren örgütlerin, bunu kendi yaşamlarına uygulayarak geliştirebilecekleri çok şey olduğuna inanıyorum. Sosyalist demokrasinin bireysel yaşam sürdürürken hemen hiç bir anlamı yok. Esas olarak bir takım arzuların dile getirilmesi, gelecek üzerine soyut kalan genellemelerin yapılmasından ileri gitmez. Nasıl demokrasi üzerine söyleniyorsa, sosyalist demokrasi üzerine de söyleyelim: Sosyalist demokrasi bir yaşam biçimidir. Bizim için bunun çerçevesi örgütseldir. İktidara gelinmiş olduğu durumda da toplumsal. Kuşkusuz, bugünden toplumsal olan üzerine de düşünmek, atılabilecek adımları atmaya çalışmak gerekir, ama sosyalizmin toplumsal yapı olarak kapitalizm

içerisinde gerçekleştirilebilir birşey olduğunu düşünmüyorum. Örgütsel alanda iradi müdahalenin, gene kapitalist toplumun geriye çekici kuvvetini gözönünde tutarak, gerçekleştirilebileceği çok şey olduğunu düşünüyorum. Bunun üzerinde durmamın nedeni, böyle pratikleri bulunduğumuz çevre içerisinde bir ölçüde gerçekleştirmeden, bir anda ortaya çıkıp, sosyalizmin gereklerine uygun bir örgütü oluşturmak olanaklı değildir.

Şayet sosyalist demokrasi başlığı altında söylenen ve daha söylenebilecek olanları kendi yaşamlarının ve mücadele biçimlerinin gerçek yansıtıcısı durumuna getirebilmiş örgütlenmeler oluşabilirse, bunlar arasında pratik yakınlaşmalara temel olacak girişimlerde de bulunmak gerekiyor. Böyle bir yaklaşımın ilk örnekleri kitle örgütlenmeleri içerisinde verilebilir. Bu alanda elde edilecek deneyler parti alanında da bize çok şeyler sunacaktır. Hemen kitle örgütleriyle, siyasal partileri bir tutup tutmadığımız konusunda sorular sorulabilir. Kuşkusuz ikisi birbirinden çok ayrı. Ayrı siyasal doğrultusu olanların içerisinde yer alabileceği kitle örgütleriyle, aynı siyasal doğrultuyu paylaşanların bir arada bulunduğu siyasal partiyi bir tutmak olanaklı değildir. Ama ayrı siyasal doğrultuda olunmasına rağmen bir arada bulunmayı ve eylem birliğini demokratik bir çerçevede gerçekleştirmeyi becerebilenlerin bunun daha dar kapsamlısını da gerçekleştirebilmek için bir takım pratikleri ve görüşleri de geliştirip pekiştirmeleri olanaklı olur diye düşünüyorum.

Bir alan bu. Bir diğer alan ise, teorik düzeyde daha yakın bir kontağa geçmeye olanak sağlayacak ortak yayın. Ama bunu hemen bugünün işi olarak düşünmüyorum. Bunun için belirli ortak yaklaşımların doğmuş olması gerekiyor. Bu ortaklığın öyle çok detaylı olması gerekmiyor ama ortak bir doğrultuyu gösteriyor olması şart. Biri Avrupa komünizmini anlatırken, diğerinin de halk savaşı anlattığı ortak bir yayının bir deney olmaktan öteye fazla bir yaşam şansı olmaz. Örneğin, örgütlenme özgürlüğünü burjuvaziye karşı kesin ortak savunuyor olmak gerek. Bu sadece bugünü değil yarını da kapsıyor olmalı. Dolayısıyla şimdiye kadarki uygulamalardan kesin bağımsız bir çerçeve oluşturmalı. Burjuvaziyle *uzlaşmayı* hiç bir noktada aklının ucundan geçirmemeli. Somut koşulların gerektirdiği her türlü mücadele biçimini benimseyebilecek bilimsel bir yaklaşımı benimsemiş olmalı. Bunları neleri kastederek söylediğim sanırım anlaşılıyor.

Böyle bir yayın soldaki yeni ayrışmanın ideolojik ifadesini ortaya koyduğu ölçüde kendisiyle birlikte siyasal bir programı da ortaya çıkarmaya başlar. Bazılarınca geliştirmeye çalıştığımız sosyalist demokrasi tartışması, sürdüreceğimiz pratiğin dışında salt teorik bir mesele olarak yansıtılmaya çalışılıyor. Bunun bir kısmını gerçekten sorunun kapsamını anlamamış olmaya bağlayabiliriz ama bir diğer kısmı kasıtlı yapılmaktadır. Çünkü bu tartışmanın içeriğinin apaçık bir pratiği öngördüğü pekala görülmekte ve bu dogmatik yaklaşım biçimine kesinlikle ters düşmektedir. Bu farkedildiği ölçüde de püskürtülmeye çalışılmaktadır. Bir de gene dogmatizmin bir türevinden başka birşey olmayan anlamsız rekabetçilik duyguları bir başkasının söylediğinin önemli olabileceğini kabul etmeye izin vermiyor. Bu çok basit görünen bir şey ama solda korkunç bir yeri var.

Sosyalist demokrasi tartışması başlatıldığı andan itibaren bir programı da geliştirmeye başlamıştır. Program denildiğinde hemen akla madde madde sıralanmış talepler gelmemelidir. Bu talepleri ortaya koyan ideolojik, teorik çerçeve çok daha önemlidir. Üstelik bu tartışma bizi program konusunda çok önemli bir noktaya geri getirmektedir. Bizatihi kendimizin esas olarak ne istediğimizin tanımlanması.

Bu çok unutulmuş bir sorun. Sosyalist devrimci denilecek korkusundan birçoklarının tartışmaktan titizlikle kaçındıkları ya da hiç akıllarına gelmeyen bir sorun. Tabii temel amaç tartışılmaz hale geldi mi, bir zaman sonra da ona ait değer ve değerlendirmeler ortadan kalkıp gidiyor ve yerini bütünüyle alt sorunlar diyebileceğimiz temalar alıyor. O zaman "sosyalist nasıl olur" yerine, "asker nasıl olur', ya da "parlamento üyesi nasıl olunur" soruları üzerinde daha çok tartışılır oluyor. Bazan bu tartışmaların tüm temel amacı kendisine bağladığını, onu yuttuğunu görüyoruz. Bu çarpıklığa düşmemek için sosyalistlerin kendilerini azami program, daha doğrusu sosyalizm programı etrafında tanımlamaya başlamaları, bu tanımlamayı yaptıktan sonra dönüp dönüp ye-

niden buna gelmeleri gerekiyor. Bu toplumun içerisinde bulunduğu somut durumun analizinin yapılmaması ve bundan çıkan sınıflar mevzilenmesinin gözönünde tutulmaması demek değil. Tam tersine azami program çerçevesinde kendilerini tanımlamayı başaranların, somut duruma göre gerekiyorsa diğer sınıfların taleplerini de gözönünde bulunduran ve bunları proletaryanınkine bağlamaya çalışan asgari bir programı gerçekleştirmeleri zorunluluktur. Aksi takdirde bütün bir ömrü bir kaç yüzyıl sonrasında komünizmin alabileceği şekil üzerine tartışmayla geçirebiliriz. Bu kuşkusuz dünyayı değiştirme çizgisiyle alakası olmayan bir konumdur.

Kanımca sosyalizm programı konusunda anlaşanların asgari program konusunda gereğinde tavizleşerek anlaşabilmelerinin olanağı daha büyüktür. Yaklaşık aynı analiz araçlarıyla bir soruna yaklaşanların ortak sonuçlar çıkarmaları, pragmatiklerin ortak sonuçlar çıkarmasından daha olasıdır. Bizler çok tepetaklak tartışmalar yaptık. Sanki hepimiz sosyalizmin ne olduğu konusunda anlaşmışız gibi, oturup oraya barışçıl yoldan mı gidilir, yoksa halk savaşıyla mı, ya da legal partiyle mi gidilir, illegal partiyle mi vb. tartışıyoruz. Böyle bir tartışmada anlaşmak değil ancak anlaşmamak mümkündür ve bizim halimiz tam da budur.

"Proletarya diktatörlüğü nedir" diye başlamak gerekiyor. Ama proletarya diktatörlüğü proletaryanın diktatörlüğüdür diye bir totolojiyle yanıt vermemek gerekiyor kuşkusuz. Bunu kurumlarıyla, kurumları arasındaki ilişkileriyle, hukuksal, kültürel, siyasal ekonomik ifadeleriyle, herkesin kafasında somutlaşacak bir biçimde tartışmak ve bütünsel bir yapı tanımlamak gerekiyor. Her gurup, kişi kendini burada bulabilmeli ve bu buluş, sömürüsüz, baskısız bir toplum ifadesine de denk düşebilmeli. Emekçilerin dışındakileri kasdetmiyorum tabii. Burjuvazi burada kendini dışlanmış olarak görmeli. Başka türlü bir sosyalist devrimin meşruiyeti ve gerekliliği olamaz. Burjuvazinin de meşru olduğu bir sosyalist düzen sosyalizmin gerekliliğini ortadan kaldırır ve gereksiz olarak da gayrı meşru kılar. Sosyalist demokrasi tartışmasının can alıcı konusu aslında budur. Bu bize bugüne olacak yansımaların da ne olacağını verebilecek bir anahtardır. Çünkü neyi amaçlıyorsak ona uygun araçlarla ve yöntemlerle yürümek zorundayız ve bu uygunluğu dakik olarak ortaya koyabilmek için de amacımızın oldukça detaylı bir biçimde ortaya çıkmış olması gerekir. Bir zamanlar birçoğumuz ortada varolan modellere bakarak böyle bir tanımlama gereğinden kendimizi kurtarıyorduk. SSCB, ÇHC vb. model olarak alındığında sosyalizmin ne olduğu üzerine pek bir tartışmaya da gerek kalmıyordu. Hele bir de bunların avukatlığı üstlenildiğinde, bir tarafta kazara bulunan hatalar diğer tarafı savunurken erdem haline getiriliyor; sosyalizmle bağdaşmayacak bir çok şey kendini avukat mevkiinde görmekten dolayı rasyonalize edebiliyordu. Çok şükür birçok sosyalistin zihni bu işin böyle gitmeyeceği konusunda açıldı. Soruna avukatlık mesleğinin cilvelerinin dışından bakılmaya başlandı. Bundan sonra gelişmeler daha hızlı olur kanısındayım. Üstelik bu konuda dünyada da çok olumlu bir konjonktüre ulaştık. Model olmuş bir çok ülke hem yönetim hem toplumsal düzeyde kendisini sorgulamak zorunluluğunda olduğu bir noktaya geldi.

Bu sorgulama çağından biz de nasibimizi alırız, ama bunu iradi olarak gerçekleştirmeye çalışmak gerek. Nelerden kaçınmak gerekir sorusu pek verimli bir şey değil. Kaçınılması gereken şeyleri perspektif ancak açıklayabilir. Şimdi reformizmden kaçınmak gerekir desem ne anlama gelir? Şu anda tanıdığım en reformculardan biri, hatta devlet işbirlikçisi de sizinle savaşırken "reformizmden kaçınmak gerekir" diyor. Ben nelere sarılmamız gerektiği ve bunun bize sunduğu perspektif üzerinde durmayı doğru buluyorum. Onu da yukarıda anlatmaya çalıştım. Bu perspektifle, eleştiriyi kendisine karşı sonuçlar çıkarabileceğinden korkmadan sonuna kadar götüren bir yöntemle, Ekonomizmden ve onun genel ideolojik ifadesi olarak ortaya çıkan dogmatizmden sıyrılmak için canlı bir tartışmayı yaymak gerekir derim. Birlik yolunu bize ancak bu açabilir.

İlkay Demir: Soldaki farklı özgül tarihler birliği güçleştiren bir etmen olma yanında bir zenginlik etmeni olarak da ele alınabilir mi?

Mahir Sayın: Soldaki farklı tarihler birliğin kesin engelleyici faktörüdür. Bu ayrılıkların hepsi ekonomizm sorunsalı çerçevesinde ger-

çekleşmişlerdir ve bunları oldukları yerde bir araya getirmeye kimsenin gücü yetmez, umarım da bir araya gelmez. Sakatlığın birleşmiş olmasının parçalara ayrılmış olmasından daha iyi olduğunu söylemek olanaklı değildir. Üstelik bu durum vehameti daha açık olarak ortaya koyduğundan çözüm aranmasına da yardımcı olmaktadır. Ama görüldüğü gibi eski perspektifler korunduğu müddetçe hiç bir umut ışığı görünmemektedir. 1980 öncesine benzeyen ortam yeniden hızla kurulmaktadır. Üstelik şimdi sayı daha da arttı.

Kuşkusuz yaşanan her deney eleştiri süzgecinden geçirildikten sonra ortak deney haline getirilebilirse bunun "zenginlik" açısından önemi büyüktür. Ama bir şeye dikkat etmekte yarar var. Bu deneylerin çoğunluğu reddedilmesi gerekenlerdir. Olumlu şeyler yok mu? Bundan hiç kuşkum yok. Ekonomizm kabuğuna kısılmış olsak da eninde sonunda egemen sınıflara karşı mücadele ediyorduk; sömürgeciliğe karşı çıkıyorduk; yani anti demokratik bir yapıya karşı mücadele veriyorduk. Bunun kendi içerisinde ilerici öğelere sahip olmamasını düşünmek olanaklı değil. Bunun tersini ancak bir siyah, bir de beyaz vardır zannedenler düşünebilirler. Kuşkusuz böylesine olumlu öğeler de hep bir akımda toplanmıştı denemez. Değişik akımların geliştirmiş olduğu kısmi olan birçok olumlu öğe mevcuttur. Bunların bir araya gelmesi ve ortak bir perspektif altında birleştirilmesi bazı şeylerin yeniden üretilmesi zorunluluğunu ortadan kaldırır. Ama belirttiğim gibi, ayıklanması gereken çok şeyin olması bu konuda oldukça titiz olmayı gerekli kılıyor.

Ayrıca yalnızca "olumlu" diye niteleyebileceğimiz deneyler değildir tek gözönünde tutulması gerekenler. Bazan olumsuz deneyler çok daha öğretici olabilirler. Hangi yanlışı bir daha yapmamayı gösterdiği gibi, neyin yapılması gerektiği konusunda da yol gösterici olurlar. Herhalde bunun için Lenin, yenilgi yılları iyi bir öğretmendir demiştir. Tabii, yenile yenile dayak arsızı olmamak koşuluyla.

Değişik akımlardan olanların bir araya gelebilmesinin asıl önemi "zenginlik" unsurunda yatmıyor. Asıl sorun şurada. Sosyalist mücadele Türkiye'de ve Kürdistan'da ihtiyaç duyduğundan da daha az kadro yaratmış durumda. Hal böyleyken bunlar bir de bir çok takıma bölünmüş durumdalar. Ve bu bölüklerin her biri mücadelenin her türlü gereğine o bölüğe dayanarak yanıt vermeye çalışıyor. Tabii bu imkansız bir şey. Bunu ne o bölüğün önderliği ne de diğer unsurları kaldırabiliyorlar. O zaman yapabileceklerini bilinçli veya bilinçsiz öne çıkarıp ona göre sosyalizm adına bir söylem oluşturuyorlar. İşler bir hiyerarşiye giriyor ve baş tarafa düşen bir kaç tanesi o bölüğü karakterize ediyor. Burada artık bazı şeylerin bir kenarda kalmış olduğu görülmez oluyor. Göze çarpan olursa "onun alt sırada beklemesi gerekliliği" problemi çözüyor. Yenilgi gelip çatıyor, gene durum anlaşılamıyor. "Biz herşeyi doğru analiz edip, sıraya koymuştuk ama gücümüz yetmedi", ya da İncili Çavuş gibi "afedersiniz Valde sultan sanmıştım" dercesine "sırada en başta geleni ihmal ettik, unuttuk" yanıtlarıyla yüzyüze geliyoruz.

Yepyeni bir dünyanın kuruluşu uğruna sürdürülen siyasal mücadele çok geniş kuvvetleri gerektiriyor: gerek kadro ve gerekse ideolojik öncü olarak. Bu zaruretin bilincinde olarak yola çıkmak gerekiyor. Bunun için mücadelenin ortaya çıkarmış olduğu mümkün olan en önemli azınlığı -mütevazi olmak için böyle söylüyorum- bir araya getirecek yaklaşıma sahip olabilmek gerekiyor. Bu ne bulursan bir torbaya doldurmalı anlamına gelmiyor, ama benimle özdeş olacaksın anlamına da hiç gelmiyor. Bu mücadelenin amaçlarıyla uyumlu bir yol izleyebilmesi için azınlık çoğunluk ilişkisini benimseyebilecek ölçüde birbirine yakın düşenlerin farklı görüşlerini koruyarak, saklayarak değil, ve bunları yayma hakkına, yani çoğunluğa geçme hakkına sahip olarak bir arada bulunmaları şarttır. Ancak böyle bir yapılanma kendi içerisinde canlı bir organizma gibi faaliyet gösterebilir, geleceği kurma şansına sahip olabilir. Bu farklılıkların bitirilmeye kalkışıldığı -idari tedbirleri kastediyorum- yerde teorik gelişme durur veya kendisine sosyalizm hedefiyle açı yapan yeni bir mecra çizer. Tabii bu arada bir yığın ayrılık çoktan cerayan etmiş olur. Artık ayrılanların gelişmesini de -enternasyonalin varloduğu günlerdeki gibi- kimse engelleyemez. Engelledi de zaten ne oldu? İleriye yürüyüş yavaşlatıldı. Yetmiş sene sonra "toplumumuz çürüyor" denilmek zorunda kalındı. Gorbaçov kulağımıza büyük bir küpe olsun!

Ayhan Demir

eski teorinin çöküşü ve umutsuz bir restorasyon girişimi

Sosyalizmde yenilenme ve eski teorileri aşmanın zorunluluğu, karşımıza çıkan yeni sorunlar vanısıra yaşadığımız koşullardaki olaylarla gündemimizdeki yerini koruyor. Daha uzun süre de yerini koruyacağa benziyor.

Artık eski teoriler, olaylar ve sorunlar karşısında tutunamıyor. Sosyalizmde yenilenmenin karşısında, eski teorilere sıkıca sarılan muhafazakarlara ise her gün yeni açmazlara düşmekten başka seçenek kalmıyor.

eski teorinin önlenemeyen çöküşü

TİKP-AYDINLIK çizgisinin 1975'ten sonra geliştirdiği politikalarının temelini/özünü "sosyal emperyalizm" teorisi oluşturuyordu.

Bu özel teoriye göre: Sovyetler Birliği, 1956 yılında "Kruşçev'in karşı devrimci hükümet darbesiyle"[1] kapitalizme geri dönmüştür. Üstelik "Sovyetler Birliği, Kruşçev'den beri genç ve yükselen emperyalisttir."[2] Türkiye ve dünya halklarının baş düşmanıdır.

Bütün politik faaliyetlerini bu tezlere göre belirleyen ve yürüten TİKP-AYDINLIK çizgisinin bu özel ve en temel teorisi 12 Eylül 1980 darbesiyle birlikte özellikle ve öncelikle Türkiye pratiğinde yerle bir oldu:

Türkiye'de bir Sovyet işgali beklenirken ABD desteğinde 12 Eylül darbesi geldi[3].

Sovyetler Birliği'nin başlatacağı bir dünya savaşı beklenirken, tersine Sovyetler Birliği ba-

(1) "Kruşçev-Brejnev Dönek Kliğinin Karşı Devrimci Hükümet Darbesi" Aydınlık Yayınları, Ekim 1976.

(2) Doğu Perinçek, 'Türkiye Devriminin Yolu", Aydınlık Yayınları. Mayıs 1979, S:18 Doğu Perinçek, bu kitabına verdiği özel önemi önsözünde "Bugüne kadar yayınlananlar arasında okunmasını ve eleştirilmesini en çok istediğim yazılar bu kitapta yer almaktadır." (S:9) sözleriyle vurgulamaktadır. Oysa bu kitapta yazılanlar, çok değil aslında 1980'lere gelmeden iflas etmişti. Kitabın eleştirdiği fikirler haklı çıktı.

(3) TİKP I. Kongre Belgeleriyse "Bu dönemde gelişmenin esas yönü gene de Amerikancı faşizmin gerilemesidir." tesbitini yapıyordu. (Mart: 980, S:42)

rış politikalarına yöneldi.

ABD dünyada inisiyatifi ele geçirdi (veya ABD'nin dünyadakî ve Türkiye'deki hegemonyasının farkına varıldı).

Sovyetler Birliği içerde anti Kruşçev değil, anti Stalinist bir programla yenilenme/değişme yoluna girdi[4].

Böylece en temel tezler ve politikalar iflas etti.

teorik iflasın itirafı

"Sosyal emperyalizm" teorisinin en temel önermesi "Kruşçev'in karşı devrimci hükümet darbesi" teziydi. Kapitalizme geri dönüş iddiası karşı devrimci bir şiddet kullanımıyla birleştiriliyor ve "1953'te Stalin öldü, 1956'da Kruşçev işbaşına geldi." Sovyetler Birliği kapitalizme geri döndü[5] tahlilleri yapılıyordu.

"Sosyal emperyalizm" teorisinin en temel önermesinin tersine, Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'da gelişen muhalefet, anti Kruşçev değil, anti Stalinci bir programla ve demokrasi/çoğulculuk talebiyle çıkageldi. Kruşçevci karşı devrim tezini hayat doğrulamadı. Bu tez iflas etti.

Doğu Perinçek, bu teorik iflası şöyle itiraf ediyor: "SSCB'de geri dönüş kuşkusuz 'Kruşçev'in karşı devrimci hükümet darbesini' yaptığı anda olmadı. Bu saray darbesinin rolünü uzun boylu incelemiş de değilim."[6]

1975-80'lerdeki "Kruşçev'in karşı devrimci hükümet darbesi"[7] tezinden, Ocak 1989'da "Bu saray darbesinin rolünü uzun boylu *incelemiş de* değilim." (abç) düşüncesine varan Doğu Perinçek, "kapitalizme geri dönüş" tezinden de "Geri dönüş sosyalizmin erken aşamalarında nihayet bir yön değiştirmedir. İlerlemenin durması ve aşınmaya başlamasıdır."[8] tezine evriliyor ve eski teorisinde sessiz bir restorasyona girişiyordu.

Doğal ki Doğu Perinçek'in bu sonuçlara hangi teorik gelişmelerden sonra vardığı, kendisinin bütün düşünce değişmelerinde olduğu gibi merak konusudur. Zaten bu yazı da büyük ölçüde Perinçek'in düşünsel evrilmelerindeki ilkesizliklerini, ani dönüşlerini, ekletizmini anlatıyor.

eski teorinin restorasyonu girişimi

Öngörülen (sosyal emperyalizm merkezli Sovyetler Birliği'ni baş düşman alan) politikalar Türkiye gerçekleri karşısında yerle bir olunca, her şeyden önce hayat doğrulamayınca, TİKP-AYDINLIK saflarında bir teorik bunalım ve sorgulama süresi başladı (halâ da devam ediyor).

Özellikle baş düşman tesbitine tabandan yönelen eleştiriler karşısında "1980 öncesi tahliller doğruydu, bugün şartlar değişti, politikalar da değişti." şeklinde bir cevap verilmeye başlandı. Nitekim Doğu Perinçek'in "Çok Kutuplu Bir Dünyaya Doğru" yazısı[9] bu anlayışla yazılmıştı. Böylesi eleştirilere karşı da adı geçen yazı öneriliyordu.

Oysa gerçekte "sosyal emperyalizm" teorisi ve buna bağlı bütün politikalar çökmüştü. Aydınlık'ın teorik bunalımının özü de buydu.

TİKP-AYDINLIK saflarında bir teorik bunalım yaşanması ve sosyalizmin sorunlarıyla en temel konularının tartışma gündemine gelmesi kaçınılmazdı.

Bu kaçınılmazlık bu gurubun özel ve en temel teorisi olan "sosyal emperyalizm/geri dönüş" teorilerinin sonucuydu. Çünkü bu teori ve buna bağlı politikalar çökmüştü. Ayrıca varolan sosyalist ülkeler kapitalist/emperyalist sistemle aynı kategoriye konulmuş, hatta

(4) Bu konuda Halil BERKTAY'ın "Sovyetler Birliği ve Çin'de Gelişmeler" (*Saçak:* 53, Haziran 1988) ile "Bazı Tarihsel Sorunlar: I, II, III" (*Saçak:* 56, 57, 60 Eylül, Ekim/Kasım 1988, Şubat 1989) yazıları daha geniş olarak "sosyal emperyalizm" teorisini ve alt konularını sorguluyor.

(5) Doğu Perinçek, "Mao'nun Katkısı" (7 Eylül 1980) *Saçak:* 44, Eylül 1987, S:6.

(6) Doğu Perinçek, "Düzleyici Stalin, Bekçi Brejnev", *Saçak:* 59, Ocak 1989, S:24.

(7) Aslında SBKP tarihi açısından mutlaka karşı devrimci bir hükümet darbesi aramak ve bulmak gerekiyorsa bu, 20. Kongre değil, 1934'te yapılan 17. Kongre olabilir. Moskova Üniversitesi Profesörü Anotoly Butenko 17. Kongre için "Stalin'in Parti devlet bürokrasisinin, Lenin nesline ve Lenin'in politikasına karşı ezici bir zafer kazanmasını simgeliyordu." "Bu anti Leninist dönemeç Sergey Kirov'un katledilmesiyle noktalandı." diyor. (*Saçak:* 51, Nisan 1988, S:62)

(8) Doğu Perinçek, "Düzleyici Stalin Bekçi Brejnev", *Saçak:* 59, Ocak 1989, S:24.

(9) Doğu Perinçek, "Çok Kutuplu Bir Dünyaya Doğru", *Saçak:* 39, Nisan 1987. Perinçek'in yeni bir dünya tahlili olarak sunduğu bu yazı, büyük ölçüde Batılı muhafazakâr ve sağcı çevrelerin dünya tahlilleriyle, Çinli kaynaklardan yararlanıyor.

daha tehlikeli görülmüş ve 980'li yıllara gelinirken bütün çaba varolan sosyalist ülkelerin iktisadi ve toplumsal yönden *"geriliği"*ni kanıtlamaya verilmişti.

Batılı kapitalist ülkelerin Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa'dan *"ileriliği"* sürekli öne çıkarılıyor, sosyalist ülkelerin bütün lekeliliklerine rağmen kendi gelişim süreçleri içindeki ilerlemeleri ve kazanımları kesinlikle gözardı ediliyordu. Sonuçta Aydınlık safları kapitalizmin üstünlüğü ideolojisine açık hale geliyordu.

Kaynağını "sosyal emperyalizm/geri dönüş" tezinden alan bu ideolojik elverişlilik ortamının üzerine bir de 12 Eylül darbesi ve kapitalizmin görece atılımları gelince, devletten ağır darbeler yememesine karşın Aydınlık saflarında sosyalizme karşı inançsızlık, teoriye karşı güvensizlik bunalımı yaşandı. Önemli bir potansiyel sosyalizmden koptu. Benzer bir süreç dünyadaki bütün maocu akımlarda yaşandı.

O nedenle 1980'lere gelindiğinde ve daha sonraları "sosyal emperyalizm/geri dönüş" teorisinden kaynaklanan sağ hatalar esas tehlikeyi oluşturuyordu.

Nitekim bugün de "sosyal emperyalizm" teorisinden koptuğu ölçüde *Sosyalist Birlik* çevresi sola, sosyalist güçlere yaklaşırken, solla benzer duyarlıkları paylaşmaya başlarken, yine "sosyal emperyalizm" teorisine bağlılıkları sürdüğü ölçüde de Sosyalist Parti ve Saçak Çevresi soldan kopmakta sağa kaymakta, Batı merkezli ideolojilerin etki alanına girmektedir.

1980'lerde TİKP-AYDINLIK saflarında başlayan teorik bunalım ve sorgulama süreci "sosyal emperyalizm" ve bunun alt konularında derinleşirken bugünkü muhafazakar merkezin başında bulunan kişi kültü, bir teorik restorasyon girişimine başladı. Bütün çaba, eski teorinin esas olarak doğru olduğunu kanıtlamaya yönelikti.

Teorik restorasyona sosyalizmin sorunları konusunda "Sosyalizmin Sorunları ve Teorik Atılım"[10] yazısıyla başlanırken, dünya tahlili ve baş düşman konularında "Çok Kutuplu Bir Dünyaya Doğru"[11] yazısıyla devam edilmiş ve muhafazakâr ideolojinin restorasyonu

(10) Doğu Perinçek, "Sosyalizmin Sorunları ve Teorik Atılım", *Saçak:* 24, Ocak 1986.

(11) Doğu Perinçek, "Çok Kutuplu Bir Dünyaya Doğru", *Saçak:* 39, Nisan 1987.

"Düzleyici Stalin Bekçi Brejnev"[12] yazısıyla tamamlanmıştır.

Aslında teorik restorasyonla yapılan eski teorinin[13] kıyısından köşesinden düzeltme girişimidir. Eski teorinin özü aynen korunmakta, marksizmin yaşayan özü, somut şartların tahlili ilkesi bir tarafa bırakılmaktadır. 1960'lı yılların kavramları ve ayrımları esas alınmakta, tam bir ideolojik geri dönüş yaşanmaktadır.

eski teorinin karikatürü veya trajediden komediye

Muhafazakâr çizgi (SP merkezi ve *Saçak* dergisi)nin eski teoriyi restore etme, payandalar bulma ve canlandırma girişimi, sosyalizmde yenilenme, birlik-muhasebe ve demokrasi isteğine, karşı çıkmayla el ele yürütüldü.

Kadrolar ve taban, 1960'lı yılların kavramlarına/ayrımlarına doğru çekilmeye çalışılırken, diğer taraftan solla araya duvar örme, düzen içi tekke kurma, solda yapay bölünmeler yaratma ve Türkiye özgüllüklerinden uzaklaşma sürecine girildi.

Bu dönemde SP içinde ortaya çıkan ve gelişen muhalefet kanadı, özellikle kanat toplantılarıyla eski teoriyi SP içinde eleştirerek tabanda bir etki yaratınca, başlangıçta Gorbaçov reformlarına "Bu, birlik platformu için *çok önemli* bir gelişmedir."[14] (abç) diyen Doğu Perinçek salt kişi kültünün duygusal ağırlığına dayalı "Gorbaçov Nereye Gidiyor?"[15] konferansları başlattı.

Eski teorik saflaşmaları canlandırmaya, "sosyal emperyalizm" teorisine eklemlenen bir "Gorbaçov revizyonizmi" tezine göre tabanı hizaya getirmeye ve tamamen geri bilince ses-

(12) Doğu Perinçek, "Düzleyici Stalin, Bekçi Brejnev", *Saçak:* 59, Ocak 1989.

(13) "ESKİ TEORİ" terimiyle geniş anlamda Stalinciliği ve "Stalinizmin ana gövdesinden çıkan bir kolu, kültür devrimi maoculuğu kolunu" (Halil Berktay, *Adımlar:* 12, 11-24 Haziran 1989, S:14) kastediyorum. Dar anlamda ve bu yazıda daha çok kullanıldığı haliyle: "sosyal emperyalizm" teorisi ve alt konuları ile buna bağlı oluşturulan politikaları, yanısıra % 90 hatalı ve olumsuz olarak tesbit ettiğim 1978-1983 döneminin teorik-ideolojik-siyasi metni olan "TİKP I. KONGRE BELGELERİ"nde dile getirilen çizginin bütününü kastediyorum.

(14) Doğu Perinçek, SP Kuruluş Toplantısı Konuşması. *Saçak:* 43, Ağustos 987, S:11.

(15) Doğu Perinçek, "Gorbaçov Nereye Gidiyor?" *Saçak:* 60, Şubat 989, S:22.

lenmeye yönelik olan bu konferanslar, hiç bir yeni önerme/düşünce getirmemenin yanısıra tam bir teorik tutarsızlığın ve açmazın, eski teorinin karikatürleştirilmesinin örnekleriydi.

"Gorbaçov Nereye Gidiyor?" adlı konuşma metninde Doğu Perinçek, eski teorinin restore edilmiş "yeni" tezlerini a) Gorbaçov tahlilini ve Gorbaçov'la olan farklılığını, b) Sovyetler Birliği'nin toplumsal sistemine ilişkin "yeni" iddialarını, c) Sovyetler Birliği'ne karşı politik tavrını açıklamaktadır.

Bu konuşma metninin baştan sona teorik ve siyasi tutarsızlıklarla, çelişmelerle dolu olduğunu dikkatli bir okuyucu, daha ilk okumada farkedecektir.

doğu perinçek'in gorbaçov'la olan farklılığı!!!

Doğu Perinçek, Gorbaçov'la olan farklılığını şöyle ifade ediyor: "Sovyetler Birliği hakkındaki teşhisleriyle Gorbaçov'un bizim partimize (SP, A.Demir) üye olabileceğini belirttik. Klişeler önemli değil, fakat içerik olarak Gorbaçov'un Sovyetler Birliği hakkındaki saptamaları bizlerin yıllardır söyledikleridir. Ancak onun amacı çıkmazı göstererek piyasacı sisteme yönelmektir."[16]

Bu tesbitleriyle Doğu Perinçek'in aslında Gorbaçov'la arasında yapay ayrılıklar yarattığını ileri sürebiliriz: Çünkü Gorbaçov, Sovyetler Birliği konusunda yıllardır Doğu Perinçek'in söylediklerini tekrarlamaktadır, zaten Perinçek de "Sovyetler Birliği'ni adlandırma benim için temel bir ayrılık noktası değil."[17] dediğine göre Gorbaçov'la aynı partide birarada olunabilir.

Fakat Perinçek, Gorbaçov'la olan farklılığını "Ancak onun amacı çıkmazı göstererek piyasacı sisteme yönelmektir." diyerek açıklamaktadır.

Oysa Doğu Perinçek'in de "Kamu kesiminin özel girişimle yanyana ve rekabet ederek kendini kabul ettirdiği, iç ekonomik faaliyette değer yasasının işlediği planlı bir karma ekonomi"yi[18] savunduğunu ve Sosyalist Parti programının 50. maddesinin de karma ekonomiyi "planlı ekonomi ile piyasa mekanizmalarını" birleştirerek uygulamayı önerdiğini hatırlayacak olursak aslında Perinçek ile Gorbaçov arasındaki ayrılığın gerçekten de yapay kaldığı sonucuna varabiliriz.

sovyetler birliği'nin toplumsal sistemine ilişkin iki "yeni" tez

Doğu Perinçek adı geçen konuşma metninde Sovyetler Birliği konusunda "yeni" olarak iki tez ileri sürmektedir veya eski teorinin restore edilmiş "yeni" tezlerini açıklamaktadır. Bu tezlere göre: I- "Sovyetler Birliği antagonist sınıflı bir toplumdur.", II- "Bugün özel mülkiyet Sovyetler Birliği'nde mevkiler ve ünvanlar biçimindedir."[19] Bu nedenle de Sovyetler Birliği sosyalist bir toplum değildir.

Doğu Perinçek'in Sovyetler Birliği'nin sosyalist olmadığına ilişkin olarak ileri sürdüğü toplumda antagonistleşme ve mevkilere, ünvanlara, fonksiyonlara dayalı ilişkiler biçimi, günümüzde varolan sosyalist ülkelerin hangisi için geçerli değildir acaba? Buna yanıt vermek gerekiyor.

Varolan sosyalist ülkelerin hemen hemen hepsinde bir antagonistleşme ve bürokratlaşma, iktidarın mevkilere ve fonksiyonlara göre paylaşımı vardır. Perinçek'in bu ölçütü kendisinin sosyalist olarak kabul ettiği Arnavutluk, Çin, Romanya, K.Kore, Küba gibi ülkelerde fazlasıyla vardır. Oysa bu sosyalist ülkelere göre Sovyetler Birliği'nin Gorbaçov reformlarıyla bir demokratikleşme ve değişme sürecine girdiğini saptayabiliyoruz.

Yine günümüzde bütün sosyalist ülkelerde toplumsal/siyasal yaşamda demokratikleşme ve iktidarın bürokratik karakterinin değiştirilmesi kitle insiyatiflerine, kitle mücadelelerine bağlıdır. Fakat bu, yalnızca Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa için değil, bütün sosyalist ülkeler için geçerlidir. Varolan sosyalist ülkeler de böyle bir süreç içindedir. Buralarda temel

(16) Agy. S:29.

(17) Doğu Perinçek, "Dünyayı Değiştirme Mesajını 2000'lere Taşımak", *Saçak:* 56, Eylül 1988, S:15.

(18) Doğu Perinçek, "Alternatif Sorununa Bir Giriş", *Saçak:* 22 Kasım: 985, S:18-27.

(19) Doğu Perinçek, "Gorbaçov Nereye Gidiyor?", *Saçak:* 60, Şubat: 989, S:29. Yine D. Perinçek, "Düzleyici Stalin, Bekçi Brejnev" yazısında (*Saçak*, Ocak 989), "Sovyetler Birliği'ne böyle bir özel mülkiyet hakimse bu sistemin adı nedir o zaman?" (S:20) diye sormaktadır. Aynı soruyu, Çin, Arnavutluk, K.Kore, Romanya, Küba açısından biz de kendisine soruyoruz.

sorun, sosyalist demokrasi bağlamında demokratikleşme ve özgürleşmedir. O nedenle de Doğu Perinçek'in bu sorunu "Bir toplum iktidar düzlemindeki barışçı değişiklerle yeniden sosyalizm kuruluşu rayına oturma şansına sahipse sosyalist rengini koruyor demektir."[20] şeklinde koyması ve böyle bir şart koşması varolan sosyalist ülkelerin temel sorunlarını kavramadığını gösteriyor. Bu ülkeleri somut olarak tahlil etme yerine Perinçek, kaba bir indirgemecilikle eski teorinin kavramlarıyla düşünmeyi tercih ediyor.

Bu durumda Doğu Perinçek, sosyalist ülkelerin rengi sorununu "iktidar düzlemindeki barışçı değişikliklerle yeniden sosyalizm kuruluşu rayına oturma"[21] imkanına bağladığına göre SBKP 17. Kongresini ve seçimi kazanan S.Kirov'un katledilişini, Stalin'in partiyi/iktidarı zorla gasbedişini nasıl açıklayacaktır (Bakınız: Dipnot 7).

Gorbaçov'un programını *"Brejnev'in sistemini kırabilmek* içindir." (abç) diye tanımlayan Doğu Perinçek, Gorbaçov'un iktidara gelişini[22] ve Sovyetler Birliği'ndeki değişmeleri hangi düzlemde açıklayabilir?

Bu nedenle varolan sosyalist ülkelerin temel sorunlarının ve somut koşullarının, yaşadıkları süreçlerin somut olarak tahlil edilmesini, ayrıca bu ülkelerdeki halkın demokratik taleplerinin ve kitlesel insiyatiflerinin desteklenmesini de içeren bir eleştirel yaklaşımı benimseme yerine indirgemeci bir mantıkla, mutlaka bu ülkelerin "rengini belirleme" veya "adını koyma" anlayışıyla varolan sosyalist ülkelerin niteliklerini iktidar düzlemindeki barışçı/şiddetçi değişiklik imkanına bağlamak, varolan sosyalizmlerin sorunlarını ve koşullarını kavramakta ve çözümlemekte yetersiz kalmaktadır.

O zaman Mehmet Şehu ve arkadaşlarının Arnavutluk Emek Partisi içindeki mücadelesinin M.Şehu'nun öldürülmesiyle sonuçlanmasını, yine Çin'de en son yapılan demokrasi gösterilerini ve öğrencilerin katledilmesini, Doğu Perinçek'in "iktidar düzlemindeki barışçı değişiklik imkanı" teorisi nasıl açıklayacaktır acaba? Bu durumda Perinçek, Çin'in rengini ve adını nasıl koyacaktır?

Böylece Perinçek'in sözümona "yeni" tezleri de, "iktidarda barışçı değişiklik imkanına göre sosyalist ülkelerin rengi"ni belirleme tezi de en fazla üç ay dayanabilmiş ve Çin'deki olaylarla yerle bir olmuş, iflas etmiştir.

devrimci politika yapmak adına ilkesizlik ve tutarsızlık

Doğu Perinçek "Sovyetler Birliği önümüzdeki 15-20 yıl içinde bugünkü süper devlet konumunu kaybedecek. (...) Bunu gördüğüm için de devrimci politika yapan bir insan olarak bugün emperyalist olduğunu vurgulamakta bir yarar görmüyorum."[23] diyor.

Fakat bu konuda Doğu Perinçek, politika yapmak adına tam bir tutarsızlık ve ilkesizlik örneği sergilemektedir. Nitekim Sovyetler Birliği için halâ "Dışa karşı da yayılmacı"[24], "Halâ bir süper devlettir, sosyal emperyalisttir."[25] "Brejnev doktrinini henüz terk etmemiştir."[26] diyen Perinçek, diğer taraftan aynı yazısı içinde "Sovyetler Birliği dışarıya saldırgan mesaj vermiyor."[27] "Dünya hegemonyası emellerinden caymıştır."[28] "Bugün emperyalist olduğunu vurgulamakta yarar görmüyorum."[29] diyerek içine düştüğü teorik/politik kaosu ve eski teoriyi canlandırma çabasının iflasını itiraf etmiş olmaktadır.

Nitekim aynı durum Sosyalist Parti için de sözkonusudur. SP I. Kongre Raporu[30] "Sovyetler Birliği"nin Afganistan işgaliyle doruğa tırmanan *BÜYÜK DEVLET POLİTİKALA-*

(20) D. Perinçek, "Düzleyici Stalin, Bekçi Brejnev", *Saçak:* 59, Ocak 989, S:27.

(21) Burada, sosyalist ülkelerin rengi konusunun "şiddet" sorununa indirgenmesi, Sovyetler Birliği'nde "geri dönüş"ü şiddete dayalı bir karşı devrimle açıklayan ve bunu da, 1956'da "Kruşçev'in Hükümet Darbesi"ne bağlayan eski teorinin mantığıyla uyum var.

(22) Doğu Perinçek, Gorbaçov Reformlarına "Brejnev sistemini kırabilmek için" (*Saçak:* 60, Şubat 1989 S:29) diyor. Gorbaçov, Batı Almanya ziyaretinden önce yaptığı parlamento konuşmasında "Bugüne kadar yedi ölüm tehlikesi atlattım, bir o kadar da öldüğüm, ailemin de katledildiği haberleri yazıldı." diyor. (*Milliyet*, 13.06.1989)

(23) D.Perinçek, "Gorbaçov Nereye Gidiyor?", *Saçak:* 60, Şubat: 1989, S:30.

(24) D.Perinçek, "Sosyalist Sol Konuşuyor" kitabına cevabı. Cem Yayınevi, 1989, S:28.

(25) D.Perinçek, "Gorbaçov Nereye Gidiyor?", S:23.

(26) Agy S: 26.

(27) Agy S: 30.

(28) Agy S: 23.

(29) Agy S: 30.

(30) SP I. Kongre Raporu. *Saçak:* 62, Nisan 989, S: 16.

RI..." (abç) ifadesini kullanmaktadır.

Aslında tutarsızlık, eski teoriden kopamayıştan kaynaklanıyor. İşgallerin, müdahalelerin, ülke paylaşmanın, despotizmin açık örnekleriyle dolu olan Stalin döneminin sosyalist, Brejnev dönemindeki aynı/benzer uygulamaların sosyal emperyalist değerlendirilmesinin nedeni budur. Oysa Stalin'in işgal, müdahale, ülke paylaşma, despotizm vb gibi politikaları bir devlet politikası olarak Brejnev döneminde de sürdürülmüştür. Arada bir devamlılık vardır. Gorbaçov'un politikaları ise burada hem ilkesel düzeyde, hem de pratikte bir kopmayı, bir ayrılmayı ifade etmektedir.

SBKP 19. Konferans Belgeleri Yugoslavya, Küba, en son Batı Almanya ortak bildirilerinin içerikleri[31], hatta Gorbaçov'un BM Konuşması bu ilkesel kopuşu hem de bir özeleştiri çerçevesinde ifade etmektedir. O nedenle de Doğu Perinçek'in "Sovyetler Birliği, Brejnev doktrinini henüz terk etmemiştir." "Yayılmacı faaliyetlerini ilkesel düzeyde mahkum etmemiştir."[32] sözleri gerçeklerden ve somut durumdan ne kadar uzaklaştığının bir göstergesi olmanın yanında Perinçek'de günlük gazete düzeyinde bile bir okuma/bilgilenme eksikliği olduğu kanısını okuyucuda uyandırmaktadır. Aynı durum, SP I. Kongre Raporu'nda da görülmektedir: Uluslararası ilişkilerde barış etkeninin böylesine arttığı bir dönemde SP I. Kongre Raporu, "dünya savaşıyor", "savaş bulutları", "dünya savaşı" vb tahlilleri yapmaktadır[33].

Doğu Perinçek'in Sovyetler Birliği ve Gorbaçov için yaptığı "dışta barışçı iklim yaratmak, içte ekonominin inşasına yönelmek... Bir barış tercihinin sonucu değildir."[34] vb tahlilleri aslında ABD'nin en sağcı unsurlarının tahlilleriyle, Kissinger, Brezinski'nin tahlilleriyle, tam bir paralellik göstermekte ve örtüşmektedir. Nitekim Doğu Perinçek, dünya tahlillerinde sık sık Kissinger ve Brezinski'ye göndermeler yapmakta ve onlardan yararlanmaktadır[35]. Böylece "sosyal emperyalizm" teorisinin ABD'yle ittifak politikası bugün ideolojik düzlemde sürdürülmektedir.

Özünde bütün sosyalizm deneylerinin başarısızlıkla sonuçlandığı fikrine sahip olan ve örtük olarak dünyada bir sosyalizm alanının kalmadığını veya bulunmadığını düşünen Doğu Perinçek, böylece kapitalist ülkelerle sosyalist ülkeler arasındaki günümüz dünyasının temel çelişmelerinden en önemlisini reddetmiş olmaktadır. O nedenle de gerek Doğu Perinçek, gerekse SP I. Kongre Raporu, dünyada sosyalist ülkelerin olmadığı veya varolan sosyalist ülkelerin kapitalist/emperyalist sistemle aynı kategoride ele alındığı bir tahlile sahiptir.

saçak dergisi "kruşçev döneminde" yaşıyor

Sosyalist Parti ve *Saçak* dergisi çevresinin eski teoriyi canlandırma veya tekrarlama tutumu Mehmet Bedri Gültekin'in "Kruşçev'den Gorbaçov'a 'Yeni Çağ' 'Yeni Düşünce' " adlı yazısında tam bir geçmişe dönüş halini almıştır[36]

Bu yazının ana teması, "Yeni çağ tahlillerinin ilk sahibi Kruşçev'dir", "Gorbaçov, Kruşçev çizgisinin daha olgun halidir."[37] "Yeni çağ, yeni düşünce teorilerine 1950'lerde Tito'da rastlıyoruz."[38] vb düşüncelerdir.

Yazı, günümüzün en temel sorunlarına ve Gorbaçov'un uluslararası politikalarına 1960'ların kavramları ve ayrımlarıyla yaklaşmaktadır.

Yazı, günümüz dünyasının, ayrıca Sovyetler Birliği, Doğu Avrupa ve diğer sosyalist ülkelerdeki gelişmelerin somut tahlili yerine tarihsel paralellikler ve benzetmeler yaparak kaba bir tekrarcılık temelinde sosyal emperyalizm teorisinin uzantısında "Tito revizyonizminin

(31) Bu ortak bildiriler, her partinin kendi yolunu kendisinin çizmesini, devrim, karşı devrim ihracının yanlışlığını, kendi kaderini tayin hakkını, konferans belgeleri ise savunmada yeterli caydırıcılık ilkesini vb. vurgulamaktadır.

(32) D.Perinçek, "Gorbaçov Nereye Gidiyor?", *Saçak:* 60, Şubat: 1989, S:29.

(33) SP I. Kongre Raporu. *Saçak:* 62, Nisan 1989, S:4.

(34) D.Perinçek, "Gorbaçov Nereye Gidiyor?", S:23.

(35) Doğu Perinçek'in "Çok Kutuplu Bir Dünyaya Doğru", (*Saçak:* 37, Nisan 1987), "Dünyayı Değiştirme Mesajını 2000'lere Taşımak" (*Saçak:* 56, Eylül 1988, S:20), "Gorbaçov Nereye Gidiyor?" (*Saçak:* 60, Şubat 1989) yazılarında, ayrıca SP I. Kongre Raporunun dünya tahlilleri kısmında (*Saçak:* 62, Nisan 1989) Kissinger, Brezinski vb. batılı muhafazakâr çevrelerin dünya tahlillerinden bol bol aktarmalar ve yararlanmalar vardır.

(36) M.Bedri Gültekin, "Kruşçev'den Gorbaçov'a Yeni Çağ ve Yeni Düşünce", *Saçak:* 64, Haziran 1989, S:29.

(37) Agy. S:31.

(38) Aynı yerde.

devamı kruşçev revizyonizmi ve onun devamı Gorbaçov revizyonizmi" tezini ileri sürmektedir. Sosyalistlere hiç de yabancı olmayan bu tez, "Sovyetler Birliği, Kruşçev'in karşı devrimci hükümet darbesiyle kapitalizme geri dönmüştür." tezinin bir tekrarıdır. Nitekim M.Bedri Gültekin de "Kruşçev, devrimci çizgiden ayrılışın başını temsil ediyordu."[39] demektedir.

Bu nedenlerle kaba bir tekrarcılık ve indirgemecilik örneği olmaktan öteye gidemeyen bu tezleriyle Saçak dergisi Kruşçev döneminde yaşamaktadır. Bu bilinç ve kavrayışıyla da teorik olarak halâ 1960'ların "Uluslararası Komünist Hareketin Genel Çizgisi"[40] ve "Bütün Ülkelerin İşçileri Birleşiniz"[41] adı altında toplanan ÇKP yazı ve makalelerini aşamamıştır.

Oysa sosyalistler bugünkü bilinç ve teorik düzeyleriyle 1960'lardaki bu tartışmanın bir muhasebesini[42] yapmak ve sonuçlar çıkarmak durumundayken, günümüzün sorunları karşısında bugün yeniden bu kaynaklara dönmek zihinsel donmanın yanında Stalin-Brejnev çizgisini aklamak anlamına gelir.

Bugün bir Gorbaçov değerlendirmesi, Kruşçev ve Tito ile benzerlikler ve paralellikler kurularak değil, tersine Brejnev dönemiyle karşılaştırılarak yapılabilir. Çünkü bugünkü bilgimizle 1960'lara baktığımızda ÇKP'nin Tito ve Togliatti eleştirisinin aslında Stalin despotizmini ve hegemonyacılığını gözardı ettiğini, yine o dönemde esas eleştirinin Stalinciliğe yönelmesi gerektiğini kavrıyoruz. Nitekim ÇKP, 1970'lerde Tito ve İKP'ye karşı olan tavrını bu yönde değiştirmişti.

Doğu Perinçek ve M. Bedri Gültekin'in Gorbaçov tahlilleri, Brejnev döneminin politikalarıyla bir karşılaştırmayı içermediğinden, değerlendirmelerde böyle bir yöntem benimsenmediğinden Brejnev neredeyse aklanmaktadır.

Oysa Gorbaçov, en temel sorunlarda ve konularda Brejnev politikalarından kopmuştur. "Sınırlı egemenlik", "devrim ihracı", "uluslararası sınıf savaşı", "uluslararası diktatörlük" gibi Brejnevci teoriler tümüyle terkedilmiştir.

Gorbaçov, Yugoslavya ortak bildirisinde her partinin kendi yolunu kendisinin çizmesini önermiş, Küba ortak bildirisinde devrim ve karşı devrim ihracına karşı çıkmış, Birleşmiş Milletler konuşmasında devletlerarası ilişkilerde güç kullanımını reddetmiş[43] ve seçme özgürlüğünü savunmuş, en son B. Almanya ortak bildirisinde ulusların kendi kaderini tayin hakkını vurgulamış, böylece Brejnev politikalarını hem ilkesel düzeyde, hem de pratikte mahkûm etmiştir. Yine SBKP 19. Konferansıyla eski despotik, Stalinci yönetim mekanizmaları yerine daha demokratik ve katılımcı yöntemler benimsenmiştir. Bu alanda da Stalinci-Brejnevci kurumlar terkedilmiştir. Bu nedenle de despotik/hegemonyacı Stalin/Brejnev çizgisine *göre* Gorbaçov'un çizgisi *daha* ilericidir ve demokratiktir. Gorbaçov'un bütün dünyada ilgi toplaması da bu yüzdendir.

M.Bedri Gültekin, devletlerarası ilişkilerde, şiddete başvurmayı, güç kullanılmasını reddeden, devrim ve karşı devrim ihracına karşı çıkan, buna karşılık kendi kaderini tayin hakkı ve seçme özgürlüğünü, nükleer savaşa karşı barışı savunan Gorbaçov'un bu görüşlerini, "Bu fikirlerin ilk sahibi Kruşçev ve Tito'dur." diye reddederken aslında bütün insanlığın evrensel değerleri haline gelen bu konularda acaba kimlerin safında yer tutmuş olmaktadır.

İşte bu nedenle sosyalizmde yenilenme ve eski teorileri aşma ancak varolan sosyalizm alanlarına karşı eleştirel bir yaklaşım tavrını benimsemekle mümkün olabilir. Yoksa *Saçak* dergisi gibi insanlığın bugün ulaştığı genel bilinç düzeyinin ve evrensel değerlerin çok gerisinde, Stalinci, Brejnevci ilkeler sosyalizm diye tekrar edilir.

(39) Agy S:39.
(40) İnter Yayınları, 1988.
(41) Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ekim 1976.
(42) 1960'larda ÇKP, teorik olarak emperyalist savaşların kaçınılmazlığını, SBKP ise bir nükleer savaş tehdidine karşı barışı savunuyordu. Başka deyişle ÇKP savaşı, SBKP ise barışı vurguluyordu. Acaba 30 yıl sonra bugün hangi tez haklı çıktı?
Ayrıca bugün M.B.Gültekin, savaş konusunda 1960'ların ÇKP tezlerine dayanırken barış ve silahsızlanma talebi konusunda ne söyleyecektir. Günümüzde savaş ve barış etkeninden/olasılığından hangisi belirleyicidir? Bunu, 1960'ların ÇKP'sinin makaleleri değil, günümüzün dünya tahlili açıklayabilir. M.B.Gültekin'de olmayan yöntem budur.

(43) Sosyalist Parti de devletlerarası ilişkilerde "sorunları zor yoluyla çözmeye karşı" olduğunu belirtiyor (SP Programı, Mad: 42).

Erol Bulancaklı

sosyalizm ve sanat üzerine değinmeler

Marksizmde Edebiyat ve Sanat üzerine bir makalenin-konu kapsamlı olunca-sınırlılığı kaçınılmaz. Bu nedenle edebiyat ve sanat kavramını yalnızca bir halkasından ele alıp, açıklamaya çalışacağız. 1920'lerde Avrupa ve Sovyetler'de tartışılan aradan geçen kırk yıl boyunca Jdanovcu pratiğinin konuşulduğu ve 1960'larda tekrar esasa dönülen bir konu bu: Parti örgütü ve yazını makalesi. Makaleyi yıllar sonra gündeme getirense Druşba Narodov dergisi. Derginin 4. sayısında Krupskaya'nın o zamana kadar bilinmeyen ve "Lenin'in makalesinde güzelsanat olarak edebiyatı kastetmediğini" açıklayan mektubu yayınlandı. Krupskaya'nın mektubuna göre Lenin parti örgütü ve yazını makalesinde edebiyat yerine literatürü kastediyordu.

Mektup yayınlandığında çıkan tartışmaların ana odağı ise yukardaki belirlemeydi. Doğruluğu ve yanlışlığı üzerine çıkan tartışma ve değerlendirmeler bugün bile sona ermiş değil. Lenin'in bu makalesinin sertlikler ve aydınlara karşı belli bir tavır içerdiği doğru, ama aynı Lenin farklı zamanlarda makaleye ters düşebilecek yorumlar da yapmıştır. Lunaçarski ile tartışmalarında, Bogdanov'u değerlendirmesinde Proletkult anlayışından çok uzakta durmuş ve "Düşüncelerin ve aklın insanlığın biriktirdiği bütün hazinelerle zenginleştirilmesi gerekir" demiştir.

proletkült

Bence Lenin'in anlayışı için bir genelleme yapacak olursak, onun yorumunun neden Jdanovcu düşünceye kaynaklık ettiğini ve onun ütopyasıyla pratikte gerçekleşen arasındaki büyük ayrımı da anlamış oluruz. O zaman Parti Yazını makalesinin de açıklığa kavuşmasında

bir adım atılmış olur. Lenin "Edebiyatın mekanik bir eşitlemeye, tek düzeliğe, çoğunluğun azınlık üzerinde egemenliğine pek yatkın olmadığına kuşku yoktur. Bu alanda kişisel inisiyatife, bireysel eğilimlere, düşünceye ve hayal gücüne, biçim ve içeriğe çok daha geniş bir yer ayırmak gerektiği tartışma götürmez bir gerçektir" der ve "Edebiyat tek bir büyük sosyal demokrat ailenin bir çarkı haline gelmelidir" deyip konuyu somutlaştırırken, sözleri ve kendi kendisiyle çelişmez. Onun bu yorumuna kaynaklık eden Bolşevik partisinin "Sosyalist demokrasi" ve "Bin kat daha demokratik" bir toplum projesidir. Egemen sınıf dışında çoğulculuğu savunan ve benimseyen bir yapılanma ve anlayış bütününe denk düşen bir edebiyat yorumudur onunkisi. Bu nedenle "Kahrolsun partisiz edebiyatçılar" deyişi, "Modern sosyalizmin/Yepyeni bir yaşam tarzının" uygulanış ve kavrayış biçimiyle birbirine denk düşer. Ne ki, ilerideki pratik böyle olmamış, Lenin'in makalesi doğmatik eylem klavuzuna döndürülmüş, geçicilikler yerini kalıcılığa bırakmış, sonuçta Stalin'in ekonomist yorumu Jdanovcu sanat pratiğine yansımıştır. Karşımıza çıkansa tek partili sisteme ve demokrasizliğe denk düşen resmi devlet sanatıdır.

"Proletarya kültürü kapitalist, feodal, bürokratik toplumların boyunduruğu altında insanlığın bulup derlediği bilgiler bütününün mantıksal bir gelişimi ve bütün hepsini içerip aşan bir ürünü olmalıdır" diyen Lenin'le resmi tarih anlayışına göre her zaman farklı saflarda bulundukları iddia edilen Troçki'nin birbirlerine en yakın bulundukları konulardan biri de Sanat/Kültür olayıdır. Troçki gibi Lenin'in de proleter kültür ve onun teorilerine karşı tutumu açık ve netti. Bu açık ve netliği oluşturan, oluşturmasını gerekli kılan nedenler materyalist teorinin kaynağında yatıyor. Örneğin Marx, toplumun "İki yönünün simetrik bir ilişki olmadığını, tarih boyunca uyumlu bir biçimde elele yürümediğini açıkça ortaya koyar. Sanat, hukuk, siyaset, din vb. gibi her öğenin sınıf savaşımının ya da ekonomik durumun basit bir ifadesine indirgenemeyen, kendi iç evrimi vardır" der. Böyle bir tanım Troçki'nin de sanat tarifine uyar. Yine Lenin'le Troçki'nin proletkült'e yaklaşımı Marx'ın "her şeyden kuşkulan" öndeyişi ve sosyalist demokratik anlayışa eş düşer. Troçki Proletkültçülerin çalışmalarını yok saymaz, ama bu proleter kültür değildir der. O sosyalist kültür kavramını kullanır. Kültürü kelime anlamıyla geçici olan proletaryanın gittikçe kısalması gereken kollarına teslim etmez. Bir yanıyla devrime karşı olup olmama temelinde çeşitli grup ve akımlara yaşam hakkı savunurken, diğer yanıyla da Lenin'in parti edebiyatı kavramını daha da geliştirerek sosyalist sanat üzerine açılımlar ve yeni yaklaşımlar getirir.

Burjuvazinin birkaç yüzyıllık geçmişinde iktidara gelişi ve yerleşmesinde politik/estetik/bilimsel vs. hazırlığı ve birikimi vardır. Burjuvazi feodal toplumun bağrında yeşermiştir. Tıpkı feodalizmin köleci toplumun bağrında yeşermesi gibi. İçiçe gelişme ve yeşerme yalnızca ekonomik/politik anlamda değil bütünün her bir parçasında burjuvaziye geniş bir yol açtı. Marat ve Robesspier'de yalnızca siyasal kimlikleriyle değil sanatın her bir dalında adları ve eylemleriyle yerlerini almıştır. Bastille'nin burjuvazi için bugün bile anlamı vardır. Proletarya ise tam tersi, burjuva toplumunun bağrında gelişme ve yerleşme sürecini yaşayıp tamamlayamaz. O yalnızca sınıf olarak vardır ve bir üretim olarak sanatı şekillendirebilmesi politik iktidarı ele geçirmesiyle mümkündür. Bu burjuva toplumunda sanat/estetik konularında kendi yansımasının olmadığını göstermez, ama yeterli değildir. Bu alandaki gelişimini ve kendini ancak iktidar sonrası süreçte gösterebilir. O yapmak istediklerini yukardan aşağı gerçekleştirerek bir yandan varoluşunun koşullarını yok etmeye çalışırken, yeni proleter rejimin geçiciliğini sağlarken, diğer yandan da yeni bir dönemin başlangıcı için birikimler oluşturmak yolunu yeğleyecektir. Bu anlamda "burjuva kültür ve sanatını, proleter kültür ve sanatı ile karşılaştırmak temel bir yanlışlık olur. Proleter rejimi bir geçiş dönemi olacağından proleter kültür ve sanatı da hiçbir zaman var olmayacaktır. Proleter devrimin tarihsel anlamı ve ahlaki büyüklüğü, bir sınıf kültürü olmayacak, ama ilk kez gerçek bir insanlık kültürü olacak bir kültürün temellerini atmasında yatmaktadır."

Yukardaki yaklaşım bir çelişki gibi gelebilir, ama prosedürün işleyişine uygundur. Amaç sınıf özelliklerini güçsüzlendirmek, yani proleter devletin sönüşü değil midir? Öyleyse başarı ve gelişmeye, toplumsal ilerlemeye bağlı

olarak sönenle birlikte yeni bir toplumun, sınıfsız toplum ve kültürünün ortaya çıkması gerekir. Bu tarihsel maddeci değerlendirme ilk alıntılarda da belirtmeye çalıştığımız gibi "eş eşe düşme" anlayışının yanlışlığını da ortaya koyar. Proleter devlet: Proleter kültür, ekonomik yapı ve ona eş düşen üstyapı. Bu plana göre burjuva dönemi ile proleter dönemi kaba ve matematiksel biçimde bir ikiz kardeş gibi ele alınmak zorunda kalınır. Tam bu noktada proleter devletin geçiciliği de unutulur veya yok sayılır ya da sürekliymiş gibi ele alınır. Böyle bir yaklaşımla karşımıza neler çıkmaz ki! Örneğin kalıcılığına inanan ve yeni kültürü yaratma iddiasında olanlar için "Raphael'i yakın" sloganı son derece doğal hale gelir ki, burada Mayakovski ve Yessenin'i trajik sonlarıyla anımsamak yerinde bir davranış olacaktır. Keza aynı iddia sahiplerinin Tolstoy'u da yok sayması gerekir. Çünkü bu ünlü yazar kimi kitaplarında o küfredilen James Joyce'nin Ulyess'indeki bilinç akışı tekniğini Anna Karenina (Doğrusu Karenin'dir/V.Nabokov) romanında kullanmıştır. Yine aynı romanda Levin adlı kahramanının kişiliğinde biraz da kendini yazarak ahlaki idealler ve vicdanın yanı sıra roman boyunca tinsel bir gelişmeyle olgunlaştırılan dini ideallerin doğruluğunu göstermiştir. Böyle bir yazarı ve biçemini Lenin geniş ufkuyla reddetmeyi hiç düşünmemiş, aksine onun üzerine değerli çalışmalarda bulunmuştur. Ondan sonra gelenler ise aynı inceliği göstermemişlerdir. Bunun nedeni ise en azından bilimsel tartışma diye bir kavramın kabullenilmemesi, tartışma ve çeşitlilik esprisinin dışında kalarak karşıtlarının ideolojik/politik/sanatsal kavrayışlarını veri almak bir tarafa, onlara fizik olarak bile tahammül edilememesidir.

Jdanovcu anlayış

"Yeni bir sanatın yaratılması sorunu, bütünüyle, sosyalist bir kültürün kurulması temel sorununun çizgisini izler" diyen bizler, sanatı "çok fazla özerkliği olması gereken" bir alan olarak görüp, tarihin ilk sosyalist devrimini yapmış ülkesini sanat ve kültür anlamında ele alıp çabamız ölçüsünde değerlendirmeye çalışırken, "Proletarya diktatörlüğü: Geçiş diktatörlüğüdür" tanımından hareket etmeliyiz. 1917 devrimine bakıldığında iktidardaki Bolşevik partisinin geçicilik esprisine uygun düşen bir pratiği yaratma çabasında olduğunu görürüz. Bu çaba Lenin'in değerlendirmesiyle sadece Rus proletaryası bağlamında değil, daha geniş çaplı değerlendirilmiş ve sınıfın önüne yeni görevler konmuştur. "Devrimi başlatmanın onuru Rus proletaryasına düştü. Fakat Rus proletaryası unutulmamalı ki, onun hareketi ve devrimi sadece, örneğin Almanya'da her geçen gün ivme kazanmakta olan, bir dünya devrimci proletarya hareketinin parçasıdır. Görevlerimizi yalnızca bu açıdan tanımlayabiliriz." Böylesine evrensel bir yaklaşımın olduğu bu dönemde partinin sanat ve kültür üzerinde kesin bir denetimi bulunmaz. Fütürizm, imgecilik, biçimcilik, konstrüktivizm gibi çeşitli sanat akımlarına göreceli olsa da özgürlükler tanınmıştır. Dönemin kültür bakanı Lunaçarski, kendisi proletkült yanlısı olmasına karşın devrime açıkça karşı çıkmayan bütün sanat, biçim ve gruplarını destekliyordu. 1925 yılında edebiyat üzerine yayınlanan-hayli gecikmiş bir tarih-ilk parti bildirisinde de tek bir eğilime bağlı kalınması reddedilmiş ve bütün gruplara bakışta yansız kalınmaya çalışılarak asgari düzeyde bir denetim uygulanmıştır.

"Tüm kültürü, kapitalizm tarafından miras bırakılan ve sosyalizmi kurmak için kullanılan bir malzeme olarak görmek gerekir. Tüm bilimleri, teknikleri, deneyimleri ve sanatları da bu gözle görmek gerekir. Aksi takdirde sosyalist toplum yaşamını kurmamız mümkün değildir" diyen Lenin'in ölümünün hemen ardından tutucu potansiyel gücün harekete geçmesiyle özgürlükçü anlayışa ters düşen, demokrasi tanımayan dar kapsamlı bir sosyalist gerçekçilik tezine başvuruldu. Bu başvurunun tek doğru olarak kabul ettirilmesinin tarihsel arka planı ise: Hızlı merkezileşme, üretici güçlerin gelişim sorununun yalnızca ekonomizme indirgenmesi, buna bağlı olarak bürokrasi, demokrasizlik ve sonuçta sosyalist kültür onlayışı yerine proleter rejimin kalıcılığı üzerine inşa edilmek istenen proletarya kültürüdür.

Sosyalizmin evrensel değerlerinin törpülenmeye çalışıldığı 1930'lu yıllarda kültür anlayışı da dar bir çerçeveye sığdırılmak istendi ve başarıldı da. Bu yıllardaki var olan uygulamalardan yalnızca birkaç tanesi bile bu konularda bize fikir verebilir. Proleter Yazarlar Birli-

ği'nin kapatılmasından sonra kurulan Sovyet Yazarlar Birliği'ne üye olunmadan yayın çıkarmanın yasaklanması, çeşitli yazarlar hakkında karaçalıcı ve revizyonist türden değerlendirmeler en bariz olanlarıdır. Burada kimi yazarların sürgün kamplarına gönderildiği ve öldürüldüğünü yazmak çok bilinenleri tekrar ifade etmek anlamına geliyor bence, bu nedenle de bu noktayı geçiyorum. Sovyetler'in kültür işleriyle sorumlu kişisi A.A. Jdanov'un Sovyet yazarları birinci kongresinde (1934) yaptığı konuşmadan aldığımız aşağıdaki sözleri, Jdanov'un değerlendirme anlayışı ve kültüre verdiği önem açısından ilginçtir.

"Ahmatova 1909 yılında da siyah bir kediyi anlatıyordu. Sovyet edebiyatının ruhuna yabancı olan bu yalnızlık ve umutsuzluk havası onun bütün şiirlerine sinmiştir. Bu şiirin, devletimizin ve halkımızın çıkarlarıyla ne ilgisi vardır? Hiçbir ilgisi yoktur. Ahmatova'nın eserleri uzak geçmişe aittir, Sovyet hayatına yabancıdır ve bizim dergilerimizde yer almasına izin verilemez. Bizim edebiyatımız, edebiyat pazarının durmadan değişen taleplerini karşılamak için yapılan bir özel girişim değildir. Anna Ahmatova'nın eserlerinin gençliğimiz için ne gibi bir eğitici değeri vardır. Onlara ancak zarar verir. Bu eserler can sıkıntısı, kasvet, karamsarlık tohumlarından başka ne saçabilir? Genç insanlarımızın yetiştirilmesini nasıl ona emanet edebiliriz? Ama işte gene de onun şiirleri bazen Zvezda'da, bazen Leningrad'da ve hatta ciltler halinde yayınlanabilmiştir.Bu ciddi bir *siyasal hatadır.*" Jdanov konuşmasını sadece bununla bırakmaz, Ahmatova'nın şiirlerini kısır bulup garsoniyerle kilise arasında yalpalayan yoz bir aristokrat kadınınduygularına benzeterek"O, Katerina'nın eski güzel günlerinin bir kalıntısıdır" der. "İşte bayağı, sığ kişisel yaşantısı, değersiz deneyleri ve dinsel gizemci erotizmiyle Anna Ahmatova budur."

Anna Ahmatova yalnızca bir örnek, bu dönemde reddedilenler çoğunlukla sosyalist çerçeveyi ve devrimi savundukları halde küçük burjuva, sosyalizm düşmanı veya adilik/ahlaksızlık suçlamalarıyla karşı karşıya kaldılar. Edebiyat ise bu dönemde çok az yetkin ürün verir oldu. Basılan eserlerde olumlu kahramanlık,anayurt aşkı, her zaman savaşçı ve mücadeleci halk kavramları kutsallaştırılır hale gelirken eleştirel çabadan çok uzaklara düşüldü. Devrimci romantizmi eserlerinde yansıtmayanlar resmi sanat anlayışının dışındalardı. Bu süreci yaşayan, paylaşanlardan biri olan Meyerhold, yıllar sonra "sosyalist gerçekçilik denen bu acınacak ve kısır şeyin sanatla uzaktan yakından hiçbir ilişkisi yoktur" diyerek dönemin tanımını yapar. (Hemen ertesi gün ise tutuklanıp, kısa bir süre sonra öldürülür. Karısı da öldürülür.)

Gelecekteki sosyalist kültüre doğru ilerlemede özgün bir yer edinmiş olan Ayzenştayn 70 yıllık sürecin tartışılmaz birinci sınıf sanatçılarından biridir. Ayzenştayn hiçbir zaman proletarya kültürü kavramını kullanmamış, ama Ekim Devrimi (Ekim), Potemkin ayaklanması (Potemkin Zırhlısı) gibi önemli tarihsel olayların filmini çekerek, kusursuz ve klasik sayılacak birçok yapıtıyla yeni bir dönemin başlangıcını dünyaya ilan etmiştir. Bu filmler içeriğiyle olmasa bile yepyeni biçemi ve tekniğiyle burjuvazi tarafından da görmezlikten gelinememiş, dünyanın en iyi on filmi listesinde ilk sıralamada yer almıştır. Ne ki, yönetmenin yazgısı da yaşadığı toplumun yazgısından çok ayrı düşmemiş. Örneğin Korkunç İvan'da Alman faşizmine cevap anlamına ters bir savunuyla filme Rus birliğinin korunması motifi sokulmuştur. Böyle olması bile yeterli görülmemiş, Stalin ödülü alan filmin ikinci bölümü kimi nedenlerden dolayı Stalin tarafından yasaklanmıştır. (Bazı Sovyet çevrelerine göre filmdeki İvan'ın Stalin'e, İvan'ın polislerinin de Stalin dönemindeki gizli polise benzetildiği söylense de, yasaklama kararının asıl nedeninin bu olduğu açıklığa kavuşmamıştır. Ayzenştayn ise konuyla ilgili kendisine sorulan sorular karşısında kesin bir yanıt vermemiştir.)

Döneme önemli bir biçimde damga vurması gereken, ama gözardı edilen dün, bugün ve yarın arasındaki diyalektik bağı hiçbir zaman unutmamak gerekiyor. Bugün glasnost ve perestroyka adları ile anılan ve başarılmaya çalışılan her bir şey olumlu/olumsuz geçmişin temellerini reddetmiyor. "Perestroyka bir şeyin reddi değildir, öyle olsa bile diyalektik bir reddidir." (Gorbaçov) Tam aksine doğruluğu içeren bir yaklaşımla geçmişi pahalıya patlasa bile "tarih okulu" olarak ele alıyor. Glasnost yolunda sanatçıların da hedefi toplumun sosyalist temeller üzerinde yenilenmesi. Bütün ikti-

dar Sovyetler'e sloganını yeniden hayata geçirmeye çalışan bir ülke insanlarının bu son derece doğru sloganına bağlı olarak aydınlar ve sanatçılar da yollarında mütevazice ilerliyorlar. Burada gözden kaçırılmaması gereken şey, sosyalizm dünyasında tek yol tek seçenek olunmadığını bilinçlere çıkarmaktır. Nitekim buna bağlı olarak da politik, saygı ve tartışma kültüründe bilinmeyenler öğrenilmeye çalışılmalıdır. Aydınlara gelince onlar daha geniş bir demokrasinin koşullarında yaşama ve çalışmaya entegre olma yolundalar. Şimdi çoğu insan Yuri Bondarev'in "Oyun" romanındaki, sinema yönetmeni Krimov'un derin, eleştirmeci ve yarına inanan insanını daha iyi anlayabiliyorlar. Bir yanıyla glasnost sosyalizm anlamında gizli bir potansiyeli de günışığına çıkarıyor. Çeşitli sanat ürünleri, kitaplar ortaya çıkıyor, yeni düşünce ve değerler oluşturuluyor.

Bu arada Sovyet pratiği açısından veya genel olarak popülizm ile Marksizm arasındaki ayrım çizgisini iyi çekmek gerekiyor. İşçi sınıfının kötü ve kaba bir sanata ihtiyacı yok. Onun proletarya ideolojisinin sığlaştırılmış formüllere indirgenmesine de ihtiyacı yok. Böylesi formüller basit popülizmden başka bir şey değildir. Proletaryanın yaratmak istediği sanat ne kadar hızlı yaratıldığıyla ölçülemez. Aksine bu yeni yolda ne kadar başarıya ulaştığıyla sınıfa katkısıyla ölçülür. Hiçbir sosyalist Mayakovski ve Yesenin gibi ünlü ozanların yaşadığı sonuçların esas nedenlerini tartışmaktan alıkoyamaz kendini. Eleştiri ve itiraz insanı olduğu gibi sanatı da geliştirecektir.

aydın sorunu

Karşımıza çıkan bir soru da partinin veya hareketin konuya ilişkin politikası ya da formülü nedir sorusudur.Burada küçük bir parantez açıp proletarya ve aydın ilişkisine bakalım. Proletarya ve aydın ilişkisi aynı zamanda sanatta da bağlayıcı bir yer tutar.Bu ilişki nasıl olmalıdır. Kabaca bir sıralama yaparsak proletaryanın aydınlara bakışında tek değil, birçok formülü olması gerekir. (Burada bir soru daha soralım: Aydınlar proletaryaya nasıl bakıyorlar?) 1- Öncelikle proletaryanın kendine ait aydınları olmalı -ki bu konuda parti üyeliği şartı ana eksene konup kesin kural olarak ele alınmamalı. Parti üyesi bir aydının da yalnızca siyasal faaliyette bulunması gerekmez, yani sanat ve çalışmalar içiçe yürür, aksi durumlarda zaten bireysel bazda bile sanat ve estetik bilince çıkarılmamış demektir. Böyle bir aydını organik aydın diye tanımlayabiliriz. Organik aydın için önemli olan "düşüncenin organik birliğini kurmak ve kültür sağlamlığını yaratmaktır." Bunun için de kuramla pratik arasında bir birlik gerekir (Praxis). Evet formüllere devam edelim: 2- Proletarya partisinin benimsedikleri, 3- Destekledikleri, 4- Hoşgörü kavramı çerçevesinde değerlendirdikleri.

Böyle bir sıralama yapan proletarya partisinin "sanata ilişkin politikası bu sürecin karmaşıklığıyla, içselçok yönlülüğüyle belirlenir. Bu politikayı tek bir formüle indirgemek mümkün değildir.Gerekli de değildir (Trotsky). Özele inip ülkemiz aydınlarını iki başlık altında toparlayınca siyasal partinin işlevi ne olur sorusuna yanıtımız "Egemen grubun organik aydınlarıyla geleneksel aydınlar arasında kaynak yapan bir işlevi" olmalıdır. Daha açarsak Gramsci'nin düşüncesine göre de partinin görevini açıklamış olacağız. "Ve bu işlevi de kendi öz oluşturucularını, ekonomik olarak doğmuş ve gelişmiş bulunan toplumsal bir grubun öğelerini nitelikli siyasal aydınlar, sivil ve politik tam bir toplumun organik gelişmesine bağlı bütün etkinliklerle işlevlerin yönetici ve düzenleyicileri durumuna getirinceye değin işleyip geliştirmek olan kendi temel işlevinin buyruğu altında görür parti."

Organik aydın/geleneksel aydın ayrımından bahsedip esas amacımızolan organik aydını tanımlamaya çalışırken ülkemizden hareket edersek daha anlaşılır oluruz kanısındayım. Kabaca tarih ve ideoloji anlamında iki alanda resmiyetin dışına çıkma anlayışına sahip çıkan, temel ayrılık noktalarını bir bir ortaya koyan organik aydın, proletaryanın amaçlarına daha bir yaklaşır. Bugün ülkemizde resmi tarih anlayışının dışında bulunan İsmail Beşikçi ile diğer aydınlar arasındaki ayrım birinin organik diğerlerinin geleneksel aydın olmalarıdır. Pratik olarak bile bir dönemler Beşikçi'nin ülkemiz ilerici yazarlarının tek kuruluşu olan Yazarlar Sendikası tarafından kara listeye alınması geleneksel aydınların özünde Kemalist ideolojinin sıkı sahipleri olduklarını ve uzun bir süreçte bu çizginin katı, milliyetçi görüşlerinden vazgeçmeyeceklerinin göstergesi olmuştur. Zaten Beşikçi ile diğerlerinin arasındaki

ipler şovenizme karşı olmakve ulusal mesele temelinde kopmuş, Yazarlar Sendikası özelinde bile saflar belirlenmiştir. Kısaca İsmail Beşikçi'nin tezi maddeci tarih görüşüne dayalıydı ve geleceği işçi sınıfı ve emekçi halkın gücünde görüyor. Diğerleri ise kendi varlıklarının temellerini Kemalizmde bulup, gerçekliklerini ise "devlet" ve "laik hükümet"te görüyorlardı. Bugün yalnızca aydın ve sosyalist olmak anlamında değil, demokrat olmanın ölçütü de "nerede ve nasıl olursa olsun" ulusların kaderlerini tayin hakkını kabul etmekten geçer.

Bitirmeden önce şunu soralım kendimize, topluma bağlı bir özgürlük mü istiyoruz, yoksa bütün toplumsal sınırlamaların kaldırıldığı, insana aykırı her bir şeyin yok edildiği, yabancılaşmanın sözlüklerden silindiği, özgür bir toplum mu istiyoruz?

Asıl ne istediğimizi bilmeliyiz önce, sonra ise bugün erken demeden acilen bu zamana kadar uzağımızda kalan her alana hakettiği yeri vermeliyiz. Sonuçta, sosyalist kültürü yaratmanın yoluna ilişkin bir toparlama yaparsak burjuva kültürünü eleştirel bir mekanizmadan geçirmeyi kabul etmemiz gerekecektir. Bundan sonra elde kalan bütün değerleri geliştirip, daha ileri bir seviyeye çıkarmak ise yeni toplumun öncülerine düşer. Bunun içinse barışçı bir yoldan başka bir yol yoktur. Nihai amaç olarak yeni bir insan tipini oluşturmak; sosyalist gelişmelerinesas amacı da budur. Bununsa kapitalizmden sosyalizme giden uzun süreçte başarılacağı unutulmamalıdır.

Evet öyle bir toplumsal yapı ve o niteliğe denk düşen bir dünya-tarihsel insan.

Başvurulan kaynaklar:
Edebiyat ve Devrim/Trotsky
Edebiyat Eleştirisi Üzerine/Aegleton
Edebiyat DersleriNabokov
Parti Örgütü ve Yazını/Lenin
Hapishane Defterleri/Gramsci
Edebiyat Müzik Felsefe/Jdanov
Kültür ve Tarih/Mejuyev.

A. Ergün

birlik süreci üzerine

Sosyalist solun bir geçiş dönemi yaşadığı, bu dönemin belirgin eğiliminin birlik olduğu büyük çoğunlukla kabullenen ortak bir kanı haline gelmiştir. Sosyalist sol; sosyalist demokrasi, geçmişin muhasebesi ve birlik konularında, bir harmanlanma ve yeniden yapılanma süreci yaşıyor. Yeni bir politik kültürün doğduğu ve bunun sürece damgasını vuracağı söylenebilir.

Bugünkü birlik tartışmalarının esas yönü, '74'lerden farklı olan yönü, akımlararası mekanda sorgulayıcı oluşu, sosyalizmin tıkanıklıklarını da tartışan derin bir muhasebeden yana oluşudur. Birlik tartışmaları Türkiye'nin hiç bir döneminde bu kadar gelecek projesi ile ilgilenmemişti.

80'lerin ortalarında başlayan birlik süreci artık dar alanlarda kalmayıp, kitlesel bir temele doğru kayıyor. Başlangıçta birliğin gerekliliği ve bunun zemininin yaratılması esas sorundu. Birliğin bugünkü aşamasında programatik sorunların ele alınması ve birliğin kitleselleştirilmesi ana sorunlar olarak gündeme gelmektedir.

Birlik potansiyeli bütün dinamikleriyle tabanda gözler önüne serilmeli; birlik pratikte bir güç haline getirilmelidir.

Şüphesiz bu süreç sorgulanmalıdır, ortaya çıkan yanlış eğilimler, birliğin önüne çıkan engeller ele alınmalı, eleştirilmelidir. Ama birlik, henüz bir süreçtir ve bu süreç devam etmektedir. Bundan dolayı da kesin tanımlamalar ve birleşemezlik tesbitleri yapmak hatalı gibi geliyor bana.

Bu yazının amacı bugün gelinen noktada; süreci bulanıklaştıran anlayışları ortaya koymak, pratikte izlenmesi gereken noktalara ilişkin bazı çözmü yolları önermektir. 'Yeni politik düşünce'nin birlik sürecindeki yeri neresidir? Yeni politik kültür neyi ifade etmektedir? Birlikçi-yenilikçi güçlerin tabandaki ortak hareketleri nasıl sağlanmalıdır? Örgütlü olmakla birlik taraftarı olmak çelişen şeyler midir? İşte üzerinde düşünülmesi gereken konulardan bazıları...

"yeni politik düşünce", yeni politik kültür

Uluslararası sosyalist hareketin saflarındaki büyük tartışmalardan birisi 60'lardaki tartışmaydı. Bu emperyalizme teslimiyet yönündeki eğilime ve bilimin revizyona tabi tutulmasına karşı bir mücadele başlattı. Bu büyük bir başkaldırı hareketiydi. Doğruluğu 60-70 döneminin büyük kitle hareketlerinde denendi ve ispatlandı. Şüphesiz bu tartışmanın hatalı yönleri de vardı. Sosyalizmin o güne kadarki olumsuz deneylerini etraflıca sorgulamıyor, Komintern politikalarının temel yanlışlarını ortaya koymuyordu. Bundan dolayı da sağcılığa karşı mücadelede dogmatizm temelinde bazı hataları da beraberinde getirdi.

60-70'ler bir altın devir değildir şüphesiz. Buna rağmen, Türkiye devrimci hareketinin ciddi bir ivme kazandığı bu dönemdeki yükselişte Kruşçev'in emperyalizme teslimiyet teorileri ile mücadelenin rolü inkar edilemez. 60'larda Kruşçev emperyalizme teslimiyeti savunuyor, Leninist savaş, barış tezlerinin geçersiz olduğunu ileri sürüyordu. O'na göre nükleer silahların ortaya çıkması, bu tezleri geçersiz kılmıştı. Dünya halkları nükleer silahların korkunç gücünü dikkate almalı, uslu durmalıydılar, yoksa nükleer felaket dünyamızın sonu olabilirdi. Kruşçev'in tezleri sadece dış po-

litika alanına ilişkin değildi, bu tezler Marksist-Leninist bilimin temel anlayışlarını yeni bir yorumla ele alıyor, günümüz şartlarına 'uyarlıyordu'. Yani kendi içinde bütünlüğü olan modern revizyonist görüşlerdi bunlar.

70 yıllık sosyalizm deneylerinin yeni bir arayış içine girdikleri bir dönemde Kruşçev'in ortaya attığı tezleri yeniden incelemek de önem taşıyor. Yeni politik düşüncenin Kruşçev'e açılan pencerelerinin olması bunu daha da zorunlu kılıyor. Şüphesiz 80'lerdeki tartışmalar 60'ların basit bir tekrarı değildir ve sosyalizme açılan geniş köprüleri de vardır. Ama bir bütün olarak ele alındığında yeni politik düşünce taraftarları ile Kruşçev arasında önemli benzerlikler olduğu da bir gerçektir. Bilimin yeni bir yoruma tabi tutularak sosyalist demokrasi ile burjuva demokrasisi arasındaki sınırın bulanıklaştırıldığı, savaş, barış, devrim konusundaki temel tezlerin çarpıtıldığı, bir nükleer felaket tekerlemesinin ileri sürüldüğü, tarafsız bir okuyucunun ilk bakışta görebileceği gerçeklerdir. Dünyamızın; Lenin'in ileri sürdüğü şekilde ezen ve ezilen milletler olarak değil de Regancı bunalıma tepki olarak kuzey ve güney olarak ayrılması söz konusudur. Çağımız proleter devrimler ve ulusal kurtuluş savaşları çağı değil, uzay ve bilimsel teknik devrim çağıdır. Ezilen milletlerin sorunu bir dış borç sorunudur, bu düşünceye göre.

Dün olduğu gibi bugün de bu tezler sadece dış politikaya ilişkin değildir. Söz konusu olan temel tezlerin bir revizyonudur. Dünya sosyalist hareketi de bu tezlerden etkilenmektedir. TBKP programında, Yeni Açılım dergisinin sayfalarında da bu tezlerin savunuculuğu yapılmaktadır. Dün olduğu gibi bugün de bu arkadaşlarımız Türkiye özgüllüklerini yakalamak yerine SBKP'nin tezlerini olduğu gibi Türkiye'ye uygulamaya çalışmaktadırlar. Türkiye özgüllüklerini ortaya koyan; ama bunu yaparken özgüllük adına geneli feda etmeyen, çeşitli farklılıkları da içinde barındıran bir program ihtiyacının dayattığı, bu anlamda Türkiye'ye özgü bir program anlayışının giderek taraftar bulduğu günümüzde aktarmalarla yetinilmeyeceği bir gerçektir artık.

Yeni politik düşünce sosyalizm bunalımına bir milli mutabakat teorisi ile cevap vermektedır. Bu aslında bunalımı derinleştirmekten başka bir anlam ifade etmez. Sosyalizm bunalımına çare onun temel taşlarına sarılarak bulunabilir. Milli mutabakat teorisi, bunalıma sağcı bir cevaptır, sosyalizmin diri güçlerini birliğe değil, çürümeye ve kokuşmaya sevk eden bir teoridir. Bununla, TBKP çevresinin birlik dışında bırakılması gerektiğini, bu çevrenin değişmez, katılaşmış bir çevre olduğunu anlatmak istemiyorum, anlatılmak istenen şey; birlik sürecinin sonlanış ifadesinin bu programatik yaklaşım temelinde olamayacağı, bu tür yaklaşımın sorgulanması gerektiğidir.

Yeni politik kültürün oluşumunda 12 Eylül yenilgisinin rolü oldukça fazladır. Şüphesiz sadece bu yenilginin bir ürünü değildir. Sosyalizm deneylerinin bir muhasebesinin de bu kültürün oluşmasında önemli bir payı vardır. Yenilgi ve reel sosyalizmin geleceğe ilişkin bir proje olmaktan çıkması bunun o çevrelerde de sorgulanır duruma gelişi geleceğe ilişkin yeni bir proje inşa etmeye götürdü.

Yeni politik kültür; kalıcı devrimci başarıların oluşturulmasını, hakim sınıfların uzağında devrimci bir öncünün inşaasını, bütün bunları yapmak için de sosyalist demokrasinin ortak baz olarak ele alınmasını gündeme getirmektedir. Bu anlamda: a) sorgulayıcıdır, b) birleştiricidir, c) muhasebe yapıcıdır, d) diyalogtan yanadır. Yani kısacası muhafazakar-reformist değil, yenilikçi-devrimci ve birlikçidir. Ama aynı zamanda bu kültür; muhasebe yaparken özgüllükler adına sağcı anlayışlara da açık alanlar oluşturmakta, birliğin üzerinde dururken, birliğin önündeki engelleri açık ve net bir şekilde ortaya koymamaktadır. Bu sağa kayan anlayışların, Sosyalist Birlik Dergisinin bazı yazılarında da izlerine rastlamak mümkün.

Yeni politik düşünce; a) politik güçlerin siyaset sahnesinde bir olgu olarak yer almasını önlediği için, b) yasallığı, meşruiyeti hakim sınıfların gözünde yasallık ve meşruiyet olarak kavradığı, c) milli mutabakat teorisi ile devrimci bir iktidarı imkansız kıldığı, d) gelecek projemize ait negatif anlamda sonuçlar çıkardığı için, işte tüm bu ve benzer nedenlerden dolayı birlik sürecinde ortaya çıktığını ileri sürdüğümüz yeni politik kültürden ayrılmakta ve aynı zamanda dolaylı bir biçimde de olsa muhafazakârlıkla aynı noktada buluşmaktadır.

'üç alan' tesbiti üzerine

Yeni Açılım dergisinin Mayıs sayısında Yeni Öncü dergisi yazarlarından Sezai Sarıoğlu, solun bugünkü durumunu ele alırken üç alandan söz etmektedir. Buna göre Sosyalist Parti 1. alan, TBKP çevresi 2. alan, diğer sol da 3. alandır. Birlik esas olarak 3. alanda düşünülmektedir bu tesbite göre. Aynı tesbit Yeni Öncü dergisinde de yapılmaktadır. Bu tesbit üç politik kümelenme olarak ele alındığında bir anlam ifade edebilir. Veya üç yönelim olarak ele alındığına da doğru bir tesbit sayılabilir. Ama bugünkü sosyalist solun içinde bulunduğu birlik süreci açısından sorgulandığında veya yeniden harmanlanma ve geçiş süreci açısından ele alındığında doğruluğu şüphe götürür bir tesbittir. Objektif durumu yansıtmaktan uzak, ayrıca birlik sürecinde beraber yürüme ve birbirinden öğrenmeyi bir tarafa ve peşin yargılarla hareket etmeye yol açan bir anlayışa pirim verdiği için de hatalı bir tesbittir.

Genel olarak sosyalist solun durumuna bakışta; bir muhafazakâr-reformist eğilim ile bir yenilikçi-devrimci eğilim saflaşması görülmektedir. Türkiye'de birlik süreci henüz devam etmektedir. Sözü edilen 1. ve 2. alanlar da yekpare, durulmuş, katılaşmış alanlar olarak görülmemelidir. Bu alanların birlik yönünde etkilenmeyeceklerini ileri sürmek hatalıdır. Sosyalist Birlik dergisinin 1. alanda ortaya çıkması, TBKP programının kendi içinde ciddi bir muhalefetle karşılaşması bunun örnekleridir. Birlikçi-yenilikçi anlayışlar bütün solu etkilemektedir, etkileme derecesinin farklılıklar taşıdığı da ayrı bir gerçektir. Bundan dolayı da "SP ve TBKP kendi içinde bir netliktirler" şeklindeki anlayışın doğru olmadığı düşüncesindeyim. Sadece yönlendirici çevrelerin politikalarına bakarak yorumlar yapmak hatalıdır.

Sözü edilen 3. alan da yekpare değildir. Bir bütün olarak ele alındığında niceliksel olarak birlik eğiliminin egemen olduğunu söylemek mümkün. Ne var ki bu alandaki muhafazakârlık da ciddi bir problemdir. Muhafazakârlık ile reformculuğu zıt şeylermiş gibi ele almamak gerekir. Türkiye'nin somut pratiği incelendiğinde reformculuğun muhafazakârlığa bir tepki olarak ortaya çıktığı, aynı zamanda da reformculuğun muhafazakârlığı beslediği görülmüştür.

1. ve 2. alanlardaki gelişmelerde geleneklerin, liderlik kültünün oynadığı rolü aşırı şekilde vurgulamak hatalı gibi geliyor bana. Böyle bir yaklaşım o alanlardaki kültürel ve siyasal yapılanmayı kavramamızı engelleyici bir rol oynar. Birlik süreci yukardakilerin bir işaretiyle başlamadı, tabanda gelişen bir süreç olarak başladı. Yukardakileri de etkiledi. Birlik eğilimi yeni bir yaşam ve düşünce tarzının ifadesiydi. Bundan dolayı da yukardakilerin bir işaretiyle son bulmayacaktır.

akımlararası bir alanda mücadele etmek, bir fraksiyon oluşturmamak

Türkiye'de solun birleşik bir siyasal gücünü yaratmak herşeyden önce dar grup zihniyetini terk etmeyi, küçük yapıları; siyasal güç olmayı temel çıkış noktası olarak ele almamayı getirir. Bu açıdan bakıldığında gerçekten de akımlararası mekanda mücadele etmek, güç ve enerjimizin esasını bu kültürün yaratılmasına hasretmek gerektiğini kavramanın tayin edici önemi vardır, dar grup zihniyeti, herşeyin bu grup çıkarları açısından sorgulandığı, giderek duvarların yükseltilip geçitlerin kapatıldığı bir alt kültürü temsil eder. Bu anlayış ayrılarımız ve aynılarımızın akımlararası mekanda ortaya çıkmasını engeller, sonuçta herkesin kendisine göre bir ayrısı ve aynısının oluşmasına yol açar, ve "en doğru benim" anlayışına ideolojik-siyasi bir çerçeve çizmeye götürür.

Akımlararası mekanda mücadele etmek örgütlü olmakla çelişmez. Siyasi gerçekleri açıklama kampanyası yürüten devrimci güç odaklarının, yığınları bu temelde örgütlemek, onları bir kuvvet haline getirmek diye bir sorunları vardır. Bir fraksiyon oluşturmamak anlayışı pratikte örgütlü bir güç olarak hareket etmemek şeklinde anlaşılırsa bu giderek pasifizme ve sonuçta da dağılmaya yol açar. Birlikçi ve yenilikçi anlayışların sadece sözle değil aynı zamanda pratikteki bir güç olarak da dinamikleri gözler önüne serilmelidir. Bu bakımdan da örgütlü olmanın önemi vardır.

birliği pratikte bir güç haline getirmek

Yakın dönemin işçi ve öğrenci hareketleri, sokak kürsülerinin çoğalmakta olduğunu, kitlelerin depolitizasyondan hızlı adımlarla çıkmaya başladığını ortaya koydu. Devrimci güçler açısından bir toplumsal meşruiyet gelişmek-

tedir. 1 Mayıs bunun bir örneğidir.

Birlik eğilimi bu hareketle bağ kurmak zorundadır. Sosyalist solun siyasal birliği çok acil bir ihtiyaç olarak gündeme gelmiştir. Mahalli ve merkezi planda ortak bir hareket zemininin oluşturulması her zamankinden daha çok kendini dayatmaktadır. Özellikle mahalli çalışmalarda yenilikçi-birlikçi güçler, tamamen kendilerinin söz ve karar sahibi oldukları yerel devrimci insiyatifler oluşturmalı, böylece birlik eğiliminin pratikte de bir güç olduğunu gözler önüne sermelidirler. Bu aynı zamanda sözü edilen özgürleşme, bağımsız insiyatif koyma herşeyi yukardan beklememe anlayışlarına da uygun bir pratik şekillenme olacaktır. Günümüzde tabanda bilincin açığa çıkarılması olgusunun somut bir ifadesi de böylece hayata geçirilmiş olacaktır. Şüphesiz yerel insiyatifler oluşturmak, birlik eğiliminin, eylem ve güç birlikleri ile sonlanması şeklinde anlaşılmamalı. Tam aksine bugün acil olan politik birliğin sağlanmasında ileri atılmış bir adım, bu birliğin hızlandırılmasına hizmet edecek, birliği kitleselleştirecek bir siyaset olarak kavranmalıdır.

74'lerde kurulan güç ve eylem birlikleri kendimizi onlarla sınırlama şeklinde sonuçlandı. Ama o günkü şartlarda muhasebe ve birlik, daha çok öncülük ve mücadele biçimleri konusuyla sınırlıydı ve akımlararası mekanda birlik arama düşüncesi gelişmiş değildi. Herkes kendi içinde netleşmeye çalışıyordu. Birliğin çok boyutlu olarak ele alındığı günümüzde kendimizi sadece eylemsel birliklerle sınırlamayacağımızın da bilincindeyiz artık.

Türkiye sosyalist hareketi uzun bir bölünme dönemi yaşadı. Bugün her ne kadar bunun kaçınılmaz olmadığını söylüyorsak da, henüz bir bütün olarak bunu önlemenin alternatifini yaratmış değiliz. Uzun ayrılık yılları aynı zamanda giderek tek başına iş yapma noktasında bir rehaveti de geliştirdi. Bugün karşılaşılan, ortak iş üretmeye olan güvensizlik anlayışının geçmişle bu anlamda bir bağlantısı da vardır.

Ortak bir hareket zemini oluşturmanın, birbirimizden öğrenme açısından büyük bir önemi vardır. Beraber yürümenin zorlukları aslında yeni olmanın zorluklarıdır ve bunlar zamanla aşılacak zorluklardır. Gerçek şu ki her yeni, saf olamaz; beraberinde eskinin izlerini de taşır. Marks'ın Louis Bonaparte'ın 18. Brumaire'i kitabında söylediği şu sözler tam da bizim bugünkü durumumuza denk düşüyor. "... Yeni bir dili öğrenmeye başlayan kişi, onu hep kendi anadiline çevirir durur, ama ancak kendi ana dilini anımsamadan bu yeni dili kullanmayı başardığı ve hatta kendi dilini tümden unutabildiği zaman o yeni dilin özünü, ruhunu özümleyebilir." (Seçme Yapıtlar 1, s.478.)

İhsan Kutlu

çin-sovyet-açıklık ve sosyalizm

Tarihin düne kadar mucize ya da fantezi diye nitelendirilebilecek ender gelişmelerine tanık oluyoruz. Kimileri bunu kansız bir devrim olarak adlandırıyor. Tarih subjektif etkilerin de olduğu objektif bir süreç olduğu için bunun önemini şimdiden söylemek olanaksızsa da gene de son on yılların en önemli gelişmeleri olduğunu söyleyebilmek için kahin olmaya gerek yok.

Olanların anlamı nedir?

Bunu anlayabilmek için Ekim devriminden bugüne Sovyetler'deki tarihsel gelişmeyi, olayları objektif bir gözle yeniden değerlendirmek gerekiyor. Bilindiği gibi Bolşevikler iktidarı "Bütün iktidar Sovyetlere" sloganıyla devrimci yoldan fethetti. Daha doğrusu parti önder-

liğinde çarlığı deviren halkın, Sovyetler (şuralar) eliyle yepyeni türden bir iktidar kurmasına yolaçıldı. Lenin, Paris Komününden başka bir örnek bulma olanağına sahip değildi. Lenin'in devletler politikasına eşsiz katkısı "demokratik barış, ilhaksız barış, halktan gizli hiçbir anlaşmanın olmaması" ilkeleriydi.

Oysa bırakalım bu ilkelerin ne hale geldiğini; Sovyetler'e de bir grup delege ısrarla tam 50 yıl önce Stalinle Hitler'in Avrupa'yı paylaşma anlaşması olan utanç verici Molotov-Ribbentrop sözleşmesinin açıklanması istemini ısrarla dile getiriyor. Devrimden bir süre sonra verilen söze sadık kalmak amacıyla ilk Sovyet seçimleri yapıldı ve kulaklar başta olmak üzere önemli bir sayıda eski düzen yanlısı insana oy hakkı verilmemesine rağmen, Bolşevikler genel oyların ancak yüzde 17 gibi bir bölümünü alabildiler. Lenin, hep iki seçenekle karşı karşıyaydı; Bu tabloya rağmen iktidarı ele geçirmiş Bolşevikler çoğunluğa uyup bundan vazgeçmeli miydiler? Aynı soru şu biçimde de beliriyordu; Rusya gibi henüz yeterince gelişmemiş bir ülkede sosyalizm kurulabilir mi? Lenin'in buna yanıtı "tek ülkede devrim, bir grup ülkede ise sosyalizmi kurmak olanaklıdır" oldu. Rusya'da devrim olmuştu ama özellikle Almanya'da başlayan devrim sonunda yenilmişti. Macaristan ve orta Avrupa'daki devrimler bastırılmıştı. Bütün erkin Sovyetler'e geçmesi denemesi diğer partilerin koalisyona yanaşmayıp iç savaşı başlatmalarıyla son bulmuştu.

Lenin öldüğünde Sovyetler'e bıraktığı ekonomik program NEP'ti. Bu yeni ekonomik program bizzat Lenin'in belirttiği gibi sosyalizm değil yarım kalmış görevlerin sosyalist bir erk altında adım adım gerçekleştirilmesiydi. Bu objektif ve zorunlu aşamayı volontarist -iradibir kararla atlamanın büyük bir hata olacağını ısrarla belirten Lenin sonunda Stalin'e yenildi. Bugünkü Sovyet sistemini kuran esas olarak Stalin'dir. Lenin, Stalin'in başa getirilmemesi için ölmeden önce partiye son vasiyetini yaptı ama Leninci parti her nedense bu son ve tarihi isteği yerine getiremedi. Stalin fenomeni, Lenin'in çok keskin öngörülere sahip olduğunun çarpıcı bir kanıtıdır. Stalin, herşeyi düzeltti; Bu ana kadar parti içinde süren tartışmalara son verdi. Parti içindeki dehaları fizik olarak kanlı biçimde yoketti. 1939'a geldiğinde Ekim Devrimine katılmış bir tek kişi bırakmamıştı Merkez Komitesinde. Zorla kooperatifleşme uğruna milyonlarca insanın canına kıydı. Medvedev, Stalin teröründe kıyılan Sovyet yurttaşlarının sayısının en az 40 milyon olduğunu belirtiyor. Bu sayının bugünkü nüfusa oranı bile korkunç; hele o günkü nüfus düşünülürse tarihte örneğini belki Pol-Pot'ta görebiliriz.

Ama her şeye rağmen "İkinci Dünya Savaşında faşizmi dize getiren lider" diye utangaç bir biçimde Stalin savunuculuğu yapılıyor. Oysa tüm bilinen tarihi belgeler, Hitler karşısında yalnız batılı hükümetlerin değil, bizzat Stalin'in de ağır hatalar işlediğini ispatlıyor. Varılan anlaşmaya uygun olarak Hitler doğuya doğru ilerlerken Sovyetler de batıya doğru genişliyordu. Hiç bir şey, bu kirli paylaşımı haklı gösteremez. Stalin, Hitler'e öylesine güven duyuyor ve güven veriyordu ki Polonya'daki partiyi feshetti, Kominterni dağıttı. En büyük tehlikenin sosyal-demokratlar olduğu safsatasını resmi tez yaptı. Anti-faşist cephe tezini işleyen ve bunu gerçekleştirmeye çalışan Fransız, İtalyan, Yunan, Bulgar ve tabii Türkiye soluna olmadık kötülükler yaptı. Bilen gibilerini yükseltirken, Baytar Salih gibilerini Sibirya sürgünlerinde öldürdü.

Sonunda Hitler Batının işini bitirip Sovyetler'e yönelince İngilizlerin uyarılarını "Emperyalizmin Sovyetler'le Almanya'nın arasını açma taktiği" olarak niteledi ve o yıldırım saldırıda o kadar büyük kayıplara uğranılmasına yolaçtı. Daha sonraki kahramanlıkların, direnişin, Hitler'in yenilgisinin Stalin'in dehasıyla bir ilgisinin olduğunu sanmak ancak kişiye tapınmanın koşullarının güçlü olduğu doğu toplumlarına özgü bir olay. Stalinci model, sosyalizmin sırtına biribirine sıkıca bağlı iki kambur ekledi. Bu siyamlı ikizleri biribirinden ayırmak ve birini yaşatmak olanaksızdır. Bunlar EKONOMİ ve POLİTİKA.

Stalin modeline göre, sosyalist ekonomi A ve B sektörü diye ikiye ayrılıyor ve ağır sanayii olan birinci sektördeki gelişme tüm ekonomik gelişmenin motoru sayılıyor. Bu görüşün sosyalizme has olduğunu söylemek safdillik olur. Tüm azgelişmiş ülkelerde sağ-sol farkı gözetmeksizin yaygın inanç budur, devlet politikası budur ve Türkiye'de de esas alınan bu yaklaşımdır. Bunun ekonomik, politik, psiko-

lojik ve güvenlik gibi nedenleri var. Bunun anlamı başka sektörlerin A sektörü tarafından emilmesi, sömürülmesidir. Mesela tarım buna finansman sağlar. Zamanla hem Sovyetler'de hem Türkiye'de bu politikanın doğal bir sonucu olarak tarım en büyük yük, kambur haline geldi. Sovyet ağır sanayiini ele alırsak şunu görürüz: "İstediğin kadar vinç, traktör, ağır makinalar, tank, top, hatta fabrikalar satın alabilirsin. Gel sana demir-çelik fabrikası kurayım, petrol rafinerisi satayım; yalnız kundura, buzdolabı, ilaç, giyim eşyası, birçok tüketim maddesi, ekmek yani halkın günlük ihtiyacına yönelik eşyalar isteme, B sektörüm henüz kendi halkımın ihtiyacına cevap veremiyor." Evet uzayda birçok rekorları elinde tutan bir dev ülkenin problemi budur. Etiopya'ya istemediği kadar tank, uçak verebiliyor ama onların da en temel ihtiyacı; Stalin'ci ekonomik modelin ineffektif hale getirdiği Sovyet tarımının veremediği ekmek. İşte bu noktada en büyük sorun beliriyor.

İsveç'te çok yakından tanık olduğumuz ve bizi daha çok çalışmaya, daha çok para kazanmaya iten bir gerçekle yüzyüze geliyoruz. Her yer tüketim mallarıyla dolu. Her gün evimizde bulunan bir eşyanın daha yenisi, daha moderni çıkıyor. İnsanlar habire daha iyisini almak istiyor. Rinkeby'deki derneğin önüne gelirseniz herkesin geçen yılki arabadan daha yeni ve daha pahalı bir arabayla Kulu'nun yolunu tutmaya hazırlandığını görürsünüz. Bunu gerçekleştirebilmek isteyenler yıl içinde daha fazla ter döktüler. Demek ki B sektörü denilen tüketim mallarına dönük sektörün ürettikleri; halkı daha fazla çalışmaya, üretmeye teşvik eden, zorlayan bir rol oynuyor. Bütün bu mallar yoksa insanlar niçin çalışsın? Parasını bankaya yatırıp ikide bir defterdeki rakama bakmak için mi?

Ne ideolojik teşvik, ne zor kullanma, ne karamanlık nişanları, somut insanı Batıdaki insanın üretkenliği düzeyine getirmeye yetmiyor. İşte sosyalist ülkelerin önündeki en büyük handikap budur. Ekonomik reformların amacı kişisel çıkarlarla toplumsal çıkarları özdeşleştirmektir. B sektörü daha bol, daha kaliteli mal üretsin; insanlar mağazalarda aradıklarını bulabilsinler. Bulduklarını alabilmek için daha fazla kazansınlar. Daha fazla kazanabilmek için daha girişken, daha üretken olsunlar. Stalinci ekonomik düzen ters-yüz olsun. Düzenlemeler bu doğrultuda.

İkinci büyük handikap ise, politik sistemdir. Stalin, Sovyetler'i formel hale getirip tek parti egemenliğini kurmakla kalmadı, aynı zamanda Nomenklatura denilen küçük bir grubun bir şef etrafında mutlak egemenliğine yolaçtı. Bunun sanat, edebiyat, politik, felsefe, bilim ve her alandaki olumsuz etkilerini irdelemek gerekir. Lenin zamanında parti çok sesliydi. Stalin zamanında ise tek sesli. Kökleri doğu despotizmine dayalı bir toplumdan gelenler için bu hayran olunacak bir tablo. Ama her şeye rağmen çok renkli tablolar, çok sesli müzik daha değerli. Parti bir sınıfın devlet yönlendirme aracı olmaktan çıkıp, bizatihi yönetici bir sınıfın (bürokrasinin) ülkeyi, tüm halkı yönettiği bir dev aparata dönüştü. Gariptir ki bürokratların devlet yönetimindeki hiyerarşik yerleriyle parti kademelerindeki hiyerarşik yerleri çakıştı. Parti ve Devlet hiyerarşik örgütlendiğine ve ikisi içinde de demokratik bir kontrol mekanizması bulunmadığına göre, Lenin'in öngördüğü "devletin yavaş yavaş söneceği" tezi yerine Stalin ve Brejnef'in "daha da güçlenmiş devlet" tezi geçirildi. Güçlü devlet, güçlü bürokrasiden başka bir şey değildir. Şimdi işçiler adına ülkeyi yöneten ve üretken hiç bir iş yapmayan, ayrıcalıklı ve hükmetmekten zevk duyan ve Lenin'in değil Stalin'in yarattığı bu yeni sınıf ayrıcalıklarını korumak için yoğun bir uğraşı veriyor. Konservatif diye nitelendirilen bu ekibin kolaylıkla altedilebileceğini sanmak hayal kurmaktır. Türkiye'dekiler altedilebiliyorlar mı?

Sovyetler'i gerçek fonksiyonuna kavuşturmak, parti ile devleti biribirinden ayırmak ilk sınav olacaktır. 72 yıl sonra tekrar "bütün iktidar Sovyetler'e" sloganının yükseltilmesi çok anlamlıdır. İlkinde hedef Çar'dı, şimdi ise bürokrasi ve ayrıcalıklar ordusu. Üretime katılmayıp buna rağmen kanlarla zaptedilmiş, acılarla dolu bu ülkelerde saltanat sürenlerdir. Bu günahların ikinci büyük babası ise bir darbe ile iktidarı alıp yenileşmenin yolunu tıkayan Brejnef'tir. Onun döneminin Stagnation diye adlandırılmasının birçok nedeni vardır. Bokasso ve İdi Amin'den sonra göğsünde en fazla madalya taşıyan böyle birinin dünyanın ilk ve en büyük sosyalist ülkesine lider olması acı bir talihsizliktir. Sosyalizmin tüm toplumsal ya-

sallıkları bu dönemde kabaca çiğnendi. İçerde olanlar açıklandıkça insanın tüyleri ürperiyor. Yalnız kızı Galina'nın serüvenleri yeter.

Sorun şu: Ekim Devriminde ölenlerin, Stalingrad kuşatmasında ölenlerin ruhuna sahip bir koca ülkede, bütün bunlar yapılırken halkın haberi olmuyor. İşin içine en güvenilir devlet kurumları bulaştırılıyor. ABD Başkanı, Watergate skandalını gizleyemiyor ve devriliyor da daha gelişmiş demokrasiyi temsil ettiği iddiasına sahip Sovyetler'de niçin daha büyük skandallardan kimsenin haberi olmuyor? En deneyli, en savaşkan öncü müfreze uyuyor. Sahte olduğu açıklanan madalyonlar şampiyonu Brejnev döneminde Sovyetler, tüm Doğu Avrupa'daki özgürleşmenin önündeki engeldi. Dubçek olayı hatırlardadır. Şimdi ise ilk kez Sovyetler tüm sosyalist ülkelerde gene değişmenin önüne geçmiş ve onu köstekleyen değil teşvik eden bir rol oynamaktadır. Bu gelişmelere -ilginçtir- en fazla karşı çıkan DDR, Romanya ve Bulgaristan'dır. Bunun nedenleri de açıktır aslında. Reformcular, daha da köklü değişiklikler talep ediyorlar; Parti ile Sovyet erkinin -yani devletin- tümden ayrılması ve özgürlükler.

Çin'deki gelişmeler kısaca şöyle; politik sistemi aynen koruyarak ekonomik reformlarla yetinmek. Belirtildiği gibi siyamlı ikizleri ayırıp yaşatmak olanaksızdır. İkisi birden yaşatılmak zorundaysa birlikte götürülmeleri aynı yolda yürütülmeleri şarttır. Çin bunun ispatıdır.

Bu gelişmelerin belirleyici faktörü ise dış dinamiklerdir. Kamçatka Yarımadası kadar toprağa sahip bir Japonya'nın milli gelir bakımından Sovyetler'i geçtiğini belirtmek bile gerçeği açıklamaya yeter, sanıyorum.

Türkiye'deki demokratik sürecin de bu gelişmelerden olumlu etkileneceği tabiidir.

Mirza Turgut

Ceyhan Özel Tip Cezaevi

çin'de stalincilik güçlendi mi?

Cezaevinden tartışmalara katılmak isteyen arkadaşların yazılarını sonraki sayılarımızda da yayımlamaya devam edeceğiz. Yazılarınızı bekliyoruz.

Çin'deki öğrenci hareketi bir anda dünyanın dikkat merkezine geçti. Bunun birçok nedeni var elbet. Hareketin sadece bir öğrenci hareketi olarak kalmayıp, işçi, aydın, asker gibi toplumun tüm kesimlerinden yığınsal katılımın olması. İkincisi, harekete öğrenciler önderlik etmiş olsa da, talepleri itibariyle güçlü bir halk hareketi olması. Üçüncüsü, yıllardır sosyalizmle kendini özdeşleştirmiş bürokrasiye karşı, sosyalizmin temel normlarına, yani demokratikliğe, açıklığa, çoğulculuğa geçilmesinin istenmesidir.

Öğrenci eylemleri eski parti sekreteri Hu Yaobang'ın ölümüyle başladı ve Gorbaçov'un Çin gezisi nedeniyle (15 Mayıs) yığınsallık kazandı. Gorbaçov Çin'den ayrılıncaya kadar hiçbir yetkili öğrencileri suçlamadı. Yapılan açıklamalar, aksine, "ılımlı" ve öğrencilere "dostça" yaklaşan bir içerik taşımaktaydı. Hemen belirtelim ki, parti içinde öğrenci taleplerine ilişkin ayrılıklar vardı. Bu ayrım, partinin Stalinci yapısını, yöntemlerini savunan Deng-Peng ikilisi ile öğrenci taleplerine daha yakın konumda olan Zao Ziyang grubu arasındaydı. Meydanları dolduran öğrencilere uzun süre müdahale edilmemesinin nedeni de burada yatıyor zaten. Zao Ziyang'ın geriletilmesinden sonra, parti ve devlete hakim olan muhafazakâr çizgi, öğrencileri "karşı devrimci" ilan ederek, orduyu üzerlerine saldı ve bildiğimiz trajedi "sosyalizmi koruma" adına gerçekleşti.

biz bu filmi çok gördük

Acı ama gerçek olan şu ki, biz böyle filmleri çok gördük. Marks'ın dediği gibi, tarih birincisinde trajedi, ikincisinde komedi olarak tekerrür etmektedir. 70 yıldır sosyalizm adına birçok trajediler yaşandı. Hemen tüm sosyalist ülkelerde, en başta da Sovyetler Birliği'nde benzer uygulamalar görüldü. Buradan hareketle, tüm bunların "sosyalizmin kendi doğasından" kaynaklandığını mı söyleyeceğiz? Hayır, bin defa hayır! Bilimsel sosyalizm kapitalizme karşı mücadele ederken, herşeyden önce, yeni toplumun özgürlükçü, demokratik, çoksesli ve her bireyin bütün alanlarda özgürce gelişme ve yaratıcı faaliyette bulunma olanaklarının yaratılmasını savunur; kuramımızdaki sosyalizm de budur zaten. Sosyalizm, bu temel siyasi-ahlâki normlarıyladır ki, tarihsel olarak gücü tükenmiş kapitalizmi alt edebilir. Ancak o zaman yeni toplum kurabilir.

Fakat Stalin'le birlikte (ki, burada nedenlerini saymanın yeri değil) sosyalizmin yorumu da değişmiştir. Kuramımızdaki sosyalizmin yerine bürokratik, otoriter, "kışla sosyalizmi" denilen, demokratiklikten soyulmuş bir sosyalizm gelmiştir. Böylece sosyalizmin insancıl özü deformasyona uğratılmıştır. Parti ve devlette görevli bir avuç insanın, her türlü kitle inisiyatifinden yoksun ve kitlelere rağmen kurduğu sosyalizmin ağır basan yanı, zor olmuştur. Parti monolotik hale getirilmiş, farklı düşünenlere görüşlerini açıklama ve örgütlenme hakkı tanınmamıştır. Tanımadığı gibi, farklı düşünenler "karşı devrimci", "ajan" olarak yorumlanmıştır. Stalin'in getirdiği böylesi parti ve sosyalizm yorumunun sonucunda, Sovyetler Birliği'nde nasıl katliamlar yapıldığı artık herkesçe kabul edilmektedir.

Bu sosyalizm ve parti yorumu, Komintern aracılığıyla tüm partilere geçti. Komintern'in nasıl işlediği herkesçe biliniyor. Komintern'e bağlı partiler, politikalarını, dünyanın tek sosyalist ülkesini korumaya göre çizdiler. Ancak, sadece politikaları değil, parti ve sosyalizm yorumları da böyleydi. Örneğin, 2. Dünya Savaşından sonra kurulan tüm halk demokrasilerinde sosyalizm, yine tepeden bir avuç azınlığın (bürokrasi) inisiyatifi ile, çoğunluğun dinamiği harekete geçirilmeden oluşturuldu. O yıllarda Tito'nun başında bulunduğu Yugoslavya Komünist Partisi, bürokratik sosyalizm yorumunu reddettiği için hemen "ajanlık"la suçlandı ve komünist hareketten dışlandı.

Çin Komünist Partisi ile komintern ve SBKP, aralarında ortaya çıkan bütün farklılıklara rağmen, olağanüstü şekilde birbirlerine benzemektedirler. Her iki partide de, parti içi demokrasi, çokseslilik gibi Leninci normlar işletilmemiş, farklılıklar, "sağ" ya da "sol sapma" olarak nitelenmiş, ardından "karşı devrimci" ilan edilmiştir. Yine her iki parti, sosyalizmi tepeden devlet gücüyle kurmuş, kurmaya çalışmıştır. Bir başka benzerlik de, her iki partinin, demokrasi mücadelesi ve demokrasi eğitiminden geçmemiş, halkın çoğunluğunun köylü olduğu ülkelerde sosyalizmi kurmuş olmalarıdır. Bütün bu benzerliklerin kaynağı tek bir yerde odaklaşıyor: Sosyalizm ve partinin Stalinci yorumu.

halk hareketi

Biraz önce, öğrenci hareketi için "halk hareketi" demiştim. Bu durum birçok bakımdan tartışmaya açıktır. Çünkü Çin'deki gelişmelere ilişkin çok sınırlı bilgilerimiz var. Ama yine de varolan bilgilerden, hareketin niteliği konusunda yorumlar yapılabilir. Hareketin fiili öncülüğü öğrencilerin elindedir. Bundan ötürü, "halk hareketi" olmayabileceği söylenebilir. Fakat bu, gerçekçi bir yorum olmaz. Çünkü; 1. Öğrenciler de halk kesimi içindedir. 2. Hareket öğrencilerin liderliğinde olsa da, bunu, işçiler, aydınlar ve yer yer askerler desteklemiş ve fiilen eyleme katılmıştır. Pekin'de yapılan gösteriler, zaman zaman bir-birbuçuk milyon insanın katılımıyla olmuştur. 3. Hareket daha yenidir ve çok çeşitli nedenlerden dolayı öğrencilerin önderliğinde başlamıştır. Bundan sonrası için hareketin diğer kesimlerce omuzlanması mümkündür. 4. En önemlisi, hareketin taleplerinin sadece öğrencilerin kendi talepleri olmayıp, bürokrasi dışında, tüm kesimlerin nesnel çıkarlarını yansıtıyor olmasıdır. Pekin'de sıkıyönetim ilan edildikten sonra, bu uygulamaları protesto eden ve açlık grevi yapan dört öğrencinin dile getirdiği taleplerde daha açık görürüz bunu. Ayrıca, öğrencilerin gösterilerde taşıdıkları pankartlar ve attıkları sloganlarda da açıktır bu durum. Hem açlık grevcilerinin kaleme aldığı bildiri, hem de gösterilerde atılan slogan ve taşınan pankartlarda sosyalizme yönelik herhangi birşey yoktur. Tüm istekler, demokrasi, açıklık, yeniden yapılanma, yolsuzlukların üstüne gitme, hatalı yöneticilerin görevden alınması, bürokrasinin keyfi tutumlarının ve halktan ayrı kast oluşturmalarının önlenmesi gibi, bütünüyle sosyalizm içidir; ve varolan stalinci sosyalizm işleyişinden demokratik normlara dönüş isteğini taşımaktadır.

1978'den sonra Deng Siaoping'in parti hiyerarşisinde yükselmesiyle birlikte, eski "Çin'e özgü sosyalizmin" bağnazlıklarından arınma ve bilimsel sosyalizmin kimi temel normlarına geri dönüş başlamıştı. 1949 devriminin hemen ardından yapılanlar, özetle, feodal bir ülkede komünizmin inşaası gibi, iradeci ve nesnel yasallıktan yoksun bir gelişmedir, ki bu, geçici bir ilerleme katetse de tıkanmaya mecburdu. Özellikle Kültür Devrimi saçmalığı, iradeciliğin en üst boyuta çıkmasıydı. O yıllarda "sosyalizmde sınıf savaşı" gibi Maocu bir tez ortaya atıldı ve bu, ÇKP'nin temel ideolojik normlarından biri haline geldi. Parti yönetimi, bu ideolojik kalkana sığınarak, kendi anlayışlarına karşı çıkan herkesi "karşı devrimci" ya da "burjuva uşağı" olmakla suçladı. Doğal ki, karşı devrimciler ancak sınıf mücadelesi ile yokedilecektir. Bugün ÇKP yönetiminde olanlar, yıllar önce bu teze dayanılarak partiden atıldılar. 78 reformları ile Çin'de yeni bir dönem açıldı. Yıllar önce yapılması gerekenler , yapılmaya başlandı. Bu arada Parti stalinci yapısını korumaya devam etse de, geçmişe göre bazı "ilerlemeler" katetti ve Mao döneminden kalma, "sınıf mücadelesinin baş çelişki" olarak varlığını sürdürdüğü yolundaki anlayışın artık geçersiz olduğu açıklandı.

Deng'in liderliğindeki ÇKP yönetimi, eko-

nomik alanda hayli radikal dönüşümler sağlar ve sosyalist ekonominin birçok alanda güçlenmesine neden olurken, siyasal planda bürokratik, otoriter, teksesli yönetme biçimi devam etmekteydi. Halk kitleleri halâ "sürü" olarak görülmekteydi. Parti, devlet ne karar alırsa ona uymak zorundaydı. Halk inisiyatifine ve partinin düşünceleriyle çelişkiye düşenlere izin verilmemesini sosyalizmle bağdaştırmak olanaksızdır. Bu kuramsal doğru, pratik olarak kendini dayattı. 1987 yılında çok benzer taleplerle başlayan eylemler, parti içinde "reformcu" olarak bilinen Hu Yaobang'ın Parti yönetiminden atılması ve öğrencilerin zorla bastırılması ile bitti[1].

Deng yönetimi ekonomik alanda Maocu-Stalinci anlayışlarından büyük oranda ayrılırken, siyasal alanda hiçbir yenilenmeye gitmedi. Böylece ekonomik yenilenme ile siyasal plandaki tutucu-statüko arasında büyük bir çelişki ortaya çıktı. İşte, halk hareketi bu çelişkinin ortadan kaldırılmasına yöneliktir.

sınıf mücadelesi sona ersin

Geçmiş yıllarda ve özellikle Mao döneminde Partinin başlıca ideolojik sığınağı olan sınıf mücadelesi, 82 yıllarında geriye itilse de, 87'li yıllarda yeniden ve hem de geriye itenler tarafından gündeme getirildi. Öğrenci taleplerinin en önemli noktalarından birisi burada odaklanmaktadır. Hareket, bu söylemin parti ve devlet işleyişinden kaldırılmasını talep ediyor, ki bu, doğrudan doğruya mevcut bürokrasiyi hedeflemektedir; yıllardır kullandıkları silahları ellerinden almaktadır.

Şurası açık ki, hareket başından itibaren barışçı biçimde gelişmiştir. Böyle olması da zorunluydu. Çünkü, "Demokratik politika düşmansız ve nefretsiz bir politikadır. Aksine, danışma, tartışma ve seçimlerde oy verme sürecine dayanan karşılıklı saygı, hoşgörü ve uzlaşma politikasıdır."[2] (Cumhuriyet) Böylesi demokratik değerleri öne alan hareketin şiddete başvurması da büyük bir çelişki olurdu.

Emperyalizm ve yerli gericiliğe karşı yıllarca mücadele eden Çin halkı, şimdi bambaşka bir tarihi dönemde, bambaşka bir iktidara karşı mücadele etmektedir. Bu, hem diğer sosyalist ülkeler, hem de bizim gibi henüz sosyalizmini kuramamış ülke devrimcileri için çok önemli derslerle doludur. Marksizmi dogmatik olarak ele alanlar, kuşkusuz bu gelişmeleri açıklayamayacaktır. Kimileri, Kültür Devrimi ile bugünkü halk hareketini aynı görmektedir. Kimileri ise hareketin "büyük oranda karşı devrimci izler" taşıdığını iddia etmektedir. Her iki görüş de nesnellikten uzaktır. Sadece ve sadece kendi ideolojik konumlarının sarsılmaması için aşırı öznel davranmaktadır. Talepler arasında, yolsuzluk ve hata yapan yöneticilerin istifası istenmektedir. Hak arama ve sosyalizme sahip çıkma eylemi olarak adlandırılması gereken bu olayda "karşı devrim" aramak, gerçekten nesnellikten uzaklaşmak anlamına geliyor. Sosyalizm kuramımızda şöyle demiyor muyduk; kitleler kendi yöneticilerini seçer ve gerekirse görevden alır. Peki bugün Çin'de olan ne? "Başbakan Li Peng önemli hatalar yapmıştır ve demokrasi açısından istifa etmesi gerekir. Fakat Li Peng düşmanımız değildir. Görevinden ayrılsa bile her vatandaşın sahip olduğu hakları kullanabilir... Hatta yanlış fikirlerini korumak hakkına da" denilerek, sosyalist demokrasinin örneklerini vermektedir.

Hareket, bürokratik, otoriter sosyalizmin karşısında yer almıştır. Mevcut bürokrasinin tutuculuğu da buradan ileri gelmektedir. Çünkü bu hareketin talepleri de kendi sonlarını da getirecektir. Hareket, hem barışçı gelişiyor. Şöyle: "Biz Çin'in barışçıl yollarla demokratikleşmesini istiyoruz. Şiddetin her çeşitine karşıyız... Biz, halkın barışçı yollarla uyguladığı demokrasinin güçlü ve direnişli olduğunu göstermek istiyoruz. Süngü ve yalanlarla korunan anti-demokratik düzeni kırmak istiyoruz. Barışçı bir gösteri yapan öğrencilere ve her kesimden halka karşı empoze edilmek istenen bu saçma ve mantıksız sıkıyönetim, Çin Halk Cumhuriyeti'nin tarihinde çok çirkin bir örnek oluşturmuştur. Komünist Parti'ye, hükümete ve orduya büyük utanç yüklemiş; on yıllık reform ve açılma hareketini bir kalemde silip atmıştır."

1. Zao Ziyang, Hu Yaobang'ın yerine "burjuva liberalizm" tehlikesini önlesin diye getirilmişti. Ama görülüyor ki, aynı akıbet Zao'nun başına da geldi ve "burjuva liberalist eğilimleri" göstermekle suçlandı.
2. Yazıdaki alıntılar, 15.6.1989 tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan "Demokrasi Bildirgesi" başlıklı metinden alınmıştır.

yeni siyasi kültür ve yasallık

Hareketin taleplerinden biri de mevcut siyasal kültürün yenilenmesidir. Çin'in hem eski hem de yeni tarihinde varolan kültür, hep "kurtarıcıları" yüceltmiş ve halk inisiyatifini dışlamıştır. Başka bir deyişle, 1949 öncesinde halkın "kurtarıcılarıyla", devrim sonrası ortaya çıkan "kurtarıcılar" her ne kadar içerik olarak farklı olsalar da, biçimsel bakımdan büyük benzerlik içindeydiler. Kurtarıcıların yüceltildiği siyasal kültür, bürokrasinin, otoriter sosyalizmin temel ideolojik kalkanlarındandı. Demokratikleşmenin sağlanması, bu kültürün dışlanmasından geçer. Nitekim hareket bunun farkındadır: "Gerçek bir kurtarıcıya değil, gerçek bir demokratik sisteme ihtiyacımız var. *Bu yüzden toplumun yasal, özerk ve resmi olmayan örgütler aracılığıyla ve yine resmi olmayan bir siyasal güç oluşturarak hükümetin karar alma mekanizmasının denetlenmesi* çağrısını yapıyoruz. Demokrasinin özü budur." (abç) Hareket sadece bürokrasiyi, parti ve sosyalizm yorumunu eleştirmekle kalmıyor, kendi alternatifini de koruyor. Demokrasinin tam olarak gerçekleşmesi için, herkesin, herşeyden önce yurttaş (Birey) olması gerektiğinin altını çiziyor. Bürokratik sosyalizmde görülmüştür ki, bireyler dışlanmakta, hatta burjuva bireyciliği ile karıştırılmaktadır. Bu, yaratıcı insanın gelişmesini engellemektedir. Bireyler, politik hayata müdahale eden, hesap soran ya da hesap sorulan yurtttaşlar olarak görülmemekte ve politik hayattan dışlanmaktadır. Tam da bu noktada hareketin, "Yurttaşlık bilinci sadece adalet ve sempati duygusu değil, aynı zamanda politik sorumluluk demektir. Demokrasinin kurulmasında herkes destekleyici ve sempatizan değil, uygulayıcı olmalıdır. Son olarak yurttaşlık bilinci sorumlulukların ve görevlerin paylaşılması sorunudur. Mantıklı ve sosyal politikalar herkesin lehinedir, ama mantıksız ve yasal olmayan bir sosyal politikada herkesin sorumluluğu vardır. Biz Çinliler, demokratikleşme politikasında herkesin öncelikle bir yurttaş daha sonra bir öğrenci, bir profesör, bir memur veya bir asker olduğunu açığa kavuşturmalıyız." gibi talepler öne sürmesi sosyalist demokrasinin kurulması yolunda, siyasal kültürün yenilenmesi için ortaya atılmış radikal taleplerdir ve son derece haklıdır.

Kısacası, Çin'deki halk hareketi, gerek kuramsal gerekse pratik konumuyla Stalinci bürokratik, otoriter parti ve sosyalizm anlayışlarına karşı yükselen barışçı, demokratik ve sosyalizm normlarına bağlı bir dinamiktir. Görünen o ki, şimdilik bürokrasi ve Stalinci yöntemler güçlüdür. Tien Anmen Meydanı'ndaki katliamın ardından yapılan geniş tutuklamalar ve idamlar bunu açıkça göstermektedir. Zor yöntemleri, demokrasi hareketini fizikmen yok etmeyi hedeflemektedir. Ancak, Sovyetler Birliği örneğinde gördüğümüz gibi, zor, sosyalizmin gerçek normlarını yok etmekte ve toplumun uzun yıllar tek sesli hale getirilmesini sağlamaktadır.

Fehmi Uzal
Eskişehir Özel Tip Cezaevi

sosyalist çoğulculuk maddi bir güce dönüşmeli

Sosyalist hareketin başlıca sorununu, sınıfla bağ kuramamışlığı, örgütsüzlüğü, sosyalist grup ve partilerin birbirine karşı izledikleri hegemonyacı politikalar oluşturuyor.

Her siyasi çizginin, tek doğrunun kendisi tarafından temsil edildiğini savunması kuşkusuz doğal hakkıdır. Ama ne proleterya ne de sosyalizm, tek bir politik çizginin mutlak doğruluğu iddiasına indirgenemeyecek kadar çok seslidir. Sosyalist demokrasi de, proleteryanın ve müttefiklerinin kendini tek bir politik çizgide ifade etmesinin mutlaklaştırılamayacağı kabulüne dayanır. Gerek sınıf içi birlik, gerekse sınıfların müttefikleriyle birlik sorununun

doğru çözümü, birbirleriyle antagonist çelişkileri olmayan sınıf ve sınıf içi grupların kendi özgül konumlarından gelen, teoride, güncel ve/veya nihai amaçların bir bölümünde anlaşan işçi sınıfı ve müttefik sınıf partilerin varlığını bir olgu olarak tanımaktan, bu partiler arasında hegemonyacı eğilimleri reddeden, yani birbirlerine karşı politik zoru değil ideolojik mücadeleyi kullanan anlayışlardan geçer. Doğrunun tek bir politik çizgi tarafından temsil edildiği görüşü terk edilmedikçe, sınıfın gerek kendi içinde, gerekse müttefik sınıflar içinde oluşturduğu örgütlerin aralarındaki anlaşmazlık konularını zora başvurmaksızın çözmeleri olanaksızdır. Mutlak bir partiye ait doğrunun tekliği tezinin mantıki sonucu budur: Eleştiri, pratik, yine eleştiri yerine politik şiddetin egemenliği.

hiç bir demokrasi kendi varlığına karşı işlemez

Herşeyden önce bir gerçeğin teslim edilmesi gerekiyor; ve teorinin konuya açıklık getiren ilk sözlerini anımsamak: "Sosyalistler öteki işçi sınıfı partilerine karşıt ayrı bir parti oluşturamazlar. Onların bir bütün olarak proletaryanınkinden ayrı ve kopuk çıkarları yoktur." (Komünist Manifesto)

İşçi sınıfı ve sosyalist partilerin varlık nedenleri, kapitalizm ve ona karşı mücadeledir. Varlık nedenleri aynı olan politik çizgilerin birbirlerine karşı şiddeti temel alan bir mücadele yürütmesi, sürecin bizzat kendilerine karşı işlemesi demektir.

Sosyalistlerin birliğine, müttefiklerin eylem ve cephe birliğine uzanan yolun nesnel zemini kendi varoluş nedenleri ise, öznel zemini de sosyalist demokrasinin kavramsal ve pratik düzeyde içselleştirilmesidir.

Hiçbir demokrasi kendisinin temsil ettiği sınıfların sistemine karşı işlemez. Burjuva demokrasisi, en genel anlamda, burjuvazi için çoğulcu bir sistemdir. Burjuvazi, sınıf çıkarlarının ifadesi olarak kendi içinde fraksiyonların varlığını tanır. Böylece, sistemin içsel bütünlüğünü ve uyumunu sağlarken, sömürüyü "fikirlerin özgürlüğü" demogojisiyle gizler. Burada gizli olan sömürünün kendisi değil, onun örgütlenmiş şiddetinin gizliliğidir. Demokrasinin sınıfsal niteliği buradan geliyor.

Proleteryanın insanlığın kurtuluşuna ilişkin misyonu, kapitalizmden sosyalizme geçişte ve sosyalizmin inşası sürecinde, toplumsal ve tarihsel bir olgu olarak burjuvazinin eleştiri şiddetine karşı, devrimci şiddetin eleştirisiyle cevap verecektir. Karşı-devrime ve emperyalizme karşı örgütlenmiş şiddetin eleştirisi olmadan ayakta kalmak olanaklı değildir. "Sosyalizmin kapitalizmi dışladığı bizim için bir önveridir. Çoğulculuktan sözederken, *sosyalizmin kendi sınırları içerisinde* (abç) çoğulculuktan sözediyoruz." (T.Y. Yeni Öncü) Yoksa, sosyalizmin kapitalizme karşı kesin ve çözümleyici eleştirisi devrimci şiddetten başka birşey olmayacaktır.

geleceği bugünden kurmak

Sosyalist hareketlerin her biri, devrimci örgütlerin dostluğundan söz etse bile bu, bir iyiniyet jestinden öte gidememektedir. Çünkü halâ, geçmişten devralınan geleneksel hegemonyacı görüş aşılamamış, yeni yeni tartışılan "sosyalist demokrasi" anlayışı parti ve hareketlerin çoğunluğu tarafından henüz tam olarak anlaşılamamıştır.

Bu tartışma, sosyalizmin nasıl bir tasarım olduğu, egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletaryanın kendi içinde ve müttefikleri arasındaki ilişkilerin hangi çerçevelerde gerçekleşeceği tartışmasıyla sınırlı değildir. Geleceğin kime karşı ve neye göre biçimleneceği sorununun nesne ve özneleri bugünün ilişkilerinden kuruluyor.

Geçmişte ve bugünde yer yer trajik sonuçlara varan sosyalist hareketin içsel-pratik sürecinin sosyalist demokrasi bağlamında yeniden sorgulanması gerekiyor. Sosyalist hareketin içsel sorunları uzun zamandır, tedavi yoluna gidilmezse organizmanın tüm dokularına nüfus edecek bir hastalığın etkisine girmiş; üstlendiği tarihsel misyonun tersine, sosyalizme ilişkin umutların kendine karşı işlemesinin zeminini hazırlamıştır. İddiamız, genelde politik çizgilerin iyi niyetlerine rağmen, sosyalist demokrasinin nesnelliğin zorunlu bir öğesi olarak tek güvence olduğunun kavranamaması, dolayısıyla ilişkiler içinde olumsuzlukların olumsuzlukları üreterek çoğalmasıdır. Örneğin, hegemonyacı eleştiri mantığının doğal bir sonucu olarak, sadece politik yapılardan de-

ğil, mahallelerden, fabrikalardan hatta kentlerden, şiddet temelinde tasfiyelerin yapılmasına tanık olunmuştur. Böylece genel devrimci muhalefetin karşı-devrime rağmen kazandığı mevzilerin, özel olarak siyasi grupların birbirlerine karşı yeniden kazanılması mücadelesi, doğrularda birleşmek, ayrılıklarda eleştiri-pratik-eleştiri sürecinde çoğalmak temelinde değil, ayak oyunları ve şiddet temelinde çözümlenmiştir. Sosyalist güçler, birbirlerini tasfiye ederek çoğaldıkları sanısına kapılırken, aslında genel olarak küçüldüklerinin farkına varamamışlardır. Öyle ki devrimcilerin kanı devrimcilerin kanıyla yıkanmak istenmiş ve yıkanmıştır da. Bu bir trajedidir. Solun sola karşı işlediği suçların ciddiyetini gösterir.

Ancak, bunları söylemek tek başına yetmez. Sosyalist çoğulculuğun sosyalist hareketin çoğunluk görüşü haline gelmesi bile, onu güncel ve nihai politikanın diline tercüme edecek araçlara sahip değilsek, bir güvence oluşturamaz. Sosyalist çoğulculuk politik yapılarda maddi bir güce dönüşmelidir. Proleteryanın hedeflerinin şekillendirilmesi mücadelesine bugünden başlanmaz ve kazanılmazsa, şikayetçisi olduğumuz suçların tekrarlanması kaçınılmazdır.

Doğru düşüncelerin egemenliğinde devrimci eylem olmadan hayatın sosyalist ütopyaya doğru akması olanaklı değildir. Proleterya sosyalizmi de olumluluklarını üreterek çoğalacak ve hegemonyacı teorik-pratik dokuları sistemin dışına süpürecektir.

Emin Taş
Çanakkale E Tipi Cezaevi

"ortak bir eve gereksinimimiz var"

Sol kamuoyunun yakından izlediği son gelişmeleri, aynı kamuoyunun bir bireyi olarak, ben de izledim. Şu farkla ki, gelişmenin evveliyatı üzerine bir parça fazla olduğunu sandığım enfermasyonumla.

Ayrılma olayına sevinçle bakmak, yaklaşmak, benim açımdan olanaklı değil. Çünkü, devrimci hareketimizin belli bir kesimince üretilip savunulan "birliğe gidecek yol ayrışmalardan geçecek" türünden ayrışmacı tahlil ve teorilere sıcak bakmıyorum. Deney, yaşamın da böylesi yaklaşımlara pek sıcak bakmadığını, davranmadığını gösteriyor. Bu arada, geçmeden önce, *Sosyalist Birlik*'in bu türden bir anlayışın taşıyıcısı olmadığını ve olmayacağını, tersine onun varoluş nedeninin bu anlayışlara karşı olmak olduğunu bildiğimi de not etmek isterim.

Yaşanası, çoğulcu, çağdaş ve gerçekten demokratik; bireylerinin olgun ve tahammülü olacağı "ortak bir ev"e gereksinimimiz var. Bu "ev" lotaryadan çıkmayacak, çıkmaz; bunu biliyoruz. Bildiğimiz bir başka şey de, bu "ortak ev"in, ha deyince, bir çırpıda kurulamayacağı. Kanımca, aslolan, bu evi, "evimizi" kurmaya yönelik, içtenlikli bir kararlılığa, bilince sahip olmaktır. Öte yandan, şu pek ünlü sözlerle, her zaman bir elimizde mala, bir elimizde kürek bulunmalıdır -ya da hiç değilse elimizin altında bir yerlerde. Çünkü, *kuruculuk* için gerekli malzeme, Türkiye'de nesnel olarak vardır.

Saçak'ta yayınlanan Yazı Kurulu'nun Kriz konulu tartışma toplantısının tutanağını okuduğumda "neler oluyor?" diye düşünmüştüm. Sözkonusu tartışmanın geri planında yeralan ve SP Muhalefet Kanadı'nın ayrılmasını zorunlayacak öznel yaklaşımı, açıkça yazmam gerekirse, yakalayamamıştım. Yazı Kurulu çoğunluğunun kriz tahliliyle bağlantılı olarak, gerek SP içinde, gerekse Türkiye soluna yapay bir "reformculuk-devrimcilik" saflaşmasını dayattığını, dayatacağını düşünmüş ve kendi kendime "işte eski hastalığımız bir yerlerde nüksediyor" demiştim.

Gerçekten de nüksetti, hem de tahminimin ötesinde.

Devrimci politika iddialı bir iştir ve onun iddiası -buna misyon da diyoruz- toplumsal gelişmenin öznesiyle, yığınlarla buluşmak, onla-

rın mücadelesinin göbeğinde yeralmaktır.

Bu bakımdan, marjinalite ile devrimci politika, bir gerçeklik, bir olgu olarak bir arada bulunabiliyor olsalar bile, işin doğası gereği, uzlaşması, uzlaştırılması olanaklı olmayan bir karşıtlık içindedirler.

Bu açıdan bakılınca, politikada büyük bir gönüllülük ve hararetle marjinalitenin savunusunu yapmak, bunu teorileştirmek, buna uygun pratiklere yönelmek, açıkça öznenin kendini yadsıması, yani politikadan rücu anlamına geliyor.

Türkiye devrimci sol hareketinin tarihi boyunca (ve özellikle de son 20-25 yılın olanaklı koşullarına karşın) marjinalliği aşamamasındaki bir handikap, onu oluşturan bileşenlerin çok sayıda oluşu (yani bölük pörçüklüğü) ise, bir diğeri evrensel pratik-politik külürümüzden ithal ve miras olan dar kadrocu çarpık örgüt anlayışı ve son olarak da yığınlarla buluşup ciddi bir maddi güç haline gelmeyi olanaklı kılacak *alternatif programlar* oluşturabilmedeki başarısızlıktır.

Şu halde, bunların yerine ikame edilmek üzere, *bir*; devrimci sol hareketin öznelerinin *olabildiğince* ve her düzeyde birliğini yalnızca söylem olarak değil fakat gerçekten ve bir "birlik ruhu" ile savunmak, bu uğurda kararlı bir pratik yürütmek, *iki;* siyasal planda gerçek kitlesel örgütler (partiden sözediyorum) yaratmak, bu uğurda kesintisiz bir çaba yürütmek ve *üç;* elimizdeki *aygıtı* geniş emekçi yığınlarla, halkla aynı frekansa getirmek, yani programatik olarak alternatif platformlar oluşturmak... Tartışılması ve yapılması gerekenler bunlar olmalıdır.

Bugünkü devrimci görev, *pratikte* böyle beliriyor. Zaten muhafazakârlık ve ilericilik (ve bu anlama gelmek üzere, devrimcilik) arasındaki temel farklılıklar da, Türkiye devrimci solunun hemen tüm odaklarında en açık biçimde, bu üç noktada şu yüzüne çıkıyor.

Sosyalist Birlik'in, Türkiyeli devrimcilerin omuzlarında bulunan ve ivedi çözüm bekleyen her alanda olduğu gibi yenilenme sorununda da sorumluluğunun ağırlığı ve bilincine uygun bir tarzda, üzerine düşen görevi yerine getireceğine yürekten inanıyorum.

eskişehir özel tip cezaevinde açlık grevi

22.6.1989 günü Eskişehir Özel Tip Cezaevi'nde tünel ortaya çıkarılması bahane edilerek; Cezaevi yöneticisi ve görevlileri, jandarma ve polis tarafından tüm özel ve genel eşyalarımız tahrip-talan edilmiş ve yağmalanmıştır.

Daktilo, radyo, teyp ve ocak gibi eşyalarımıza el konulmuştur. 22.6.1989 gününden itibaren yer yer yemek ve su verilmediği gibi kantin de yasaklanmıştır. Basın mensuplarına durumu açıklayana kadar, hasta arkadaşlarımız doktora çıkarılmamış ve ilaçları verilmemiştir. Havalandırmaya çıkarılmamaktayız. Koğuş kapıları devamlı kapatılmak istenmekte, küçük koğuşlarda zindan hayatı yaşamaya zorlanmaktayız. Açık görüşler kısıtlanmakta, yiyecek alımı yasaklanmaktadır. Yani, tüm kazanılmış yaşamsal haklarımız gasp edilmiştir.

Üzerimizde uygulananlar zulümdür.

Adalet Bakanı 29.6.1989 tarihinde basına yaptığı açıklamalarda, "Bu tür cezaevlerinde aşırı serbestlik tünelleri getiriyor..." "Hükümlülerin insan ile fiziki ilişkisinin önleneceğini, hücre sistemine geçileceğini..." "Yiyecek niye alınmıyor? Çünkü yiyecekle asitten patlayıcıya kadar her şeyi içeri sokmak mümkün" diyerek ve 12 Eylül faşizminin insan haklarına saldırı yöntemlerine dört elle sarıldığını göstermiş olmaktadır. Adalet Bakanı bu demecinde "Cezaevinde liderler tutukluları açlık grevine zorluyor ve böylelikle aileleri ve toplumu kullanıyorlar" diyerek demegoji yapmaktadır. Gerçekte ise, yapılan zulüm ve haklarımızın gaspıyla bizi açlık grevine zorlayan Adalet Bakanlığıdır, siyasi iktidardır.

Bakan ayrıca bu sözleriyle, ailelerimizin ve toplumun bize sahip çıkmamasını, baskı ve zulmü diledikleri gibi uygulayabilmeyi amaçlamaktadır. Bizler bu toplumun içinden çıktık. Bilmiyorlar ki, bizler halklarımızın vazgeçilmez gerçeğiyiz.

Gaspedilen haklarımız ve eşyalarımız verilene kadar, 3.7.1989 gününden itibaren süresiz açlık grevinde olduğumuzu kamuoyuna duyuruyoruz.

İnsanlık onuru, bir kez daha işkenceyi ve zulmü yenecektir.

Devrimci Yol Davaları Hükümlü ve Tutukluları Adına

Ali Kemal BİLGİNER

sosyalist sol konuşuyor

Rafet Ballı / Cem Yayınevi / 8.000 TL.

Sosyalist Sol'un tartışma gündeminde, sosyalistlerin birliği diyaloğunun ağırlık kazandığı bir dönemde (1988-89) Milliyet gazetesinde yazı dizisi olarak yayımlanan, "Sosyalist Sol Konuşuyor", tartışma gündemine günlük basının katkısını taşıdığı için, oldukça ilgi topladı ve yararlı oldu.

Arşiv yapma alışkanlığımızın, kitap edinmekten daha zayıf olduğu dikkate alınırsa, yazı dizisinin kitap olarak yayımlanması önemli bir eksiğimizi giderdiği kanısındayız.

Ballı, Sol'un önde gelen otuza yakın simasına ve bazı grupların Merkez Komitelerine "Türkiye'de sosyalist solun grafiğine ilişkin", "Dünyada sosyalizm deneyleri yapan ülkelerdeki problemlere ilişkin" sorularla birlikte, "Sosyalist demokrasi", "Sosyalistlerin birliği", "Marksizmin ve sosyalizmin sorunları" ve "Türkiye sosyalistlerinin ittifak kapsamına giren güçler"le ilgili soru uçlarıyla yaklaşıyor.

Soldaki tartışmaların tümünü kapsamasa da, Ballı'nın sorularına verilen cevaplar oldukça önemli mesajlar veriyor. Sınırları kitabın içerdiklerine oranla dar olabilecek bir yazıda, verilen bütün mesajları detaylıca incelemek olanaklı görünmediğinden; biz bazı önemli saptamaları özetle değerlendirip, sonra genel bir tanıtma yazısıyla sınırlı kalacağız.

Kitabın en başında yer alan, *Doğu Perinçek*'in söyledikleri bugüne dek farklı yerlerde yazdıkları ve söyledikleri ile fena halde çelişti̇ği için, dikkatimizi çekti. Ballı'nın Sovyetler Birliği konusundaki sorularını (SB sosyalist midir, değil midir?) Türkiye'de bu anlamda bir bölünmeye karşı olduğu için, biraz müphemce yanıtlayan *Perinçek*, söz konusu yazı dizisinin gazetede yayımlandığı sıralarda SP'nin İstanbul İl merkezinde düzenlenen bir konuşmada: Sovyetler Birliği'nin bugünkü liderini de dahil ettiği *alçaklar-çakallar* nitelemesi ile atıfta bulunduğu sol kesime karşı söylemi; birbirinin celladı iki ayrı söylemin, aynı ağızdan çıkmış en güzide örneklerini oluşturuyor. Yine sosyalist demokrasi konusuda "farklı fikirlerin oluşturacağı yapıların, yaşamın gerçeğine daha yakın olacağını" savunuyor *Perinçek*. Bu vitrinlik söyleminin tam aksine uzun yıllar birlikte mücadele verdiği arkadaşlarını kendisinden farklı düşünmeye başladıkları için SP içinde *farklı düşünenleri ezme* toplantıları düzenlemiş olması da, bize son derece ilginç geldi.

Kitabın ilerleyen sayfalarında, *Oral Çalışlar*, solun iki temel hatasını sorguluyor. Aktarmacılık ve kendiliğindencilik. Elbette *Çalışlar*'ın sorgulayıp ve tartışmaya açtığı başka düşünceler de var. Örneğin, yanılmaz tek şef, tek merkez düşüncesinin çağın gerisinde kaldığı ve iflas ettiği. Ve artı solun birliğinin sınıf içindeki farklı eğilimleri sosyalizm içi görüp ye anlamakla mümkün olacağı vb gibi.

İlkay ve *Necmi Demir*, solun 12 Eylül'de aldığı, geçici yenilgide en büyük paylardan birinin solun bölünmüşlüğünde olduğunu vurguluyorlar. Sosyalizm projesini emekçi halka götürürken, Stalinist düşüncenin gölgesinden

kurtulmanın önemli bir adım olacağını yine bu iki devrimci vurguluyorlar.

Dursun Karataş; "Geçmişe göre hangi konularda farklı düşünüyorsunuz?" sorusuna "Şimdilerde geçmişi aşıyoruz adına geçmişi reddetmek adeta moda olduğundan 'geçmişten farklı düşünceleriniz nelerdir?' diye hep sorulur oldu. Türkiye solunun gerçeği dogmatiklik ve yüzeysellikti. İlkesizliğin ve şekilsizliğin kaynağı burada aranmalıdır. Ne zaman yenilgiden söz edilse 'mutlaka temel konularda da yanlış vardır' diyerek geçmişi reddetmek çok revaçtadır. Biz bu anlayışı reddediyoruz" diye yanıt veriyor.

"Geleneksel örgütlenme anlayışı ve şemalarının devri kapandı. Çevre, kadın ve insan hakları gibi devasa sorunların hiçbiri geçmiş örgütlerin cebine sığmaz" diyen *Taner Akçam*, solun birliği hakkındaki soruya "Birlik, geçmişten kalan örgütlerin ve grupların, siyasal yapıların bir araya gelmesi olarak tartışılıyor. Bu yanlıştır. Birlik olacaksa geçmişten kalan bütün yapılar, örgütler dağıtılmalıdır..." şeklinde ilginç bir yanıt veriyor.

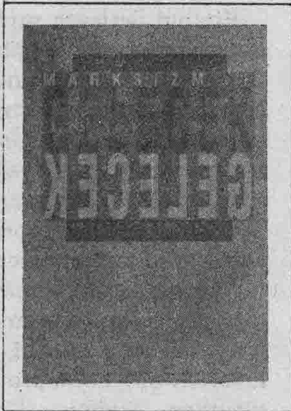
"Türkiye'de hemen her sosyalist çevrede birlik sorunu tartışılıyor. Ve bu da, sosyalist solun çok fazla bölünmüş olmasına dayandırılıyor. Oysa siz, yayınlarınızdan öğrendiğim kadarıyla, sosyalist solu bölünmüş görmüyorsunuz. Sosyalizm iddialı 20'den fazla grup ve parti adı ortalıkta dolaşırken, sosyalistleri nasıl bölünmüş saymıyorsunuz?" sorusuna TDKP Merkez Komitesi "Kamuoyunda kasıtlı bir biçimde çarpıtılarak yaygınlaştırılmaya çalışıldığı gibi sosyalistler bölünmüş değildir. Çünkü, gerçek sosyalizm, Marksizmle işçi sınıfı hareketinin bir bileşkesidir. Yani, sosyalist ideoloji ile sosyalizmden çıkarı olan emekçi kitlelerin birleşmesidir. İşte bugün bu temelde ortaya çıkan bir bölünmüşlük yoktur. Bugün daha çok sosyalist olduğunu iddia eden, kitlelerden kopuk aydın grupları vardır." diye yanıt veriyor.

Kitapta yer alan bütün tartışmaları aktarmak yazımızın çerçevesini aşıyor. Fakat şöyle bir değerlendirme mümkün: Söyledikleriyle yaptıkları çelişenler ve geçmişi olduğu gibi muhafaza etmeyi düşünen yapıların ifadeleri, solda yenilik ve kitle insiyatifi isteyen insanların umutlarıyla örtüşür görünmese de; kitabın tümünü incelediğimizde durum hiç de böyle gözükmüyor.

Evet, R.Ballı gazeteci gözüyle de olsa solun üstten bir fotoğrafını çekiyor. Ama ne yazık ki, biz bu fotoğrafı önemli bir eksikle koyacağız albümümüze. Bu fotoğrafta Troçkistleri göremedik. Troçkistlerin bu fotoğrafa hangi nedenle alınmadığını bilemiyoruz. Fakat böyle bir fotoğraf için önemli bir eksik bizce.

Tevfik Taş

marksizm ve gelecek

Sosyalist aydınların tartışma dergisi Marksizm ve Gelecek *dergisi, Sadun Aren'in yönetiminde, oldukça hacimli bir içerikle Haziran ayı içinde birinci sayısını yayınladı. Derginin birinci sayısı 250 sayfa ve 7.500 lira.*

Birinci sayı ağırlıklı olarak Murat Belge'nin *Sosyalizm Türkiye ve Gelecek* kitabının inceleme ve eleştirisine ayrılmış. İlk başta, Murat Belge, kitabındaki fikirlerin kısa bir özetini vermiş. Daha sonra, Halil Berktay, Metin Çulhaoğlu, Cem Eroğul, Ahmet Kaçmaz, Haydar Kutlu, Nail Satlıgan, kitabı kendi bakış açılarından irdeliyorlar.

Murat Belge'nin kendi kitabını özetlediği yazısında da görüleceği gibi, özellikle tartışma götüren iki önemli fikri var. Bir tanesi proletarya diktatörlüğü fikrinin artık terkedilmesi ve yerine Gramsci'nin hegemonya kavramının konması yönündeki önerisi, diğeri ise Türki-

ye'de sosyalist mücadelenin başarısı için parlamenter mücadelenin ve barışçı mücadelenin esas alınması ve bu yollardan sosyalizme geçilmesinin mümkün olduğu fikri.

Bizim katılamadığımız bu iki öneri ve tezden ilki, yani proletarya diktatörlüğüne ilişkin olanı, çok şükür, *Gelecek* dergisinin iki yazarı tarafından, nerdeyse harfi harfine katılacağımız şekilde eleştirilmiş. Bazan, düşündüğünüz ve formüle ettiğiniz bir fikri bir başkasının aşağı yukarı tamamen katılacağınız bir biçimde ifade ettiğini görürsünüz. Bu sizi sevindirir. Ve artık bu noktadan sonra, bir de sizin aynı fikri yeni baştan ifade etmenizin gereği kalmaz, onları olduğu gibi benimsersiniz ya da onlardan alıntı yapmakla yetinirsiniz. İşte biz de öyle yapacak ve Murat Belge'nin proletarya diktatörlüğüne ve hegemonyaya ilişkin fikirlerinin eleştirisini *Gelecek*'in iki yazarından, Cem Eroğul'dan ve Nail Satlıgan'dan alıntıları buraya aktararak yapacağız:

"Özellikle Marks'ın kullandığı anlamda, proletarya diktatörlüğü, toplum ilişkilerinde ve ideolojide proletaryanın üstün olması demektir. Başka bir anlatımla, bu diktatörlük, hukuki bir kavram olan egemenliğin somut toplumsal karşılığıdır. Bu anlamda, her sınıflı toplum egemen sınıfın diktatörlüğüdür. Örneğin ABD ve İngiltere gibi Batı'nın en demokatik kapitalist ülkeleri bile, birer burjuva diktatörlüğüdür... Eğer sınıf egemenliği anlamı kastediliyorsa, proletarya diktatörlüğüne karşı çıkmak, Marksizmle bağdaşmaz. Çünkü bu karşı çıkış, sınıflı toplumlarda mutlaka bir sınıfın, toplumsal ilişkilerde son sözü söylediği gerçeğinin yadsınmasından başka bir anlama gelmez. Ama, siyasal demokrasinin reddi anlamında kullanılıyorsa, proletarya diktatörlüğüne pekâlâ karşı çıkılabilir. Ayrıca, böyle bir karşı çıkışın, uzun vadede sosyalizme yararlı olacağı da savunulabilir... Sosyalizmde siyasal demokrasi yolunda yapılacak mücadele, kavramın ilk anlamıyla birer proletarya diktatörlüğü olmaya devam eden, yani işçi ve emekçi sınıfların üstünlüğünü koruyan; ama kavramın ikinci anlamıyla birer proletarya diktatörlüğü olmayan, sosyalist ve demokratik toplumsal düzenlerin kurulmasına katkıda bulunacaktır." (Cem Eroğul, "Bilim, Mücadele Yöntemi, Ahlâk, Din ve Marksizm", Marksizm ve Gelecek, sayı: 1, Haziran 1989, s. 72.)

Belge, proletarya diktatörlüğünün karşısına "hegemonya"yı çıkarırken bunun "diktatörlük yapısına alternatif bir iç sistematiği" (s.12) olduğunu ileri sürüyor. Diktatörlük ile hegemonyanın "iç sistematikler"inin farklı olduğu elbette doğrudur. Ama bunun nedeni bu ikisinin farklı sıradan kategoriler olmasıdır, yoksa aynı sıradan ama birbirinin alternatifi kategoriler olmaları değil.

"Gramsci düşünsel evriminin hiçbir aşamasında burjuva devletinin yıkılmasının ve yerine yeni bir devletin, bir işçi devletinin kurulmasının gerekliğini savunmaktan vazgeçmemiştir ki, onun hegemonya kavramının proletarya diktatörlüğünün karşısına çıkarılmasına cevaz olsun! ...Gramsci, bir ilk aşamada (Güney Sorunu, 1926) hegemonya terimini proletaryanın ittifaklar sistemine ilişkin bir kavram olarak kullanır. Burada dahi proletarya hegemonyası proletarya diktatörlüğünün alternatifi değildir." (Nail Satlıgan, "Murat Belge'de Devlet, Hegemonya ve Cebir", s.128-129.)

Murat Belge'yi inceleyen hiçbir yazarda, kitapta yer alan barışçı geçiş tezinin kapsamlı bir eleştirisine rastlayamamak ise bir talihsizliktir. Hatta, Belge'yi proletarya diktatörlüğü ve hegemonya sorunsalı açısından eleştiren yazarlar bile, nedense bu konuda Belge ile aralarına fazla bir ayrım koymamışlardır. Gerçi bunu söylerken, Belge'nin gündeme getirdiği, parlamenter mücadelenin önemi, kitleleri kazanmada barışçı yöntemlerin olumluluğu ya da silahlı mücadelenin yol açtığı olumsuzlukların biz de farkındayız. Ancak bunları saptamak başka şeydir, hele hele Türkiye gibi bir ülkede, sosyalizme barışçı yöntemlerle geçilebileceği ve gerek ideolojik hegemonya ile, gerekse silahlı güçleriyle kuşanmış hakim sınıfların sosyalizme barışçı bir şekilde geçilmesine izin verecekleri türü hayaller yaymak başka şeydir.

Gelecek'in gelecek sayılarını merakla bekliyoruz.

M.G.

dinamo'nun anıları

Haziran ayı içinde, seksen yaşındayken yaşama gözlerini yuman, Hasan İzzettin Dinamo, uzun yıllar süren şairlik ve yazarlık yaşamını da anılarıyla noktaladı.

Hasan İzzettin Dinamo, TKP Aydınlar ve Anılar, *Yalçın Yayınları, Mayıs 1989, 399 sayfa, 10.000 TL.*

Dinamo'nun anıları, büyük ağırlıkla İkinci Dünya Savaşı yıllarında solcu aydın ve sanatçıların yaşadıkları, duydukları, düşündükleri üzerine örülmüş. Ayrıca, kitabın başlarında, kayınpederi Zileli Halil Yalçınkayalar'ın Rusya'daki Türk esirlerinin devrim sırasında yaşadıklarıyla ilgili ilginç anılarını da onun ağzından nakletmiş. Kitapta doğrudan TKP ile ilgili anılar daha az yer tutuyor.

Solcu, anti-faşist bir şair olarak Dinamo, o günün Türkiye'sinde askerlik yaparken çeşitli baskılara uğruyor. Askerden kaçıyor. Bir asker kaçağı ve solcu olarak uzun bir kaçaklık dönemi yaşıyor. Polis ajanlarının, provakatörlerin kumpaslarından kurtuluyor, fakat sonunda yine yakalanıyor, sürgün, askerlik, yeniden kaçış, yeniden yakalanış derken anıların sonuna geliyoruz. Dinamo'nun anılarıyla birlikte o zamanın solcu aydınlarının, isimsiz ama dirençli emekçi önderlerinin çilekeş, hiçbir kariyer vaadetmeyen, zorlu mücadelelerini bir kez daha yaşıyoruz.

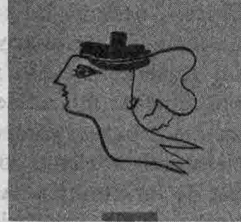
Dinamo artık çalışmıyor.

Yapıtları hep okunacak.

M.G.

hüznün son sınırında

Demir Özlü, Stockholm'de yaşamak zorunda bırakılan öykücü. Demir Özlü, bu son kitabıyla, gelip hüznün son sınırına dayanmış. Ülkesinin insanlarını, görüntülerini soğuk Stockholm güneşinin altındaki sokaklara taşıyan ve içinizi kanatan parçalanmışlığı yaşayan yalnız adamın hüzün dolu öyküleri.

Demir Özlü, Stockholm Öyküleri, *Ada Yayınları, Ekim 1988, 94 sayfa, 4000 TL.*

Özlü, o soğukkanlı anlatımının, insana mekanik ve duyarsız gibi gelen diyaloglarının ardında kendini gizleyen müthiş bir duyarlığın yazarıdır. Ülkesinden kopartılmış yalnız insanın duyarlığı bu öykülerde bin kat daha fazla duyumsanıyor. Stockholm'ün, Berlin'in boş sokaklarında, insanı iyice garipleştiren istasyonlarında onunla birlikte dolaşıyorsunuz, onunla birlikte özlüyorsunuz geçmişte yaşayan ülkenizi.

Ve o yazarın gidecek bir yeri yoktur. "Bir Türk yazar nereye gidebilir? Nerede olsa bir cezaevinde değil midir o? İmge, gerçek, anı ya da sadece bir görüntü belki. Uyduruk ya da yanılsama. Bilincinin üzerine duvarlar yıkılır ve orada kalır o. Durmadan ardısıra sürükleyecek o cezaevini. Bilincinin içinde taşıyacak. Kendi cezaevi o. Varlığının parçası ya da zihninin içinde kurulmuş."

Binlerce kilometre uzaktan Demir Özlü, bizleri boğazımıza bir acı düğüm takarak yapayalnız bırakıyor. Onu duyuyoruz.

M.G.

egemen sosyalizm anlayışıyla hesaplaşmak

Dünyada (ve bağlantılı olarak Türkiye'de de) egemen sosyalizm anlayışı ile hesaplaşmadan, sosyalistlerin sağlıklı bir gelişim içinde olmayacakları kimi çevrelerce kabul edilmeye başlandı. Bunun çabaları da var.

Özellikle ihtiyaç duyulan, çoğu belgenin Türkçeye çevrilmemesi, yayınlanmaması sanıyorum. Çoğu dergide (tabii tartışmanın gereğine inananlar) yazarlar, bakış açılarını destekleyen belgelere yer veriyorlar. Ama bunların Türkçelerine pek rastlanmıyor. Sınıf Bilinci dergisinin Troçki'den yaptığı çeviri, İşçiler ve Toplum'un kimi çevirileri de istisna olmanın ötesine geçmiyor. Özellikle III. Enternasyonal'in kararları, tartışmaları üzerine yapılacak çevirilere ihtiyaç var diye düşünüyorum.

Atilla Karagöz
Bartın Özel Tip Cezaevi

zevkle okuyorum

Sosyalist Birlik'leri zevkle okuyorum ve gerçekten beğeniyorum. Bütün yazıları okuyamadım. 3. sayıda Zehra Başar ve Halil Berktay'ın yazılarını okudum, ikisini de çok beğendim. Ayrıca derginizin aklı başında insanların beğenisini kazandığını da söyleyebilirim.

Abdullah Yılmaz
Çanakkale E Tipi Cezaevi

sosyalist birlik'e eleştiriler

I. Sosyalist Birlik'te çıkan yazıları bir bütünlük içinde değerlendirdiğimizde *2000'e Doğru* ve *Saçak*'tan oldukça farklı bir anlayışı, Türkiye ve Dünya tahlilini savunduğunuz ortaya çıkıyor. Eğer bu farklılık o çevrenin içinde yer alırken de var idiyse veya olgunlaşmaya başlamış idiyse neden bu kadar net olarak ortaya konmuyordu?

II. Tutanakların yayınlanmasına niçin karşı çıkıyorsunuz?

III. Halk güçlerinin esas olarak taarruzda olduğunu söyleyip bu taarruzu yönetecek kararlı, sağlam ve güçlü bir önderlik yerine sosyal demokrasiye kadar her rengi içinde barındıracak bir yapılanmayı nasıl, hangi kıstaslara göre savunuyorsunuz.

IV. Geçmişe ilişkin değerlendirmelerde özellikle Doğu Perinçek'i hedef almanız ne kadar dürüst bir tutum. Siz bu yanlışlar yapılırken nerdeydiniz?

V. Sosyalist Birlik, Sovyetler Birliği ve Çin'de Gorbaçov ve Deng'in politikalarına, sosyalizme, yeniden dinamizm ve itibar kazandıran politikalar diye bakıyor. Deng gibi, büyük kitleler tarafından istenmeyen bir kişinin öncülüğündeki politikalar nasıl sosyalizme itibar ve dinamizm kazandırabilir?

VI. Çin olaylarının bir başka göstergesi de H.Berktay'ın kültür devrimini tamamen reddeden görüşlerini sorgulamasını gerektiren kitle inisiyatifi değil midir?

Derya Çağlar *İstanbul*

sivil dünya ve çokseslilik

Derginiz kanımca olumlu bir yolda. Sosyalistler bir yere varmak için önce bir muhasebe yapmalı. Ama bu, tabii ki yeni ayrımlar yaratmamalı. Bunun için sosyalistler arasında demokrasi olmalı.

İnsanlar artık sivil bir dünya istiyor. Çokseslilik istiyor. Stalin döneminin yaşanılan baskılarını değil, konuşmayı, tartışmayı istiyor.

Savaşan dünya yerine, barış içinde bir dünya isteğiyle sevgiler.

Dilek Tunç
Alaşehir/Manisa

sosyalist birlik yazı kuruluna

Sosyalist demokrasi Sosyalistler için vazgeçilmez bir ilkedir/olmalıdır. Bugün Türkiye solunda muhafazakârlık ve birlikçi/yenilikçi eğilimler arası bir mücadele yaşanmaktadır. Bizler de kendi çevremizdeki muhafazakârlığa karşı çıkarken eskinin olumsuzluklarından kurtulup, yeni bir sosyalist kültür etrafında yenilikçi ve çoğulcu bir birlik perspektifiyle biraraya geldik. Doğal olarak yeni oluşum içinde de içimizde yaşayan bir eski olacaktır. Ama oluşturmak istediğimiz yeni kültür için Sosyalist Birlik Grubu içindeki bireyler/sosyalistler olarak hepimize sorumluluklar düştüğünü, eskinin aşılması için gördüğümüz olumsuzluklara müdahale etmemiz gerektiğini düşünüyoruz. Bu "Dergiyi yaşatanların gerekli gördükleri an tüm Yazı Kurulunu veya tek tek üyelerini değiştirebilmelerini; derginin siyasi çizgisi konusunda, bir izleyici gibi değil, aktif katılan ve kararlı bir rol oynamalarını amaçlıyoruz" gibi sözlerin soyut birer söylem olmaktan çıkıp hayata geçmesine de hizmet edecektir.

Bu çerçevede örneğin derginin son sayısında yayımlanan M.Gündüz'ün "Pekin Baharına Selam" başlıklı yazısından -yazı kurulunda tartışıldıktan, redaksiyondan geçtikten sonra ve yazarının bilgisi dışında- bazı bölümler çıkarılmıştır. Bu bir ilkenin çiğnenmesidir. Yine de bir ilk olduğu için (ilk uygulamalarda da sessiz kalınmayacağını, sessiz kalındığında bu uygulamaların kurumlaşacağını, kalıcılaşacağını düşünerek) bu yazıyı sadece Yazı Kuruluna vermek ve dergi bürosundaki panoya asmak üzere kaleme alıyoruz. Bir olumsuzluk olarak diğer arkadaşlarımızın bu tür uygulamalardan habersiz kalması, bizlerin (şanslılık mı demek gerekiyor) derginin teknik işleriyle ilgilendiğimiz için haberdar olmamız sözkonusu. Oysa her türlü gelişmeden diğer arkadaşların da haberdar olması gerekmekte.

Bizler bundan sonra olabilecek bu tür uygulamalarda Sosyalist Demokrasinin ve bireysel sorumluluğumuzun gereği olarak S.Birlik Grubu içindeki diğer arkadaşlarımızı da bilgilendirme ve kamuoyunda tartışılmasını sağlamak biçiminde bir tepki göstermeyi düşünüyoruz.

Mesut-Bahri-Muhsine-Aynur *İstanbul*

sosyalist birlik'e!

Bakıyorum da Türk Solunun en pörsümüş geleneğini sürdürmekten sizler de geri kalmıyorsunuz. Bilirsiniz; her durumda tek olan gerçek, Türk Sol gruplarında birden fazlaya dönüşür ve gerçeklerin arasından nedense "gerçek" bulunmaz-bulunamaz!..

Neyse, sadete geleyim:

Sosyalist Birlik'in Haziran sayısında bir mektubum yayınlandı; ve güya ben şöyle yazmışım: "...Acaba bütün bunlar Perinçek'in siyasi çizgisinden gelen önemli bir hata değil midir?"

Eğer dikkat etseydiniz birbirine bağlı bir çok soru sormuştum orada, o son satır "önemli bir hata değil midir?" değil *"Önemli bir hata mıdır?"*dı...

Şunu itiraf edeyim ki, ilk sayılarınızda edindiğim olumlu izlenim birden yok oldu. Şairin de dediği gibi "Her şey dürüstçe olsun" istiyorum; "dostluk da düşmanlık da..."

Ahmet Mar *Denizli*

Açıklama

Ahmet Mar arkadaşın yayınladığımız mektubunda redakte edilen bölüm, "Acaba bütün bunlar Perinçek'in gerçekten hainliğinden mi oluyor; yoksa siyasi çizgisinden gelen önemli bir hata mıdır?" *biçimindeydi. Ahmet Mar'ın da kabul edebileceği ve mektubundan da anlaşıldığı gibi, hataları "hainlik"le açıklamak başka bir hatadır. Yukardaki cümlenin de bunu ifade ettiğini düşündüğümüz ve ayrıca, öyle kastedilmese bile hiçbir devrimciye "hain" denmesini siyasi kültürümüz açısından doğru bulmadığımız için düzeltme yapmayı uygun gördük.* *SB*